ΙΛΙΣΟΣ

ΕΡΕΥΝΑ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΤΕΧΝΗ

ΕΤΟΣ 12ον ΤΕΥΧΟΣ 52ον

Σ' ΑΥΤΟ ΤΟ ΤΕΥΧΟΣ

ΕΛΛΑΣ ΚΑΙ ΑΣΙΑ Εὐ. Φωτιάδης

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΕΦΗΒΙΚΗΣ ΖΩΗΣ Μ. Σακελλαρίου-Κανδήλη

ΜΙΝΩΙΚΑ Δημ. Ἰωαννίδης

Ο ΠΛΑΤΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΤΡΟΦΗ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑ

ΒΟΥΔΔΑΣ - ΚΟΜΦΟΥΚΙΟΣ - ΣΩΚΡΑΤΗΣ

ΤΑ ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ Χρ. Ριζόπουλος

ΧΡΟΝΙΚΑ: (Ὁ Ἀθηναγόρας στὰς Ἀθήνας - Ὁ Ναὸς τοῦ Σολομῶντος - Λογικὰ ὄντα στὸ Διάστημα - Ἑλληνικὴ ἀρχαιογνωσία - Ἡ ψυχὴ στὸ δικαστήριο, κλπ.).

ΙΟΥΛΙΟΣ · ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1967

ΤΙΜΟΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΠΩΛΟΥΜΕΝΩΝ ΕΙΣ ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΟΥ ΙΛΙΣΟΥ (Δραγατσανίου 6)

(Δευτέρα καὶ Παρασκευὴ 11 — 1)

		Δρχ.
H. P. Blavatsky	Στὴ χώρα τῶν Γαλάζιων Βουνῶν	20
»	Τὸ Κλειδὶ τῆς Θεοσοφίας ἄδ. 50 δεμ.	60
Annie Besant	Μελέτη ἐπὶ τῆς Συνειδήσεως ἄδ. 50 δεμ.	60
»	Μετενσάρκωση	10
»	Κάρμα	10
C. Leadbeater	Σ' ἐκείνους ποὺ πενθοῦν	10
Besant-Leadbeater	Ὁ Ἀστρικὸς Κόσμος	10
N. Sri Ram	Προσέγγισις πρὸς τὴν Πραγματικότητα	30
Ed. Arnold	Τὸ Φῶς τῆς Ἀσίας	30
♣	Φῶς στὴν Ἀτραπὸ	15
Krishnamurti	Στὰ πόδια τοῦ Διδασκάλου (ἔκδ. 1966)	15
»	10 Ὁμιλίαι εἰς Ὀχάϊ 1944	30
»	Ἐλευθερία, ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος ἄδ.60 δεμ.	75
»	Στοχασμοὶ πάνω στὴ ζωὴ (Β΄ σειρὰ)	60
»	Ἐκπαίδευσι καὶ σημασία ζωῆς ἄδ. 40 δεμ.	60
Ἰωάν. Βασιλῆς	Τὸ σημειωματάριο ἑνὸς Μύστου	50
Γεώργ. Μαλτέζος	Τὰ Ἐλευσίνια Μυστήρια	50
Κ. Μελισσαρόπουλος	Μῆτις (τὸ βιβλίον τῆς σοφίας) δ.	50
»	Ἀποκρυφισμὸς καὶ Μυστικισμὸς ἄδ.25 δ.	40
»	**Μελετήματα ἄδ. 40 δεμ.**	**60**
»	Εἰσαγωγὴ στὴ Θεοσοφία **ἄδ. 50 δεμ.**	**70**
»	Ὁ Κομήτης (Θέατρο ἰδεῶν)	20
»	«Ἀγνώστῳ Θεῷ»	10
Ἰφιγ. Φράγκου	συναίσθημα μειονεκτικότητος φύλου	20
Πίναξ	Ὁ αἰώνιος Δεῖπνος	10

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ «ΙΛΙΣΟΣ», Τόμοι 1956, 59, 60, 61, 63, 64, 65, 66 χαρτοδεμένοι ἕκαστος δραχ. 50.

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ ΙΛΙΣΟΥ ΔΡΑΧ. 10

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΧΕΙΜΑΡΑΣ

ΔΑΥΛΟΣ

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΕΛΕΥΘΕΡΑΣ ΣΚΕΨΕΩΣ
Δραγατσανίου 6 (Πλ. Κλαυθμῶνος), ὄροφος 6ος, ΑΘΗΝΑΙ - 122

Διευθυντὴς ΚΩΣΤΗΣ ΜΕΛΙΣΣΑΡΟΠΟΥΛΟΣ
Ἐπιμελητὴς ὕλης ΧΡΙΣΤΟΣ ΡΙΖΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΤΟΣ 12ον ✱ Ἰούλιος - Αὔγουστος 1967 ✱ ΤΕΥΧΟΣ 52

ΕΛΛΑΣ καὶ ΑΣΙΑ

ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Π. ΦΩΤΙΑΔΟΥ
Ἐπιτίμου Διευθυντοῦ Ἐθν. Βιβλιοθήκης

Ἡ ἱστορία δὲν ἐπαναλαμβάνεται. Εἰς τὴν ἱστορίαν δὲν ἔχομεν ὁμοιότητας. Ἀλλ' ἀπαντῶμεν ἀναλογίας. Καὶ τοῦτο, ὅπως ἐπίσης τὸ ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχει μὲν ὑπόστρωμα τὸν λαβύρινθον τῶν ὁρμῶν καὶ τῶν ὁρμεμφύτων καὶ τῶν συναισθημάτων, ἀλλ' εἶναι φορεὺς καὶ τοῦ «Λόγου» —τῆς κυρίας ταύτης εἰδοποιοῦ διαφορᾶς τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν ὑπόλοιπον ἔμβιον κόσμον— μᾶς ὁδηγοῦν, ὡς καὶ ἡ μέχρι τοῦδε ἐκ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου μακρὰ ἐμπειρία, εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ ἱστορία διδάσκει μόνον ὅσους θέλουν νὰ διδαχθοῦν. Καὶ ὁ πολιτικὸς —ὄχι βεβαίως ὁ συνήθης τύπος τοῦ πολιτευομένου—, ὁ πολιτικὸς ὁ ἄξιος τοῦ ὀνόματος, ὅπως καὶ ὁ ἄξιος πνευματικὸς ταγός, δύναται νὰ κηρύξῃ πρὸς τὸν λαόν: «Γνωρίζω ἀπὸ ποῦ ἔρχεσαι, γνωρίζω ἄρα ποῦ πηγαίνεις». Λαὸς χωρὶς ἱστορίαν, χω-

ρὶς μάλιστα γονιμοποιουμένην εἰς διδάγματα ἱστορίαν, εἶναι λαὸς χωρὶς πυξίδα. Ἡ χώρα μας δὲν ἀνήκει εὐτυχῶς εἰς τὴν κατηγορίαν αὐτήν, καί, ἀκριβῶς, πρέπει νὰ τρέμωμεν μήπως γίνη κάποτε τοῦτο δι᾿ ἔλλειψιν ἠγητόρων συμμέτρων πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ἱστορικὴν παράδοσιν. Ἂν ὑπάρχη εἰς τὸν κόσμον ἱστορία ζάπλουτος εἰς θεωρητικὴν καὶ πρακτικὴν διδαχὴν καὶ εἰς θαυμαστὰ παραδείγματα εἶναι ἀναμφισβητήτως ἡ περίλαμπρος πεντακισχιλιετὴς σειρὰ η ἐξελισσομένη ἀπὸ τοῦ παλαιοτάτου Μίνωος καὶ τῶν παμπαλαίων ἱερέων τῆς σεπτῆς Δωδώνης μέχρι τῶν προσφάτων ἡμερῶν, μέχρι τῆς ἀντιμετωπίσεως τῶν τριῶν αὐτοκρατοριῶν καὶ τῆς συμμετοχῆς μας εἰς τὸ ἔπος τῆς Μεγαλονήσου τῆς Ρήγαινας καὶ εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς Κορέας, — ὄχι ὡς μισθοφόρων (ὅπως εἰς τὴν παραζάλην τῆς πικρίας κινδυνεύομεν νὰ παραστήσωμεν ἡμᾶς αὐτούς), ἀλλ᾿ ὡς ἀγωνιστῶν τῆς «Ἑλληνικῆς Ἐλευθερίας», ὅπως πρῶτος ὠνόμασεν ὁ Ἡρόδοτος τὸ ἑλληνικῆς προελεύσεως σύνθετον ἰδεῶδες τῆς ἐθνικῆς καὶ πολιτικῆς ἐλευθερίας. «Ὢ!! ἡ Ἑλλὰς —γράφει ἐπιφανὴς καὶ φιλέλλην παλαιὸς Γάλλος ἀρχαιολόγος— δὲν ἔχει βεβαίως μετανοήσει γράψασα τὴν μεγάλην της ἐποποιίαν καὶ μοχθήσασα εἰς ἐξεύρεσιν τοῦ τελευταίου ἄρθρου πίστεως τῆς τέχνης ἐκείνης, ἡ ὁποία ἐξασφαλίζει περιφανῆ θέσιν εἰς τὸν κόσμον... Μετὰ τὸ ἐν νῷ ἔχειν καὶ ἐν ἔργῳ κατέχειν, μετὰ δηλαδὴ τὴν θεωρητικὴν καὶ πρακτικὴν μάθησιν, ἐδίδαξαν οἱ Ἕλληνες καὶ τοὺς ἄλλους νὰ μετέχουν τῆς διδασκαλίας ταύτης».

Τὰς θεμελιώδεις ἐμπνεύσεις της ἡ Ἑλλάς, πλὴν τῶν μεγάλων ποιητῶν καὶ καλλιτεχνῶν της, ὀφείλει καὶ εἰς τοὺς ἱστορικούς της, τοὺς γόητας τούτους καὶ μεγαλοφυεῖς ἐπιστήμονας καὶ πατριώτας, — καὶ ὀφείλει εἰς αὐτούς, κατ᾿ ἴσον λόγον πρὸς τοὺς ἄλλους μεγάλους παιδευτάς της, τὸ πλέον ἀξιοθαύμαστον μέσον τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς διαπλάσεώς της καὶ τῆς θέσεως τῆς ἀσυζητήτως δεσποζούσης εἰς τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν. Καὶ ὁ Ὅμηρος, ἱστορικὸς κατ᾿ ἴδιον τρόπον καὶ πρῶτος κήρυξ τῆς ἠθικῆς, ἐθνικῆς καὶ πολιτικῆς ἑνότητος τῶν Ἑλλήνων, καὶ ὁ Ἡρόδοτος καὶ ὁ Θουκυδίδης καὶ ὁ Πλούταρχος καὶ οἱ μαθηταὶ καὶ οἱ διάδοχοί των ἐσφυρηλάτησαν τὸ ἑλληνικὸν κλέος καὶ τὴν ὅλην ἑλληνικὴν ψυχήν. Χάρις καὶ εἰς αὐτούς, καὶ κατὰ μέγιστον μέρος, τὸ ἑλληνικὸν ἰδεῶδες ὡρίσθη, ἐκωδικοποιήθη καὶ ἐτελειώθη καὶ προσηρμόσθη πλήρως πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην πνευματικὴν ἀνάπτυξιν. Καὶ ἀπέβη ἡ ἱστορία τῶν Ἑλλήνων τὸ παγκόσμιον μέσον τῆς παιδείας καὶ διαπλάσεως τῶν ἀνθρώπων. Καὶ εἰς τὰ ταπεινότερα σχολεῖα τῆς ὑφηλίου, εἰς οἱανδήποτε τῆς γῆς γωνίαν, ἄγνωστον εἰς τὸν Ἡρόδοτον καὶ τὸν Θουκυδίδην,

εἶναι γνώριμα τὰ ὀνόματα τοῦ Ἀχιλλέως, τοῦ Σόλωνος, τοῦ Θεμιστοκλέους, τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ἔφεραν μέχρι τῶν ἀπωτάτων ὁρίων τοῦ πλανήτου τὴν μεγάλην δόξαν τῆς μικρᾶς Ἑλλάδος.

Ἡ ἑλληνικὴ ἱστορία ὡς σύνολον παρουσιάζει εἰς τὰ βλέμματα τοῦ πολιτισμένου κόσμου λαὸν προνομιοῦχον, ἀγωνιζόμενον ὁλονὲν νὰ κατακτήσῃ τὸ πλῆρες καὶ τὸ τέλειον διὰ τῆς διαρκοῦς ἐπιμελείας τῶν ἠθικῶν, πνευματικῶν καὶ ὑλικῶν παραγόντων, διὰ τῆς ἐντατικῆς προσηλώσεως εἰς τὴν ἐπίλυσιν τῶν προβλημάτων τοῦ ἀνθρώπου, διὰ τῆς προσπελάσεως εἰς τὸ «γνῶθι σαυτόν», εἰς τὸ «μέτρον ἄριστον», εἰς τὸ «μηδὲν ἄγαν», εἰς τὸ «ἄρχειν τε καὶ ἄρχεσθαι μετὰ δίκης».

Ἀλλ' ἂς ἴδωμεν ὀλίγα ἀπὸ τὰ διδάγματα —τὰ πολλὰ— ὅσα συνάγονται ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας. Ἡ εἰκὼν λόγου χάριν ἡ γραφομένη εἰς τὸ βάθος χιλιάδων ἐτῶν ὡς ἀνάγλυφον ἔμμονον, κυριαρχοῦν διαρκῶς εἰς τὸ κέντρον παρεπομένων καὶ εὐμεταβλήτων ἱστορικῶν σκηνῶν, εἶναι παράστασις ἀδιακόπου πάλης δύο κόσμων, οἱ ὁποῖοι συγκρούονται ἐπὶ πεντήκοντα αἰῶνας, συνυπολογιζομένων καὶ τῶν ἀγώνων τῶν Κρητῶν πρὸς τὴν Φοινίκην καὶ τὴν ἄλλην Ἀνατολὴν καὶ τῶν ἀγώνων τῶν ἐπίσης πρὸς τὴν Ἀσίαν ἀπὸ παλαιοτάτου καιροῦ συγκρουσθέντων Κυπρίων.

Ὁ εἷς κόσμος εἶναι κολοσσὸς εἰς σῶμα βαρὺ καὶ εὐπαγές, ὁ ἄλλος μικρός, νευρώδης ἀθλητής, ζωηρὸς καὶ εὐλύγιστος. Ὁ πρῶτος ὀνομάζεται Ἀσία, ὁ δεύτερος Εὐρώπη, δηλαδὴ ἡ χώρα τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες ἐθέσπισαν ὡς λίκνον των. Καὶ ὅταν ἐξετάζωμεν τὴν ἀπωτάτην παράδοσιν ὄχι μόνον τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας, ἀλλὰ καὶ πέραν αὐτῆς, μέχρι καὶ τῶν μυθικῶν χρόνων, βλέπομεν ὅτι ἡ σχέσις τῶν δύο τούτων στοιχείων λαμβάνει τὸν τύπον τῆς τόσον εἰς τὸ ἀγωνιστικὸν πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων προσφιλοῦς ἐκείνης ἀντιθέσεως, τοῦ «ἀγῶνος». Καὶ λέγει ὁ Ἰσοκράτης: «Ἀπὸ δύο μέρη, ἀποτελοῦντα τὴν γῆν, ποὺ περιβάλλει ὁ οὐράνιος θόλος, καὶ λεγόμενα τὸ μὲν Ἀσία, τὸ δὲ Εὐρώπη, ὁ Βάρβαρος ἔλαβε τὸ ἕν, ὡς ἐὰν ἤθελε νὰ μοιρασθῇ τὸν κόσμον μὲ τὸν Δία.»

Τὰ δύο ταῦτα ὀνόματα, Εὐρώπη καὶ Ἀσία, ὑπενθυμίζουν δύο τόσον ἀντιθέτους κόσμους, ὥστε οὐδεὶς συμβιβασμὸς νὰ εἶναι δυνατὸς μεταξύ των, — εἶναι προωρισμένοι εἰς αἰώνιον καὶ συνεχῆ ἀνταγωνισμόν: Τὸ ἔδαφος, ἡ φυλή, ὁ πολιτικὸς καὶ κοινωνικὸς ὀργανισμός, ἡ νοοτροπία, ἡ ὅλη ψυχικὴ σύνθεσίς των, — εὑρίσκονται εἰς τοὺς ἀντίποδας. Ἡ ἀσιατικὴ χώρα, ἅμα τὴν βλέπεις ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, φαίνεται ὡς ἀνυπολόγιστος ἔκτασις. Οἱ τόσον εὐμετάλλευτοι καὶ ἀνεξάντλητοι θησαυροί της, ὁ χρυσὸς τῶν ποταμῶν της, οἱ πολύτιμοι λίθοι της, ὁ σῖτος, οἱ καρποί, τὰ ποίμνια, οἱ ἵπποι, τὰ κτηνοτροφικά

της εἴδη, καθιστοῦν τὴν γῆν αὐτὴν γῆν ἐπαγγελίας.

Πρωτογενὴς μήτηρ ἡ Ἀσία, παράγει ζῳωδῶς καὶ ἀδιαλείπτως τὰ ἀπειράριθμα καὶ ἄτακτα στίφη της. Ὁμοιάζει τὴν μαστοφόρον, τὴν μεγάλην θεὰν τῆς Ἐφέσου, ποὺ ἀντιπροσωπεύει τὴν αἰωνίαν καρποφορίαν. Καὶ ὁ ἄνθρωπος ὁ αὐξανόμενος εἰς τὰς ἐρημικάς της ἐκτάσεις, παραμένει ἀγέλη ἄξεστος καὶ πρωτόγονος, καὶ ὁδηγεῖται μόνον ἀπὸ τὸ ὁμαδικὸν ὁρμέμφυτον, εἰς τὸ ὁποῖον ὄχι κἂν ἡ ἔννοια τῆς προσωπικότητος —αὐτὴ ἀνεκαλύφθη καὶ ἀπεκαλύφθη εἰς τὴν Ἑλλάδα— ἀλλ᾽ ἁπλῶς αὐτὴ αὕτη ἡ ἀδρομερὴς ἔννοια τοῦ ἀτόμου χάνεται πρὸ τῆς ἀριθμητικῆς ὑπεροχῆς.

Ἡ κατὰ τὸ ἥμισυ ζῳώδης αὕτη ἀνθρωπότης παραμένει ὑπόδουλος εἰς τὴν γῆν. Δὲν ἐνεργεῖ διὰ τοῦ λόγου. Ἄκριτος καὶ ὑπέρμετρος, προχωρεῖ δι᾽ ὠθητικῶν ἐξάρσεων. Καὶ συνδυάζει τὴν βαρεῖαν φυσιολατρικὴν ἡδυπάθειαν πρὸς τὴν μυστικιστικὴν λατρείαν τοῦ Ἡλίου ὡς κυρίου τοῦ Παντός. Αἱ ἄγριαι κλίσεις της θεοποιοῦν τὴν βάρβαρον δύναμιν. Ἡ Ἀσία εἶναι ἡ χώρα τῆς ἀπολύτου μαγείας, τοῦ ἀρχεγόνου φανατισμοῦ, τῶν ὀργιαστικῶν τελετῶν ὅσαι διεγείρουν τὴν λατρείαν τῆς γονιμότητος.

Εἰς τὴν Ἀσίαν ἔχομεν ὑποτυπώδη κοινωνικὸν βίον. Κοινωνία ὀχλαγωγική, κρᾶμα ἀδιοργανώτων καὶ ἀνομοίων φύλων, ποὺ γονυπετοῦν ἔξαλλα πρὸ τοῦ ἀλαζόνος δεσπότου, τοῦ «παμβασιλέως» ὅπως θὰ τὸν ὀνομάσῃ ὁ Ἀριστοτέλης. Καμμία ἔννοια «πατρίδος», βασιζομένης ἐπὶ τοῦ σεβασμοῦ καὶ τοῦ πρὸς τὸν πλησίον καθήκοντος. Ἡ ἀφοσίωσις τοῦ σκύλου πρὸς τὸν δεσπότην, ἡ στοιχειώδης αὐτὴ μορφὴ «νομιμότητος», ἰδοὺ τὸ «πατριωτικὸν» συναίσθημα τῶν Ἀσσυρίων λ.χ. ἢ τῶν Περσῶν: ἐπέκτασις τοῦ πατριαρχικοῦ βίου. Ἡ ἱεραρχία τῆς ἀριστοκρατίας ἀνέρχεται βαθμηδὸν μέχρι τοῦ παντοδυνάμου δεσπότου, τῆς ἐπιγείου ταύτης θεότητος, ἡ ὁποία διαθέτει τὴν ζωὴν καὶ διανέμει κατὰ βούλησιν τὴν εὐτυχίαν καὶ τῆς ὁποίας ἡ ἐν παντὶ ἀπολυταρχία δὲν γνωρίζει ἄλλον χαλινὸν παρὰ τὸν κόρον. Ὁ παμβασιλεὺς — τοῦ ὁποίου ἐξέλιξις ὑπῆρξεν ὁ σουλτάνος — διὰ νὰ ἔχῃ τὴν πίστιν τῶν εὐγενῶν, τοὺς τρέφει, ὁσάκις φυσικὰ δὲν τοὺς φονεύει. Ἡ ὀκνηρία των ἔχει ἀνάγκην ποικιλίας καὶ τῆς πολυτελείας ὁ πόθος τρέπεται πρὸς συνεχῆ λαφυραγωγίαν. Ἐκ τούτου κυρίως ἡ μανία τῶν κατακτήσεων, χωρὶς τὰς ὁποίας ἡ ἡγεμονία — ἡ αὐτοκρατορία ὅπως θὰ ἐλέγομεν σήμερον — θὰ κατέρρεεν, ἀφοῦ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ στηριχθῆ εἰς τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν μεθοδικὴν ἐκμετάλλευσιν.

Οἱ ποιμενικοὶ καὶ νομαδικοὶ λαοὶ — καὶ τοιαῦτα εἶναι τὰ πλεῖστα τῶν ἀσιατικῶν φύλων — εἶναι κυρίως λαοὶ ἁρπακτικοί. Ἀνίκανοι νὰ προβοῦν εἰς λελογισμένην ἐκμετάλλευσιν

τῆς χώρας των, ἀκολουθοῦν μίαν καὶ μόνην μέθοδον, τὴν λῃστείαν καὶ τὴν ἀπογύμνωσιν. Ὅταν λάβουν ἀπὸ τὴν λείαν των ὅ,τι αὕτη δύναται νὰ προσφέρῃ, ἐπιπίπτουν κατ' ἄλλης καὶ ἀφίνουν ὀπίσω τὴν ἐξάντλησιν καὶ τὴν ἐρήμωσιν. Καὶ εἰς τοῦτο κατ' ἐξοχὴν συντελεῖ καὶ τὸ πλέγμα μειονεξίας ποὺ ἄρχει εἰς τὴν ψυχήν των. Ἰδοὺ ὁ «κατακτητικὸς αὐτὸς καὶ ἄνευ οἴκτου χείμαρρος», ὅπως ὠνόμασε τὰ ἀσιατικὰ φῦλα ὁ Γεώργιος Κλεμανσώ, ὁ μέγας ἐκεῖνος καὶ ἑλληνοτραφὴς πρωθυπουργὸς τῆς Γαλλίας.

Ἰδοὺ λοιπὸν ἡ Ἀσία, ἡ αἰωνία Ἀσία, ὅπως τὴν διέγνωσεν ὁ Αἰσχύλος, μὲ τὴν προσωπίδα τοῦ κολοσσικοῦ μεγαλείου, ποὺ καλύπτει τὴν ἀδυναμίαν της καὶ τὸ ἀδιοργάνωτον, τὴν ἀνικανότητα καὶ τὴν διαφθοράν της. Ἀπὸ τὴν Σεμίραμιν μέχρι τῶν ἡμερῶν μας, σπασμοὶ χιλιάδων ἐτῶν δὲν ὤθησαν πρὸς τὸ καλύτερον τὴν παράξενον ψυχήν της, ταλαντευομένην μεταξὺ ἡδονῆς καὶ σφαγῆς. Καὶ ἔλεγεν, ἐπικαίρως παλαιὸς πρόεδρος τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, ὁ Τάφτ, πνευματικὸν τέκνον τῆς Ἑλλάδος: «Ἐπισήμως δὲν εἴμεθα εἰς ἐμπόλεμον κατάστασιν πρὸς τὴν Ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν, ἀλλ' εἴμεθα αἰωνίως ἐμπόλεμοι πρὸς τὸν Ὀθωμανισμόν», χαρακτηρίζων οὕτω τὴν ἀσιατικὴν νοοτροπίαν, ὅπως ἐγνώρισεν αὐτὴν ἡ Δύσις εἰς τὰς ἀτελευτήτους συγκρούσεις.

Οἱ πρόγονοί μας δὲν ἐγνώριζον βεβαίως τὸν ὅρον τοῦτον, ἀλλ' ἐγνώριζον ἄριστα τὸ πρᾶγμα καὶ ὥριζον τοῦτο μὲ τὴν λέξιν βαρβαρισμός, ἤτοι τὴν ἔλλειψιν παντὸς πολιτιστικοῦ περιεχομένου. Διὰ τοὺς Ἕλληνας ἡ γνωστὴ εἰς αὐτοὺς Ἀσία συνεκέντρωνεν ὅ,τι ἐκεῖνοι ἀπηχθάνοντο. Διὸ καὶ ἦσαν ἠθικῶς εἰς διηνεκῆ ἐμπόλεμον κατάστασιν πρὸς τὴν ἀσιατικὴν βαρβαρότητα. Ἡ πτωχή, λιτὴ καὶ φίλεργος μικρὰ Ἑλλάς, ᾐσθάνετο βεβαίως ἔκπληξιν ἀνάμεικτον πρὸς πόθον ἀπέναντι τῆς ἀπεράντου, τῆς γονίμου ὅσον καὶ φοβερᾶς καὶ ἐπιδεικτικῆς Ἀσίας. Εἰς τὸ βάθος ἡ πετρώδης Ἑλλὰς ἐζήλευε — καὶ ἦτο ἀνθρώπινον — τοὺς θησαυροὺς καὶ τὴν εὐμάρειαν τῆς μαστοφόρου Ἠπείρου μὲ τὴν φαινομενικὴν δύναμιν, ἱκανὴν νὰ κατακτήσῃ τὸν κόσμον ὁλόκληρον. Διέκρινεν ὅμως ἀμέσως τὸ ἀργιλλῶδες τοῦ κολοσσοῦ τούτου ἡ ὀρθοφροσύνη καὶ ἡ κριτικὴ λεπτότης τῶν Ἑλλήνων, ἀπόρροια τῆς ἰδιοφυΐας τῆς φυλῆς καὶ τῆς μεμετρημένης, διαυγοῦς καὶ περιγεγραμμένης ἑλληνικῆς ἀτμοσφαίρας.

Καὶ ἐν πρώτοις ἡ Ἑλλὰς ἐδυσπίστει πάντοτε πρὸς τὸ μεγαλεῖον τὸ ὑπεράνθρωπον τῶν θνητῶν, τὸ ὁποῖον ἐπεσκίαζε τοὺς θεούς της. Ἐὰν καὶ αὐτοὶ οἱ θεοὶ τῶν Ἑλλήνων, καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ Ζεύς, ὑπετάσσοντο εἰς τὸν νόμον τοῦ σύμπαντος ποὺ ἐξεπροσώπει ἡ μυστηριώδης ἐκείνη ὑπερθεότης, ἡ Ἀνάγκη, — ἦτο πολὺ φυσικὸν οἱ Ἕλληνες νὰ θεωροῦν «ὕβριν»

τὴν σύγχυσιν τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸ θεῖον καὶ τὴν ὑπέρβασιν τῶν ὁρίων εὐλαβείας καὶ δέους ἔναντι τοῦ ἀνωτάτου ὄντος. Ὅπως ἐπίσης θρησκευτικοῦ χαρακτῆρος καὶ πλήρης εὐλαβείας ἦτο ἡ διάθεσις τοῦ Ἕλληνος ἔναντι τῆς πολιτείας τὴν ὁποίαν προσωποποιεῖ ὁ ἀπρόσωπος Νόμος, ἰσχύων καὶ διὰ τὸν ἀνώτατον καὶ διὰ τὸν κατώτατον, «νοῦς ἄνευ ὀρέξεως» ὅπως ὥρισεν αὐτὸν ὁ Ἀριστοτέλης, «ἁπάντων βασιλεὺς» ὅπως εἶπεν ὁ Σόλων καὶ ἔπειτα ὁ Πίνδαρος. Καὶ ἡ ἀπόλυτος ὑποταγὴ τοῦ Ἕλληνος εἰς τὴν πολιτείαν εἶναι ἡ πειθαρχία εἰς τὴν ἐτυμολογικὴν σημασίαν τῆς λέξεως, — δὲν εἶναι ἡ στέρησις τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας. Δὲν ὑποτάσσεται εἰς τὴν αὐθαιρεσίαν τούτου ἢ ἐκείνου τοῦ δεσπότου — ὅπως συμβαίνει εἰς τὰς βαρβάρους περιοχάς, — ἀλλ᾽ ὑποτάσσεται εἰς τὸ ἔννομον πολίτευμα, τὸ ὁποῖον πιστεύει ὡς ἰδικόν του, διότι εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα μακρᾶς καὶ ἐπιπόνου διεργασίας τῆς λελογισμένης βουλήσεως τοῦ συνόλου τῶν πολιτῶν, γνωστῶν καὶ ἀγνώστων, ἀλλ᾽ οὕτως ἢ ἄλλως ἀνδρῶν ὑπευθύνων, πολιτῶν, ὄχι δούλων «ὑπηκόων».

Εἰς τὴν Ἀσίαν τὰ πάντα εἶναι δοῦλα. Ἡ φαινομενικὴ ἑνότης τῆς διοικήσεως κρατεῖ διὰ τοῦ σιδήρου εἰς ὑποταγὴν τὰ ἀνόμοια. Πολιτικὴ συνοχὴ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ. Πρόκειται περὶ «μηχανικῆς ἑνώσεως», ἡ σύνθεσις, ἡ «συνάφεια» εἶναι ἀνύπαρκτος. Διότι ὁ πολυποίκιλος διοικητικὸς μηχανισμὸς στερεῖται ἐλατηρίου — εἶναι μᾶλλον ὄγκος πρωτογενής, κινούμενος ὠθητικῶς πρὸς ἐκπλήρωσιν ἐγωιστικῶν σκοπῶν, στερούμενος ριζικῶς ἠθικῆς καὶ λογικῆς τάξεως.

Ἡ Ἑλλὰς ἐχρησιμοποίησεν ὅλην τὴν δύναμιν τοῦ πνεύματός της εἰς τὴν θέσιν καὶ τὴν λύσιν τῶν πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν προβλημάτων, εἰς τὴν δυνατὴν βελτίωσιν τῶν ἀνθρωπίνων ὅρων, εἰς τὴν εὕρεσιν τοῦ τελειοτέρου πολιτεύματος. Γεννηθεῖσα ἡ Ἑλλὰς ἐν μέσῳ χάους πολιτικοῦ καὶ πολιτιστικοῦ, ἐν μέσῳ μεγάλων καὶ μικρῶν δεσποτειῶν, ἐπέτυχε χάρις κατ᾽ ἐξοχὴν εἰς τοὺς πολιτικούς, τοὺς στρατηγούς, τοὺς νομοθέτας, τοὺς σοφούς της — ἀπὸ τοῦ παλαιοτάτου Μίνωος μέχρι τοῦ Ἀράτου — τὴν πραγματοποίησιν τοῦ κατὰ τὸ δυνατὸν πληρεστέρου πολιτεύματος, τοῦ εὐαρμοσιωτέρου, εἰς τὰ δύο πρωταγωνιστοῦντα φῦλα: τῆς συνταγματικῆς βασιλείας τῆς Σπάρτης καὶ τῆς δημοκρατικῆς πολιτείας τῶν Ἀθηνῶν.

Καὶ εἶναι φανερόν, ὅτι ἔθνος τοιαύτης τελειότητος καὶ τόσης ἐμπιστοσύνης εἰς τὸν Λόγον ἦτο ἀναπόφευκτον νὰ ἀποστρέφεται κατάστασιν πραγμάτων ὅλως ἀντίθετον: Ἤγουν τὴν ἀνωτάτην δύναμιν τοῦ ἀνευθύνου ἄρχοντος, ποὺ ἀπαιτεῖ ἀπὸ τοὺς ὑπηκόους του τὴν παθητικὴν ὑποταγὴν ποιμνίου. Καὶ τοῦ πολίτου ἡ ὑπερηφάνεια καὶ τῆς Ἑλλάδος ὅλης ἡ πνευματικότης, ἐπανεστάτουν κατὰ τῆς

ἐπικρατήσεως τοιούτων δουλικῶν δεσμῶν. Διέβλεπον οἱ Ἕλληνες εἰς τοῦτο καὶ ὕβριν κατὰ τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος καὶ κίνδυνον, — τὸν μέγιστον τῶν κινδύνων.

Εἰς λαμπρὰν σελίδα τοῦ «Πανηγυρικοῦ» του ὁ Ἰσοκράτης ἀνακεφαλαιώνει τὰς σκέψεις τῆς φιλελευθέρας Ἑλλάδος ἐπὶ τοῦ θέματος: «Εἶναι ἀδύνατον — λέγει — ἄνθρωποι ποὺ ἀνετράφησαν καὶ ἐκυβερνήθησαν ὅπως οἱ Πέρσαι νὰ ἔχουν ποτὲ ἀρετὴν οἱανδήποτε, ἰδίως ἐκείνην διὰ τῆς ὁποίας ὑψώνονται τὰ τρόπαια τῆς νίκης εἰς τῶν μαχῶν τὰ πεδία. Πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ δημιουργήσῃ ἡ πολιτεία των μεγάλον στρατηγὸν ἢ γενναῖον στρατιώτην; Ὁ λαός των εἶναι μᾶζα συγκεχυμένη χωρὶς συνείδησιν τῶν κινδύνων, χωρὶς πολεμικὸν μένος, πλασμένη νὰ εἶναι μᾶλλον δούλη τῶν δούλων μας. Οἱ μεγιστᾶνές των οὐδέποτε ἐγνώρισαν τὴν ἰσότητα, οὔτε τὴν ἀλληλεγγύην καὶ τὸ καθῆκον τοῦ πολίτου. Ἀλαζόνες πρὸς τοὺς μέν, ἕρποντες πρὸ τῶν δέ, — ὅ,τι δηλαδὴ ἐξευτελιστικώτερον ὑπάρχει — ἰδοὺ ὁ χαῦνός των βίος». Καὶ συνεχίζει: «Ἡ ἀφθονία ἐκνευρίζει τὰ σώματά των καὶ ἡ δεσποτεία ταπεινώνει καὶ τρομοκρατεῖ τὰς ψυχάς. Εἰς γραμμὰς πρὸ τῶν ἀνακτόρων κυλύονται μὲ τὴν βαθυτέραν δουλοφροσύνην καὶ γονυπετοῦν καὶ χαιρετίζουν ἕνα θνητὸν ὡς ἐὰν ἦτο θεὸς καὶ θέτουν τοιουτοτρόπως χαμηλότερα τοὺς θνητοὺς ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους».

Ἰδοὺ αἱ κρίσεις μεμετρημένου καὶ πεφωτισμένου συντηρητικοῦ δημοκρατικοῦ — ἀπηχήσεις τῆς μεσωτέρας ἑλληνικῆς κοινῆς γνώμης — ὁ ὁποῖος ἐκτείνεται ἐπὶ τὸ ἐγκωμιαστικώτερον καὶ εἰς τὴν ἀθηναϊκὴν φιλανθρωπίαν καὶ φιλελευθερίαν: «Οἱ πρόγονοί μας — λέγει ὁ Ἀθηναῖος ρητοροδιδάσκαλος — ἐπολέμησαν ἐπιμόνως ἄλλοτε διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος των, ἄλλοτε χάριν τῆς ἐλευθερίας τῶν ἄλλων. Εἵλκυον τὰς πόλεις μὲ τὰς ἀγαθάς των πράξεις...».

Καὶ συμπληρώνει ὁ Ἰσοκράτης ἀναφερόμενος εἰς τὴν νομιμότητα καὶ τὴν ἠθικότητα τῶν σχέσεων τῶν Ἀθηναίων πρὸς ἄλλας πολιτείας: «οἱ λόγοι των ἦσαν ἀσφαλέστεροι ἀπὸ τὰς γραπτὰς συμφωνίας. Εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν συνωμοτομένων συνθηκῶν ἐπίστευον ὡς εἰς ἀνάγκην. Ἡ γενναιότης μὲ τὴν ὁποίαν βοηθοῦμεν τοὺς ἀδυνάτους, καὶ πρὸς βλάβην ἀκόμη τοῦ ἰδίου συμφέροντος, φαίνεται εἰς ἡμᾶς προτιμοτέρα ἀπὸ συνεταιρισμὸν πρὸς ἰσχυροὺς ἐπωφελῆ ἀλλ' ἀνήθικον». Καὶ ἔρχεται ὁ Ἰσοκράτης εἰς τὴν πανελλήνιον πολιτικὴν ἑνότητα, τῆς ὁποίας ἦτο ὑπέρμαχος:

«Ἔβλεπον — λέγει — οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν κοινὴν πατρίδα. Ἐβοήθουν τοὺς Ἕλληνας καὶ δὲν τοὺς ὕβριζον ποτέ... Οἱ Ἕλληνες δὲν ἠμποροῦν νὰ εἶναι ἐν ἑνότητι ἂν μὴ στηρίζωνται ἐπὶ τῶν αὐτῶν φίλων ἐναντίον τῶν αὐτῶν

ἐχθρῶν». Καὶ διεκηρύσσοντο ταῦτα τῷ 380 πρὸ Χριστοῦ!

Εἰς τὰ ὄμματα τῶν Ἑλλήνων οἱ βάρβαροι ἦσαν καταθλιπτικὴ ἁπλῶς δύναμις. Ὁ Ἀθηναῖος φρονεῖ ὅτι δὲν πρέπει νὰ προστρέξῃ εἰς τὴν βίαν πρὶν ἐξαντλήσῃ τὴν πειθώ. Ἡ ἀλήθεια δὲν ἀποδεικνύεται διὰ τῆς βίας. Μόνον ὁ λόγος ἔχει τὴν δύναμιν τοῦ μεταπείθειν. Διὸ καὶ ἡ διαλεκτικὴ ὑπῆρξεν ἀνέκαθεν ἡ προσφιλὴς παιδευτική, ρητορικὴ καὶ φιλοσοφικὴ καὶ καθόλου πνευματικὴ ἐνασχόλησις τῶν Ἑλλήνων, τεκμήριον ὑψίστου πολιτισμοῦ καὶ ἀνθρωπιστικῆς παιδείας. Καὶ πράγματι χάρις εἰς τὴν ἀνάγκην αὐτὴν τῆς συνεχοῦς ἀσκήσεως τοῦ πνεύματος εἰς ὅλας τὰς ἐκφάνσεις τοῦ βίου δὲν ἐγνώρισε ποτὲ ἡ Ἑλλὰς τὸν μαρασμὸν τῶν ἀπαθῶν καὶ μὴ διανοουμένων φύλων. Καὶ ὅταν ἔχασε τὴν ἄλλη ὑπεροχήν, εἰς τὴν ὑπεροχὴν τοῦ Λόγου ἡ Ἑλλὰς εὗρε τὸ φίλτρον τῆς ἀγηράτου νεότητος.

Τοιαῦται ἦσαν αἱ ἐνδιάθετοι κλίσεις τῶν Ἑλλήνων, τὰς ὁποίας διεμόρφωσεν ἐπὶ τὸ ἰσχυρότερον τὸ περιγεγραμμένον γεωφυσικὸν περιβάλλον καὶ ἡ ἄσκησις ἡ διηνεκής. Καὶ εἰς τὰς κλίσεις ταύτας ὑπῆρχε τὸ στοιχεῖον τῆς ἀναλλοιώτου πρὸς τὴν Ἀσίαν ἀντιπαθείας τῶν Ἑλλήνων, ἡ ὁποία προκειμένου περὶ τῶν Μήδων, ἦτο σφοδροτέρα, ἐνῷ ἐμετριάζετο πρὸς τὴν εὐλαβῆ καὶ φίλεργον Αἴγυπτον καὶ τὴν ἐμπορικὴν καὶ βιοτεχνικὴν Φοινίκην. Καὶ συμπερασματικῶς: Ἡ ἀποστροφὴ τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὸν ἀσιατικὸν κόσμον ηὐξάνετο πάντοτε κατὰ λόγον τῆς ἀναπτυσσομένης αὐτοπεποιθήσεώς των καὶ προόδου.

Ἄν, τώρα, ἐξετάσωμεν τὰς φάσεις τῆς προαιωνίου συγκρούσεως Ἑλλήνων καὶ Ἀσίας, θὰ ἀναζητήσωμεν τοὺς προδρόμους της εἰς τὸ ἡμίφως τῆς προϊστορικῆς μυθικῆς περιόδου. Καίτοι δὲ τὰ συναγόμενα ἐκ τῶν χρόνων τούτων εἶναι ἐπιστημονικῶς ἄκρως ἐπικίνδυνα, ὅμως πλησιάζομεν πιθανῶς τὴν ἀλήθειαν ἂν εἴπωμεν, ὅτι ὑπῆρξεν ἔργον ἀσιατικὸν ἡ πρώτη ὤθησις ποὺ προεκάλεσε τὴν πλημμυρίδα καὶ τὴν ἄμπωτιν τῶν συγκρούσεων Ἀσίας καὶ Ἑλλάδος. Ἡ ἀνάμνησις τῶν ξένων τούτων μὲ τὴν ἀλαζόνα πολυτέλειαν, οἱ ὁποῖοι καὶ ἐδέσποσαν ἐπὶ μακρότερον ἢ ὀλιγώτερον χρόνον ἐδῶ καὶ ἐκεῖ εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα δὲν ἀφῆκεν ἀναμνήσεις καλὰς εἰς τοὺς αὐτόχθονας λαούς. Καὶ συνέβη τό, ἀληθινά, παράδοξον τοῦτο: Τὸ ἰθαγενὲς πνεῦμα, θέλον τρόπον νὰ ἐκδικηθῇ τοὺς ἐπιδρομεῖς, ἔπλασεν ἢ ἀνέπλασε διὰ τὰς οἰκογενείας τῶν ἔξωθεν ἐλθόντων ὅλους ἐκείνους τοὺς μύθους ποὺ ἀποδίδουν εἰς αὐτὰς εἶδος ὀλεθρίας εἱμαρμένης ἀδικιῶν καὶ δυστυχημάτων, τὰ ὁποῖα ἐπὶ αἰῶνας ἐπλήρουν τὸ δραματολόγιον τῶν τραγικῶν καὶ ἐνέσπειρον τὸν τρόμον εἰς τοὺς ἀνθρώπους μὲ τὸ κολοσσιαῖον καὶ κληρονομικὸν ἔγκλημα. Θὰ ἔλεγες ὅτι

εἰς τοῦτο ἐνυπάρχει ἡ πρώτη λαϊκὴ ἐκδήλωσις τοῦ τρόμου τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς ὅταν τὸ πρῶτον συναντᾶται πρὸς τὸν ἀσιατικὸν βαρβαρισμόν. Καὶ ἔχει ὁ τρόμος αὐτὸς κάτι ἀνάλογον πρὸς τὸν τρόμον τοῦ «ἐθνικοῦ» κράματος Γαλατῶν καὶ Ρωμαίων κατὰ τὴν πρώτην ἐπαφήν του πρὸς τὸν γερμανικὸν βαρβαρισμόν, τρόμον σύμμεικτον μὲ ἀποστροφήν, ὅπως βλέπομεν εἰς τὰς ἀφηγήσεις περὶ τῶν ὠμοτήτων τῆς Μεροβιγγείου φραγκικῆς δυναστείας.

Εἰς τὸν κύκλον τοῦτον τῶν ἐπιδρομῶν πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἀντιτάσσεται ὁ ἀντίστροφος κύκλος τῶν πρώτων εἰς τὴν Ἀσίαν ἑλληνικῶν ἀποστολῶν. Καὶ ἐνσάρκωσις τῆς ἀντιδράσεως ταύτης εἶναι μυθευθεῖσαι ἱστορικαὶ πράξεις: Οἱ Ἀργοναῦται, ἡ κάθοδος τοῦ Ἡρακλέους εἰς Λυδίαν, ὁ λεγόμενος Τρωικὸς πόλεμος. Ἔχει δὲ θεμελιώδη σημασίαν ὅτι τὸ πρῶτον μνημεῖον τῆς ἑλληνικῆς λογοτεχνίας καί, συγχρόνως τὸ πρῶτον καὶ μέγιστον ἀριστούργημά της στρέφεται περὶ τὴν σύγκρουσιν ταύτην Ἑλλήνων καὶ Ἀνατολῆς. Καὶ εἶναι τὸ πρώτιστον ἑλληνικὸν ποίημα ᾆσμα θριάμβου κατὰ τῆς Ἀσίας.

Οἱαδήποτε ἑρμηνεία καὶ ἂν δίδεται εἰς τὸ δυσεξήγητον καὶ περιβόητον ἐπεισόδιον τῶν Τρωικῶν (καὶ δὲν εἶναι τοῦ παρόντος τὸ πρᾶγμα), τοῦτο μόνον λέγομεν: Ἀρχικὴ φερομένη αἰτία τῆς ἐναντίον τῆς χώρας τοῦ Πριάμου ἐξεγέρσεως ὁλοκλήρου τῆς Ἑλλάδος ὑπῆρξεν ἡ ἐκ μέρους τῆς Ἀσίας προσβολὴ τῆς ἑλληνικῆς τιμῆς, εἰς τὴν ὁποίαν, μετὰ αἰῶνας, ἐρωτικοὺς θὰ ἁρμονίσῃ στίχους ὁ Ἀριστοτέλης· ἐπίσης ἡ συναφὴς προσβολὴ τῶν νόμων τῆς ἱερᾶς ἑλληνικῆς φιλοξενίας. Μὲ τὴν δύναμιν τῶν ὁμηρικῶν στίχων ἡ ἐγκληματικὴ αἰτιολογία τῶν Τρωικῶν φθάνει εἰς ἀκαταμάχητον ἀλήθειαν, τὴν ἀλήθειαν τὴν ψυχολογικήν. Καὶ προέρχεται τοῦτο ἐκ τοῦ ὅτι ὁ «μῦθος» συνεφώνει πρὸς ἐνυπάρχον εἰς τὴν ἑλληνικὴν ψυχὴν συναίσθημα: Τὸ μῖσος πρὸς τὴν βάρβαρον Ἀσίαν.

Ἀλλ' ὁ «μῦθος» ἐπαναλαμβανόμενος, γίνεται τὸ χαλύβδινον ἐλατήριον ποὺ θέτει εἰς κίνησιν τὴν ἐνέργειαν τοῦ συνόλου. Ὁ Ὅμηρος διέπλασε συγκεκριμένον, ὑπὸ μορφὴν λαϊκοῦ δόγματος, τὸ ὁρμέμφυτον ὁλοκλήρου τῆς ψυχῆς καὶ ἔθεσε τὴν πρώτην ἀρχὴν τῆς πανελληνίου ἀλληλεγγύης ἐναντίον τοῦ κοινοῦ ἀσιατικοῦ κινδύνου. Καί, μέγας ὅπως ἦτο ποιητής, ἐθωράκισε τὸ ἠθικὸν τοῦ λαοῦ του διὰ τοὺς μέλλοντας ἀγῶνας.

Ἡ ἐξάπλωσις τῶν Ἑλλήνων καὶ πρὸς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἡ περίζωσις τῆς περσικῆς χώρας μὲ ἑλληνικὸν κόσμον ἀπὸ τῆς Κύπρου μέχρι τοῦ Εὐξείνου,— ἔχει ὡς ἀντίδρασιν τοὺς Μηδικοὺς πολέμους. Ὁ Κῦρος ὁ μέγας, ὁ ὁραματιζόμενος τὴν παγκόσμιον κυριαρχίαν, ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἐξουδετέρωσιν τοῦ κυρίου πλέον Μεσογειακοῦ παράγοντος, τῶν Ἑλλήνων. Ἀλ-

λὰ ἐπῆλθεν ὁ θάνατος. Ὁ Δαρεῖος καὶ ὁ Ξέρξης, κατώτεροι τῶν σχεδίων τοῦ Κύρου, — ὀλιγώτερον ὁ πρῶτος, περισσότερον ὁ δεύτερος — ἔχουν, ὀρθῶς πάντως, τὰ βλέμματά των πρὸς τὰς Ἀθήνας, διότι ἀντιλαμβάνονται ὅτι κυρίως ἐκεῖ εἶναι ὁ νοῦς τῆς ἀντιασιατικῆς Εὐρώπης, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀκτινοβολοῦν μέχρι τῆς Ἀνατολῆς τὰ κατὰ τῆς ἀπολυταρχίας κηρύγματα καὶ τὸ συναφὲς κήρυγμα τοῦ «νόμου» καὶ τῆς «δίκης».

Ὅ,τι θριαμβεύει εἰς τὸν Μαραθῶνα, εἰς τὴν Σαλαμῖνα, εἰς τὰς Πλαταιὰς εἶναι τὸ ὅλον ἑλληνικὸν πνεῦμα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐπανθοῦν αἱ Ἀθῆναι καὶ ἡ Σπάρτη. Καὶ εὐχερῶς ἠμπορεῖς νὰ φαντασθῇς τί θὰ ἐσήμαινεν ἧττα τῆς Ἑλλάδος· Αἱ Ἀθῆναι — ἂς περιορισθῶμεν μόνον εἰς αὐτὰς — θὰ παρίστανον ἀνάλογον φαινόμενον πρὸς τὴν πρόοδον τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας, θὰ ἦσαν ἕδρα τυραννίας ἀφειμένης εἰς τὴν ἄνευ οἴκτου ἐκμετάλλευσιν τοῦ σατράπου, — τοῦ πασᾶ. Ἡ ὑπέρλαμπρος λαμπὰς θὰ ἔσβηνεν· Εἰς τὰ σκότη ἀτελευτήτου, πιθανῶς, πολιτικῆς καὶ πολιτιστικῆς στασιμότητος, ἡ Ρώμη θὰ ἐγίνετο ἴσως καρχηδονικὴ (θὰ ἐματαιοῦτο δηλαδὴ καὶ τὸ δεύτερον καὶ κατ' ἀντανάκλασιν σκέλος τοῦ κλασσικοῦ πολιτισμοῦ) καὶ κατόπιν σαρακηνή, καὶ τὸ Παρίσι πρωτεύουσα Μαυριτανῶν ἢ Ταρτάρων.

Αἱ καθαρῶς ἐδαφικαὶ συγκρούσεις διευθετοῦνται διὰ τοῦ χρόνου, ἀλλ' αἱ συγκρούσεις τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν ἰδεῶν δυνατὸν νὰ διαρκέσουν ἀορίστως. Οἱ ἡττημένοι δὲν δέχονται τὸν ἐξευτελισμὸν καὶ οἱ νικηταὶ μένουν τότε μόνον εὐχαριστημένοι, ὅταν κατορθώσουν καὶ ἐκριζώσουν τὴν ψυχὴν τοῦ ἔθνους τοῦ αὐθάδους — ὅπως ἔλεγεν ὁ Λουδοβῖκος ὁ ΙΔ' διὰ τὴν Ὁλλανδίαν — τοῦ «αὐθάδους» ἔθνους ποὺ ἐτόλμησε νὰ τοὺς ἀντιμετωπίσῃ. Διὸ καὶ οὐδέποτε μέχρι τοῦδε εἰς τὴν ἱστορίαν ὑπῆρξε δυνατὴ ἡ «συνύπαρξις» ἀντιθέτων ἰδεολογικῶν κόσμων.

Καὶ τὴν ἀντίδρασιν τὴν ἀμυντικὴν τῆς Σαλαμῖνος καὶ τῶν Πλαταιῶν ἔπρεπε κατ' ἀναγκαίαν συνάρτησιν νὰ διαδεχθῇ ἡ γενικὴ τῆς Ἑλλάδος ἀντεπίθεσις διὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Ἀσίας μεταφερομένου τοῦ πολέμου ἐκεῖ, — ἄλλως ἦτο προβληματικὴ ἡ ἐπιβίωσις τῆς Ἑλλάδος. Τοὐναντίον, βέβαιος θὰ ἦτο ὁ ἀποπνιγμός.

Ἀλλ' ἐγίνετο μὲ βῆμα σημειωτὸν ἡ πρόβασις τῆς ἠθικῆς καὶ ἐθνικῆς ἑνότητος πρὸς τὴν πολιτικὴν ἑνότητα, — συντελεσθεῖσαν τὸ πρῶτον εἰς τὴν χαραυγὴν τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας, εἰς τὰ Τρωικά, καὶ ἀπαραίτητον πρὸς ἀνάληψιν τοιαύτης προσπαθείας. Εἰς τὴν ἀποτέλεσιν ταύτην πολιτικῆς ἑνότητος κατέτεινον αἱ συμμαχίαι, ἡ Σπαρτιατική, ἡ Ἀθηναϊκή, ἡ Θηβαϊκή, — πρὸς τὴν πολιτικὴν ταύτην ἑνότητα ἀπέβλεψεν ὁ Ἀριστείδης, ὁ Θεμιστοκλῆς, ὁ Περικλῆς, ὁ Καλλικρα-

τίδας, ὁ Ἀγησίλαος, ὁ πρόδρομος ἐκεῖνος τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὁ Πλάτων, ὁ Ἰσοκράτης καὶ ἄλλοι. Ἀλλὰ δὲν ἦτο ἀκόμη ὥριμος ἡ Ἑλλὰς πρὸς διαρκῆ ἑνότητα καὶ ὑποταγὴν εἰς μίαν πολιτείαν ἀπὸ τὰς πρωτοστατούσας.

Ἡ πανελλήνιος σταυροφορία, ποὺ ὕμνησεν ὁ Ἰσοκράτης, μόνον εἰς ἑλληνικὸν φῦλον ἀμέτοχον τῶν ἐρίδων ἦτο δεκτὸν νὰ καταπιστευθῇ. Καὶ πρέπει νὰ προσθέσωμεν, ὅτι ὁ μέγας βασιλεὺς —ὅπως ἔλεγον οἱ Ἕλληνες τὸν Πέρσην βασιλέα— ἐφήρμοσε μὲ ἐπιμονὴν καὶ ὑπομονὴν τὴν πολιτικὴν τῆς διαιρέσεως, τῆς διχονοίας, ἐζήτησε νὰ ἐξασθενήσῃ τὸ ἠθικὸν τοῦ ἀντιπάλου, ἐκολάκευσε τὰς ἀδυναμίας του, συνεδαύλισε τὸν κομματισμὸν μὲ τὸ δηλητήριον εὐρυτάτης προπαγάνδας. Δὲν ἀγνοεῖ κανείς, ὅτι εἰς τὴν ἀποπλανητικὴν αὐτὴν τέχνην τῶν συνειδήσεων ἐξέχει ὁ κυνισμὸς τῶν βαρβάρων. Καὶ ὅμως ὅ,τι μόνον τελικῶς ἐπέτυχεν ὁ μέγας βασιλεὺς ἦτο νὰ δώσῃ τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον εἰς τὸν ἑλληνικὸν κόσμον νὰ ὀργανωθῇ καὶ ἐξοπλισθῇ ἀκόμη καλύτερον.

Ὁ Ἀλέξανδρος, ἐκπρόσωπος τοῦ πνεύματος τῆς ὅλης φυλῆς —ὁ μέγιστος ἥρως της— καταρρίπτει τὸν ἤδη κλονούμενον, ἀλλ' οὕτως ἢ ἄλλως πάντοτε κολοσσόν. Τὸ Ἑλληνικόν, ἡνωμένον γλωσσικῶς, ἠθικῶς, πνευματικῶς, πολιτικῶς, λαμβάνει τὸν χαρακτῆρα τὸν παγκόσμιον, ποὺ ἐπιβάλλει αὐτὸ καθ' ὅλην τὴν Ἀνατολὴν καὶ τοῦ δίδει τὴν δύναμιν τῆς ἐκπλησσούσης ἐκείνης ἐξαπλώσεως, τῆς ὁποίας τὰ ἴχνη εὑρέθησαν καὶ ἀνευρίσκονται καθημερινῶς εἰς τὴν Ἰνδικήν, εἰς τὴν Κίναν, εἰς τὴν Ἰαπωνίαν καὶ εἰς αὐτὴν ἀκόμη τὴν νῆσον τῆς Σουμάτρας. Καὶ χωρὶς νὰ λησμονῇ ὅτι εἶναι Ἕλλην, ἐγνώριζεν ὁ Ἀλέξανδρος νὰ προσαρμόζεται πρὸς τὴν νοοτροπίαν τῆς Ἀνατολῆς, τὴν ὁποίαν ἔπρεπε νὰ διοικήσῃ. Ἄλλο ζήτημα ἂν οἱ ἀφελέστεροι τῶν συντρόφων του καὶ ἄλλοι Ἕλληνες δὲν ἠδύναντο νὰ τὸν κατανοήσουν, ἀσύμμετροι πρὸς τὴν νέαν τροπὴν τῆς ἱστορίας.

Μὲ τὴν πολιτικὴν εὐκαμψίαν, ἡ ὁποία σέβεται τὰ ἤθη καὶ τὰ ἔθιμα καὶ τὸν ὅλον ἐν γένει θρησκευτικὸν βίον τῆς ὑποταχθείσης φυλῆς, ὁ Ἑλληνισμὸς λαμβάνει μορφὴν αὐτοκρατορίας καὶ σχηματίζει μὲ τὴν ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων ὁλονὲν ἐξελληνιζομένην καὶ τώρα πλήρως σχεδὸν ἐξελληνισθεῖσαν Ἀσίαν σύνολον πολιτιστικὸν τόσον στερεόν, ὥστε καὶ αὐτὴ ἡ ἀγέρωχος Ρώμη ἀναγκάζεται νὰ ὑποκλιθῇ. Ὁ Ἑλληνισμὸς ὑποτασσόμενος πολιτικῶς μετ' ἀγῶνας δεινούς, ἀντιδρᾷ πολεμικῶς σποράδην μέν, πλὴν γενναίως, γενναιότατα καὶ διηνεκῶς, ἀλλὰ κυρίως ἀντιδρᾷ πνευματικῶς εἰς τὴν «λατινικὴν» πνευματικὴν πενίαν τοῦ νικητοῦ καὶ κατορθώνει νὰ διασώσῃ τὴν προσωπικότητά του. Καὶ ὄχι μόνον

τοῦτο: Διδάσκει ὁ Ἑλληνισμὸς τῶν Διαδόχων καὶ τῶν Ἐπιγόνων τὴν πολιτικωτάτην, ἀλλὰ δημοκρατικὴν μέχρι τοῦδε Ρώμην, τὸ «βασιλικὸν» σύστημα διοικήσεως, τὴν συγκεντρωτικὴν διοίκησιν τῶν ἐπαρχιῶν. Καὶ —τοῦτο δὲ εἶναι τὸ μᾶλλον ἀπροσδόκητον— διὰ τῆς ρωμαικῆς κατακτήσεως ὁ Ἑλληνισμὸς θὰ κατακτήση διαβρωτικῶς, διὰ τῶν γραμμάτων καὶ τοῦ ἐμπορίου, τὴν Δύσιν, καὶ μάλιστα τὴν Γαλατίαν, εἰς τὸ ἐσωτερικόν, διότι τὰ παράλια ἦσαν ἑλληνικὰ ἀπὸ τοῦ ὀγδόου αἰῶνος.

Διὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀνατολῆς μεταφέρεται ὁ ἄξων τοῦ Ἑλληνισμοῦ πρὸς ἀνατολάς. Ἡ ἵδρυσις τῆς ἀνατολικῆς αὐτοκρατορίας, μὲ πρωτεύουσαν τὸ Βυζάντιον, ἐγκαινιάζει καὶ ἐπισήμως τὴν ἀντασιατικὴν ἀντίδρασιν. Αὐτοκρατορία διοικητικῶς ἑλληνορωμαικὴ — σοφὴ σύνθεσις τῶν διοικητικῶν παραδόσεων τῆς Ρώμης καὶ τοῦ «βασιλικοῦ» συστήματος τῶν Ἑλληνιστικῶν μοναρχιῶν τῆς Ἀνατολῆς, παραχθεῖσα ὅταν οἱ Ρωμαῖοι ἐγνώρισαν τὴν Ἑλληνιστικὴν Αἴγυπτον καὶ Ἀσίαν — πνευματικῶς καὶ γλωσσικῶς ἑλληνικὴ κατὰ βάσιν καὶ ὁλονὲν ἐξελληνιζομένη. Καὶ ὁ Ἑλληνισμός, μεταμορφώνων ἀπὸ κοινοῦ μὲ τὴν μεγίστην τῶν στροφῶν τῆς ἱστορίας, τὸν Χριστιανισμόν, τὴν ἀνατολικὴν αὐτοκρατορίαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Μεσαιωνικὴν Χριστιανικὴν αὐτοκρατορίαν, λαμβάνει τὴν μεγίστην ἀνταπόδοσιν διὰ τὸ παρελθόν.

Τὸ Βυζάντιον εὑρίσκει κολοσσιαίαν κληρονομίαν, ὅλον τὸ πνευματικὸν καὶ ἐν γένει πολιτιστικὸν ταμιευτήριον ποὺ ἐσώρευσε καὶ ἐπλούτισε τὸ πέρασμα τοῦ ἑλληνικοῦ χρόνου. Καὶ ὁ βυζαντινὸς Ἑλληνισμὸς δὲν μένει ἥσυχος. Στρέφεται εἰς καλλιέργειαν τῶν παλαιῶν τόπων, ὅσους μεγαλοφυῶς ἐθεμελίωσεν ἢ ἐπεξηργάσθη ἡ Ἑλλάς, καὶ εὕρεσιν νέων. Συνάγουν μὲ εὐλάβειαν οἱ Βυζαντινοὶ τὰ λείψανα τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, ἀσχολοῦνται δημιουργικῶς περὶ αὐτά, σώζουν τὴν γλῶσσαν, διαφυλάττουν τὸ μυστικὸν τῆς ρητορικῆς καὶ τῆς διαλεκτικῆς καὶ μεταχειρίζονται τοῦτο εἰς τὸ κήρυγμα καὶ εἰς τὰς θεολογικάς, δικαστικάς, διπλωματικὰς συζητήσεις. Τὸ πνεῦμα τῶν Βυζαντινῶν Ἑλλήνων δὲν παύει νὰ ὀξύνεται ἀσκούμενον εἰς τὴν ἀναγκαίαν λεπτότητα πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς βαρβαρικῆς πανουργίας. Καὶ καλλιεργοῦν κατὰ βάθος τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας (εἶναι λ.χ. περίφημοι μαθηματικοὶ καὶ ἰατροί), ἀνακαινίζουν τὴν μηχανικὴν καὶ τὴν τακτικὴν τοῦ πολέμου καὶ τὴν πολεμικὴν τεχνολογίαν (ἰδικόν των, πλὴν ἄλλων, εἶναι τὸ ὑγρὸν πῦρ) δημιουργοῦν νέον ρυθμὸν ἀρχιτεκτονικῆς καὶ διακοσμητικῆς ἐξ ἑλληνιστικῆς ἀφετηρίας μετὰ ρωμαϊκῶν καὶ ἀνατολικῶν, κυρίως περσικῶν, ἐπιδράσεων.

Μὲ τὸ πνευματικόν των ἅπλωμα οἱ Ἕλληνες τοῦ Βυζαν-

τίου συνεχίζουν τὴν προγονικὴν παράδοσιν καὶ κρατοῦν ἐπὶ ἕνδεκα αἰῶνας τὴν ἑλληνικὴν ἑνότητα ἐν μέσῳ τῆς ὁρμῆς τῶν βαρβάρων τῆς Ἀνατολῆς, τῆς Δύσεως, τοῦ Βορρᾶ, — διεξάγουν ἀγῶνα κατ' αὐτῶν ἐπὶ ἑνός, ἐπὶ δύο, ἐπὶ τριῶν, ὄχι σπανίως, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τεσσάρων καὶ πέντε μετώπων. Πρὸ πολλοῦ ἡ δυτικὴ ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία εἶχε διαμελισθῆ καὶ κατέρρεεν ὑπὸ τὰ βαρβαρικὰ κτυπήματα, ἐνῷ ἡ ἑλληνικὴ ἀντεῖχε καὶ μετελαμπάδευε συνεχῶς, καὶ πρὸ τῆς Ἁλώσεως καὶ μετ' αὐτήν, τὰ ἑλληνικὰ φῶτα. «Μοῦ φαίνεται —γράφει ὄχι πρὸ πολλοῦ (1952) ὁ Ἰταλὸς καθηγητὴς Λαβανίνι— ὅτι πράγματι Ἀναγέννησις χωρὶς τὴν Ἑλλάδα δὲν ὑπάρχει. Ἀναγέννησις εἶναι ἀκριβῶς ἡ ἐπιστροφὴ τοῦ Ἀρχαίου μεταξὺ ἡμῶν. Οἱ νέοι καιροὶ ἐνηγκαλίσθησαν τὴν ἀρχαιότητα ὡς πολιτισμὸν πνευματικόν, ὡς τέχνην καὶ ὡς στοχασμὸν — ὅ,τι ὁ Μεσαιὼν εἶχε λησμονήσει. Καὶ μήτρα τῆς Ἀναγεννήσεως ὑπῆρξε τὸ Βυζάντιον, τὸ ὁποῖον εἰς τὰς τελευταίας του ἡμέρας ἐκυοφόρησεν αὐτὴν διὰ νὰ τὴν παραδώσῃ, θνῇσκον, εἰς τὴν Εὐρώπην. Διὸ καὶ ἡ Ἀναγέννησις δὲν πρέπει νὰ συγχέεται πρὸς τὰ σποραδικὰ κίνητρα ἀνανεώσεως ὅσα ἔδρων εἰς τοὺς κόλπους τῆς τέχνης καὶ τοῦ πνεύματος διαρκοῦντος τοῦ Μέσου Αἰῶνος».

Οἱ Εὐρωπαῖοι, μισοῦντες θανασίμως τὸ Βυζάντιον ἐκ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ λόγῳ τοῦ σχίσματος καὶ ἐκ πλέγματος μειονεξίας ἐπὶ τοῦ στρατιωτικοῦ, τοῦ πνευματικοῦ, τοῦ οἰκονομικοῦ καὶ τοῦ λοιποῦ πολιτιστικοῦ πεδίου, ἐκήρυξαν, εἰς παλαιοτέραν ἐποχήν, τὴν βυζαντινὴν περίοδον ὡς χρεοκοπίαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐνῷ ὑπῆρξεν ἡ φυσική, λελογισμένη καὶ θριαμβευτική του συνέχεια. Τὸ λεπτολόγον πνεῦμα τῶν Βυζαντινῶν Ἑλλήνων, τὸ τόσον χλευασθέν, ὑπῆρξεν ἓν ἀπὸ τὰ μέσα διαρκείας τῆς αὐτοκρατορίας καὶ ὁ ἐπίσης συκοφαντηθεὶς θρησκευτικὸς δογματισμὸς τοῦ Βυζαντίου ἦτο ἀναγκαῖος θώραξ ἐν μέσῳ εἰδωλολατρικοῦ ἢ μουσουλμανικοῦ ἢ αἱρετικοῦ ἀνθελληνικοῦ «χριστιανικοῦ κόσμου».

Τέλος μὲ τὴν πτῶσιν τοῦ Βυζαντίου πραγματοποιεῖ ἡ Ἀσία τὸ καταστρεπτικὸν ὄνειρον τοῦ Κύρου τοῦ Μεγάλου, τοῦ Δαρείου, τοῦ Ξέρξου. Ἡ τελευταία φάσις τῆς ἀπ' αἰώνων πάλης τῆς φανατικῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἑλλάδος τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Παύλου καταλήγει εἰς τὸν κατὰ τὸ φαινόμενον θρίαμβον τῆς Ἀνατολῆς καὶ εἰς τὴν ὑλικὴν ὑποταγήν, ὄχι ὅμως καὶ τὸν ἀφανισμὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ. Καὶ ἀναφαίνονται τότε τὰ λαμπρὰ ἀποτελέσματα τοῦ καρτερικοῦ Βυζαντίου. Ἡ ἑλληνικὴ ἑστία ἐξακολουθεῖ τὴν ἐπώασιν ὑπὸ τὴν τέφραν της εἰς τὰ σχολεῖα, εἰς τὰ μοναστήρια, εἰς τὰς διεσπαρμένας ἀνὰ τὸν κόσμον κοινότητας, εἰς τὰ βουνά, ὅπου οἱ Κλέφται καὶ οἱ Ἁρματωλοὶ —«ἡ φρουρὰ τοῦ Αὐτο-

κράτορος (Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου)», ὅπως τοὺς ἔλεγεν ὁ Κολοκοτρώνης— συνέχιζον τὴν πολεμικὴν παράδοσιν τοῦ Γένους.

«Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐλευθερία» τοῦ Ἡροδότου, ἡ κινοῦσα ἰδέα τῶν Ἑλλήνων, ἡ μετασχηματισθεῖσα ἔπειτα εἰς τὴν Βυζαντινὴν Ἰδέαν καὶ κατόπιν εἰς τὴν Μεγάλην Ἰδέαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους — πτερνίζει διαρκῶς τὸ Γένος καὶ τὸ ἀνεγείρει. Καὶ ὁδηγεῖ εἰς τὴν μοιραίαν παλίνδρομον κίνησιν: πρὸς ἐλευθερίαν καὶ πρὸς ὁλοκλήρωσιν, πρὸς ἐναγκαλισμὸν τῆς ὅλης κληρονομίας.

Δημοσθένης ἐρωτηθείς, τί ἄνθρωπος ἔχει ὅμοιον Θεῷ, ἔφη· τὸ εὐεργετεῖν καὶ ἀληθεύειν.

Σωκράτης ἐρωτηθείς, τί ἄριστόν ἐστι τῶν μαθημάτων, ἔφη· τὸ ἀπομαθεῖν τὰ κακά.

Ἀνάχαρσις ὁ Σκύθης φιλόσοφος ἐρωτηθείς, τί ἐστι πολέμιον τοῖς ἀνθρώποις, ἔφη· αὐτοὶ οὗτοι ἐχθρεύονται ἑαυτούς.

Ἡ ἐφηβικὴ ψυχὴ καὶ τὰ προβλήματά της

Τῆς ἀλησμονήτου παιδαγωγοῦ
καὶ καθηγητρίας Φυσικῆς
ΜΑΡΙΚΑΣ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ - ΚΑΝΔΗΛΗ

Βασικὴ προϋπόθεση για την πνευματικὴ ἀναδημιουργία τοῦ τόπου μας, ἀλλά κι' ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ λεπτά, τα πιὸ εὐαίσθητα σημεία της, εἶναι δίχως ἄλλο καὶ το πρόβλημα τῆς πνευματικῆς διαπαιδαγώγησης τῶν νέων μας. Δὲν μποροῦμε ν' ἀτενίσωμε ἐλπιδοφόρα το μέλλον, οὔτε κἂν να διανοηθοῦμε τη δυνατότητα μιᾶς πνευματικῆς ἀναγέννησης τοῦ τόπου μας χωρὶς μιαν ἐπιστημονικὴ ὀργάνωση τῆς ψυχοδιανοητικῆς καλλιέργειας τῶν ἐφήβων μας. Ἀνέκαθεν ἔλλειψε ἀπὸ τη χώρα μας (πρέπει να ἐξαιρέσωμε τὶς σποραδικὲς ἰδιωτικὲς πρωτοβουλίες) ἡ πλατεία καὶ συστηματικὰ ὀργανωμένη φροντίδα, ἡ ἐμπνευσμένη βοήθεια τῶν ὥριμων πρὸς τὶς νέες ὑπάρξεις, ποὺ στέκονται ἀναποφάσιστες στο κατώφλι τοῦ βίου καὶ στοχάζονται τὸ δρόμο ποὺ θὰ χαράξουνε μέσα σὲ μιὰ πραγματικότητα τις πιὸ πολλὲς φορὲς τόσο ἀσυμβίβαστη μὲ τὶς προσδοκίες τους, τὶς ἐλπίδες τους, τα ὄνειρα τους.

Ὁ μῦθος τοῦ Ἡρακλῆ ποὺ πρὶν ξεκινήση για τὴν ἐνεργὸ δράση, νέος ἀκόμη, κάθισε να σκεφθῆ καὶ να διαλέξη ἀνάμεσα στην ἀρετὴ καὶ στην κακία, δείχνει πως οἱ ἀρχαῖοι εἶχανε βαθιὰ συνειδητοποιήσει πόσο κρίσιμη καμπὴ στη ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ἀποτελεῖ ἡ ἡλικία αὐτή.

Σὲ πολλὲς πρωτόγονες κοινωνίες συμβολικὲς τελετουργίες καθιερώνουν ἐπίσημα την εἴσοδο τοῦ ἐφήβου σ' ἕνα καινούργιο στάδιο ζωῆς. Ὁ ἔφηβος ὑποβάλλεται σε ὡρισμένες δοκιμασίες, ἐγκαταλείπεται μόνος σ' ἕνα δάσος για κάποιο χρονικὸ διάστημα, μυεῖται στη σεξουαλικὴ ζωὴ καὶ σε ὡρισμένα ἔθιμα τῆς φυλῆς. Οἱ Ἀρούντα, πρωτόγονοι τῆς κεντρικῆς Αὐστραλίας, ὀργανώνουνε ἕνα εἶδος ἀπαγωγῆς τῶν ἐφήβων, ποὺ τους μεταφέρουνε σε μακρυνοὺς ἱεροὺς χώρους κι' ἐκεῖ τους μυοῦνε στις ἱεροτελεστίες τῶν τοτέμ. «Ὅ,τι βλέπει, κι' ὅ,τι ἀκούει ὁ ἔφηβος, εἶναι καινούργιο, κι' ἡ ἀτμόσφαιρα εἶναι γεμάτη μυστήριο». Μ' αὐτὸ τον τρόπο ἐπισημοποιοῦνε τὴν εἴσοδο τοῦ ἐφήβου σ' ἕνα καινούργιο κόσμο. Καὶ πράγματι ἡ ἐφηβεία χαρακτηρίζε-

ται ἀπό τή βαθμιαία ἀπόσπαση τοῦ νέου ἀπό τίς καθιερωμένες συνήθειες τῆς παιδικῆς ζωῆς, καί τή συνειδητη ἤ ὑποσυνείδητη ἐπεξεργασία νέων τροπων προσαρμογῆς πρός τήν πραγματικότητα. Στο σύγχρονο πολιτισμο μας δεν ὑπαρχει κανένας κοινωνικός θεσμός, καμμιά ἰδιαίτερη πρόνοια για τή μεταβατική, τόσο ὅμως σημαντική αὐτή φάση τοῦ βίου. Ὁ ἔφηβος κλυδωνίζεται ἀνάμεσα στην κοινωνικα καθιερωμένη ἀνεύθυνη, τήν ὄχι αὐτόνομη θέση τοῦ παιδιοῦ, καί τῶν ὡρίμων τήν ἀνεξάρτητη, ἀλλα μοχθοῦσα ὁμάδα. Ὁ εὐνοημένος ἀπο τήν τύχη παρατείνει τήν παρασιτική παιδική ζωη· με διάφορες αἰτιολογίες, ἐνῶ ὁ στερημένος ἔφηβος σύντομα ἐξαναγκάζεται στό ἅλμα προς την ὑπεύθυνη ζωή. Στήν τελευταία αὐτή περίπτωση, ἄν ἡ τύχη δεν τον εὐνοήση με καμμια συμπτωματικη προστασία, βρίσκεται σέ μειονεκτικη θέση μπροστα στό συναγωνισμο τῶν πιο ἔμπειρων καί τά ψυχικα κτυπήματα ποὺ δέχεται ἔχουνε συχνό δυσάρεστο ἀντίκτυπο στήν ὅλη ἐξέλιξη τῆς προσωπικοτητάς του.

* * *

Πότε ἀκριβῶς ἀρχίζει ἡ ἐφηβεία καί πότε τελειώνει; Σαφῆ χρονικα ὅρια δέν ὑπάρχουν. Μέ προσέγγιση μπορούμε να τήν τοποθετήσωμε στό χρονικό διάστημα μεταξύ δώδεκα καί δεκατεσσάρων χρονων. Ἀκομη πιο δύσκολο εἶναι να καθορίσωμε τό τέρμα της. Ἄλλοι παιδαγωγοί δέχονται την ἡλικία τῶν δεκαοκτώ χρόνων, κι' ἄλλοι τῶν εἰκοσιένα. Τό βέβαιο εἶναι, ὅτι πολλοί συντελεστές νευροψυχικῆς ἰδιοσυστασίας, καθώς καί συνθῆκες περιβάλλοντος προσδιορίζουνε τό χρονικό σημεῖο τῆς ὡρίμανσης τῆς προσωπικότητας τοῦ ἐφήβου.

Στήν ἐποχή τῆς ἐφηβείας, ὁλόκληρος ὁ ὀργανισμος μπαίνει σέ μιάν ἔντονη φάση ἀνάπτυξης. Τό ἀνάστημα αὐξάνεται, ἡ λειτουργία τῶν ἀδένων ἔσω ἐκκρίσεων ἐντείνεται καί διαμορφώνονται κύρια καί δευτερεύοντα γνωρίσματα τοῦ φύλου. Σπουδαῖες μεταβολές παθαίνει τό νευρικό συμπαθητικό σύστημα, καί γενικά ἡ διαταραχή τῆς νευροφυτικῆς ἰσορροπίας ὁδηγεῖ σέ παροξυνση τῆς ἐρεθιστικοτητας, τῆς εὐαισθησίας τοῦ ἐφηβου. Ἐξ ἴσου σημαντικές εἶναι καί οἱ ἀλλαγές ποὺ συμβαίνουν στήν ψυχοσύνθεση του. Ὁ διανοητικός κι' ὁ συναισθηματικος του κόσμος ἀρχίζουνε να φανερώνουνε μεγαλύτερες ἀξιωσεις. Τό ἀγόρι ἤ τό κορίτσι δέν ἱκανοποιεῖται πιά μέ μόνη τήν ἐπιφανειακή ζωή. Ἀνήσυχο ἀναζητεῖ νά κρυφακούση κάποιον καινούργιο παλμο πού νοιώθει να σκιρτάη ἐντός του. Νέοι χυμοί κάνουν τό εἶναι του νά πλημμυρίζη καί ν' ἀσφυκτιᾶ ὥρες ὥρες ἀπό ἕνα κῦμα ζωῆς, πού φουσκώνει ὁρμητικά καί τοῦ ἠλεκτρίζει την ψυχή καί τό σῶμα. Μιά ἀνησυχία, μιά ἀβεβαιότητα καί μιά πότε γεμάτη ἐλπίδες καί πότε γεμάτη ἀγωνία προσμονή τοῦ ἀγνώστου, εἶναι ἕνα ἀπο τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα αὐτῆς τῆς ἡλικίας. Θαμπά κι' ἀκαθόριστα, κάπως ὑποσυνείδητα, μια νεα προσωπικότητα πασχίζει νά λουλουδίση καί νά ὡριμάση. Ὁ ἔφηβος στρέφεται μέ ἀπόλυτο ἐνδιαφέρον προς τόν ἑαυτό του. Ἀναζητεῖ νά γνωρίση τίς δυνατότητές του, νά συνειδητοποιήση, ἄν μπορέση, τήν ἀτομική του ἀπόχρωση.

* * *

Ὁ ἔφηβος ὁραματίζεται ἐκεῖνο πού θέλει νά γίνη, καί καταφεύγει σέ μεγάλα πρότυπα. Σημαντικές ἱστορικές φυσιογνωμίες ἤ καί ἀξιόλογα πρόσωπα ἀπό τό περιβάλλον του ἑλκύουνε τη θερμή προσοχή του, τό σφοδρό τον πόθο γιά ἐξομοίωση. Αἰσθάνεται συνάμα πώς τό ἐγώ του εἶναι κατι το ἰδιαιτερο καί θέλει νά πείση καί τούς ἄλλους γι' αὐτό. Καταφεύγει στό ἡμερολόγιο ἤ στό γράμμα προς ἀγαπητό φίλο γιά νά ἐξομολογηθῆ τόν ἑαυτό του, νά ξεκαθαρίση τίς σκέψεις του, νά καταλάβη τί τοῦ συμβαίνει.

Ἡ ἀνάγκη τοῦ νά γίνη κάτι ἄλλο, τοῦ να ὡριμάση καί νά σχηματίση μιά αὐτόνομη προσωπικότητα γεννάει μές τήν ἐφηβική ψυχή μιά ἰσχυρότατη δίψα γι' ἀνεξαρτησία, γι' ἀπόσπαση ἀπό τήν ἐπιρροή τοῦ οἰκογενειακοῦ περιβάλλοντος. Ἀρχί-

ζει νὰ νοιώθη δυνατὴ τὴν ἀνάγκη τῆς αὐτοδιάθεσης. Δὲν μπορεῖ πιὰ νὰ δέχεται παθητικὰ τὶς παραδόσεις, τὶς καθιερωμένες ἀπόψεις. Αὐτὴ ἡ ἀνήσυχη ἀντίθεση ἐξηγεῖ καὶ τὴν εὐκολία μὲ τὴν ὁποία ἡ νεότητα παρασύρεται ἀπὸ κάθε εἴδους νέα συνθήματα καὶ νέες θεωρίες.

* * *

Ἡ ποίηση καὶ γενικὰ ἡ λογοτεχνία πολὺ συχνὰ ἀποτελεῖ τὴ φυσικὴ διέξοδο τῶν συναισθημάτων ποὺ κατακλύζουνε τὴ νεανικὴ ψυχή. Εἶναι ἡ ἡλικία τῶν στίχων. Κάθε νέος, κάθε νέα, λένε οἱ Γάλλοι, κρύβει μέσα του ἕνα ποιητὴ ἢ ἕνα συγγραφέα σ' ἐμβρυώδη κατάσταση. Ἴσως καὶ γι' αὐτὸ παρομοιάζουνε τοὺς ποιητὲς καὶ τοὺς καλλιτέχνες μὲ μεγάλα παιδιά. Γιατὶ συγκρατοῦνε ζωντανὸ σ' ὅλη τους τὴ ζωὴ αὐτὸ τὸν ἀνήσυχο δημιουργικὸ ἀναβρασμὸ τῆς νεοτητας. Ζοῦνε πάντα τὴν ἐπώδυνη σύγκρουση τοῦ ὀνείρου μὲ τὴν πραγματικότητα, κι' ὑποφέρουνε ἀπὸ ἔλλειψη προσαρμογῆς. Δὲν στέργουνε ποτὲ τὴν προσγείωση. Γέρος κι' ἑτοιμοθάνατος ὁ ποιητὴς τ' ὅραμα τῆς νειότης ἀποζητάει «καὶ τὸ τραγοῦδι τῶν ὁλόχλωρων καρδιῶν». Τὰ μάτια ἂς τοῦ κλείσουνε οἱ Μοῖρες «μὲ τὸ βιολὶ τῶν εἴκοσι χρονῶν».

Ὅλη αὐτὴ ἡ ρομαντικὴ διάθεση κι' ὁ ρεμβασμὸς δὲν εἶναι μονάχα δείγματα ρευστότητος καὶ νέας προσαρμογῆς τῆς προσωπικοτητας. Ὀφείλονται σύγχρονα καὶ στὴν πίεση τῶν ἐρωτικῶν συναισθημάτων ποὺ πρώτη φορὰ φανερώνονται τόσο ἔντονα, τόσο ἀπαιτητικά. Ἡ νέα ψυχὴ ἀρχίζει καὶ δονεῖται σὲ μεγάλο βαθμό. Εἶναι ἡ ἐποχὴ τῶν κεραυνοβόλων συνδέσμων. Ἔρωτες καὶ θερμὲς φιλίες γεννιοῦνται στιγμιαῖα, ἀλλὰ καὶ συχνὰ μὲ τὴν ἴδια ταχύτητα σβύνουνε.

Τὴν ἴδια αὐτὴ ἐποχὴ βλέπουμε ν' ἀναπτύσσωνται καὶ τὰ κοσμοθεωρητικὰ ἐνδιαφέροντα. Τὸ πρόβλημα τοῦ Θεοῦ, τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, τὰ μεγάλα αὐτὰ ἐρωτηματικὰ ἀρχίζουνε ν' ἀπασχολοῦνε σοβαρώτερα τὴν νεανικὴ ψυχή. Οἱ πρῶτες ἐπίσης ἐπαφὲς μὲ μιὰ κοινωνία, ποὺ στέκει πολὺ μακρυὰ ἀπὸ τὶς ἠθικὲς ὑποθήκες ποὺ προσφέρει στὸν ἔφηβο μὲ τὴ διδαχή, δημιουργοῦνε ψυχολογικὴν ἀναστάτωση, ὠθοῦνε σ' ἐπαναστατικότητα. Ὁ ἔφηβος διψάει γιὰ περισσότερη κοινωνικὴ δικαιοσύνη καὶ μ' ἐνθουσιασμό, μὲ αὐτοθυσία ἀκόμη μάχεται γιὰ τὰ ἰδανικά, ποὺ τον ἑλκύουνε. Τὰ προβλήματα τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, τῆς ἀδικίας καὶ τῆς ἰσότητας, εἶναι ἀπο τὰ πιὸ συχνὰ θέματα ποὺ συγκλονίζουνε κάθε νέο μὲ νοῦ καὶ μὲ καρδιά.

Ἂν λοιπὸν εἰλικρινὰ ἐπιθυμοῦμε τὴ δημιουργία μιᾶς καλύτερης αὐριανῆς κοινωνίας, ἂς ἐνδιαφερθοῦμε ἰδιαίτερα γιὰ τοὺς ἐφήβους μας. Οἱ γονεῖς καὶ οἱ κηδεμόνες θὰ χρειασθῆ νὰ λησμονήσουνε τὸ χθεσινὸ παιδὶ καὶ νὰ μεταχειρισθοῦνε τὸν ἔφηβο ἢ τὴν ἔφηβο σὰν μιὰ προσωπικότητα ποὺ προπαντὸς χρειάζεται νὰ προπονηθῆ στὴν αὐτοκυβέρνησή της. Φίλοι σ' αὐτὸ καὶ βοηθοὶ πρόθυμοι, σύμβουλοι γεμᾶτοι στοργὴ καὶ ὑπομονή, ἂς σταθοῦνε μὲ ἠπιότητα καὶ κατανόηση κοντὰ στὴ νέα ψυχὴ ποὺ δοκιμάζει τὰ φτερά της. Ἂς μὴ πικραίνονται ἄδικα, ἂν διαβλέπουνε στὸ παιδί τους τὴν ἀνάγκη τῆς ἀπόσπασης καὶ τῆς αὐτονόμησης. Εἶναι μιὰ φυσική, μιὰ βιολογικὴ πορεία τῆς ζωῆς πρὸς τὴν ὡρίμανση καὶ ὄχι ἔλλειψη ἀγάπης ἀπέναντί τους. Κι' ἀκόμη ἂς δεχθοῦνε καὶ κάτι ἄλλο: τὸν οὐσιαστικὸ ρόλο ποὺ καλεῖται νὰ παίξη κοντὰ στὸ παιδί τους ὁ ψυχολόγος - παιδαγωγός, ὁ ἐπιστημονικὰ ἔμπειρος πνευματικὸς ὁδηγός, ὁ καὶ γι' αὐτὸ πιὸ ἁρμόδιος νὰ βοηθήσῃ τὸν ἔφηβο στὰ βασικὰ γιὰ τὴν εὐτυχία του προβλήματα τοῦ ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ, τῆς σεξουαλικῆς διαφώτισης καὶ γενικὰ τῶν πνευματικῶν κατευθύνσεων. Γιατὶ εἶναι αὐτόχρημα τραγικὸ σὲ μια τέτοια ἀνώριμη ἡλικία νὰ χαράζωνται ἀπὸ ἀνίδεους οἱ ὁριστικὲς κατευθύνσεις ποὺ θ' ἀκολουθήση ὁ νέος σ' ὅλη του τὴ ζωή. Στὶς ξένες χῶρες κι' ἰδιαίτερα στὴν Ἀμερικὴ ἡ συνειδητοποίηση αὐτῆς τῆς ἀνάγκης ὤθησε στὴν ἵδρυση ὡρισμένων συμβουλευτικῶν σταθμῶν καὶ ἄλλων ὀργανώσεων γιὰ τὴ βοήθεια τῶν νέων. Ἐκεῖ μὲ διάφορα μέσα, ἐρωτηματολόγια καὶ ἄλλα, προσπα-

ται ἀπὸ τὴ βαθμιαία ἀπόσπαση τοῦ νέου ἀπὸ τὶς καθιερωμένες συνήθειες τῆς παιδικῆς ζωῆς, καὶ τὴ συνειδητὴ ἢ ὑποσυνείδητη ἐπεξεργασία νέων τρόπων προσαρμογῆς πρὸς τὴν πραγματικότητα. Στὸ σύγχρονο πολιτισμό μας δὲν ὑπάρχει κανένας κοινωνικὸς θεσμός, καμμιὰ ἰδιαίτερη πρόνοια γιὰ τὴ μεταβατική, τόσο ὅμως σημαντικὴ αὐτὴ φάση τοῦ βίου. Ὁ ἔφηβος κλυδωνίζεται ἀνάμεσα στὴν κοινωνικὰ καθιερωμένη ἀνεύθυνη, τὴν ὄχι αὐτόνομη θέση τοῦ παιδιοῦ, καὶ τῶν ὡρίμων τὴν ἀνεξάρτητη, ἀλλὰ μοχθοῦσα ὁμάδα. Ὁ εὐνοημένος ἀπὸ τὴν τύχη παρατείνει τὴν παρασιτικὴ παιδικὴ ζωή, μὲ διάφορες αἰτιολογίες, ἐνῶ ὁ στερημένος ἔφηβος σύντομα ἐξαναγκάζεται στὸ ἅλμα πρὸς τὴν ὑπεύθυνη ζωή. Στὴν τελευταία αὐτὴ περίπτωση, ἂν ἡ τύχη δὲν τὸν εὐνοήση μὲ καμμιὰ συμπτωματικὴ προστασία, βρίσκεται σὲ μειονεκτικὴ θέση μπροστὰ στὸ συναγωνισμὸ τῶν πιὸ ἔμπειρων καὶ τὰ ψυχικὰ κτυπήματα ποὺ δέχεται ἔχουνε συχνὰ δυσάρεστο ἀντίκτυπο στὴν ὅλη ἐξέλιξη τῆς προσωπικότητάς του.

* * *

Πότε ἀκριβῶς ἀρχίζει ἡ ἐφηβεία καὶ πότε τελειώνει; Σαφῆ χρονικὰ ὅρια δὲν ὑπάρχουν. Μὲ προσέγγιση μποροῦμε νὰ τὴν τοποθετήσωμε στὸ χρονικὸ διάστημα μεταξὺ δώδεκα καὶ δεκατεσσάρων χρόνων. Ἀκόμη πιὸ δύσκολο εἶναι νὰ καθορίσωμε τὸ τέρμα της. Ἄλλοι παιδαγωγοὶ δέχονται τὴν ἡλικία τῶν δεκαοκτὼ χρόνων, κι' ἄλλοι τῶν εἰκοσιένα. Τὸ βέβαιο εἶναι, ὅτι πολλοὶ συντελεστὲς νευροψυχικῆς ἰδιοσυστασίας, καθὼς καὶ συνθῆκες περιβάλλοντος προσδιορίζουνε τὸ χρονικὸ σημεῖο τῆς ὡρίμανσης τῆς προσωπικότητας τοῦ ἐφήβου.

Στὴν ἐποχὴ τῆς ἐφηβείας, ὁλόκληρος ὁ ὀργανισμὸς μπαίνει σὲ μιὰν ἔντονη φάση ἀνάπτυξης. Τὸ ἀνάστημα αὐξάνεται, ἡ λειτουργία τῶν ἀδένων ἔσω ἐκκρίσεων ἐντείνεται καὶ διαμορφώνονται κύρια καὶ δευτερεύοντα γνωρίσματα τοῦ φύλου. Σπουδαῖες μεταβολὲς παθαίνει τὸ νευρικὸ συμπαθητικὸ σύστημα, καὶ γενικὰ ἡ διαταραχὴ τῆς νευροφυτικῆς ἰσορροπίας ὁδηγεῖ σὲ παροξύνση τῆς ἐρεθιστικότητας, τῆς εὐαισθησίας τοῦ ἐφήβου. Ἐξ ἴσου σημαντικὲς εἶναι καὶ οἱ ἀλλαγὲς ποὺ συμβαίνουν στὴν ψυχοσύνθεσή του. Ὁ διανοητικὸς κι' ὁ συναισθηματικός του κόσμος ἀρχίζουνε νὰ φανερώνουνε μεγαλύτερες ἀξιώσεις. Τὸ ἀγόρι ἢ τὸ κορίτσι δὲν ἱκανοποιεῖται πιὰ μὲ μόνη τὴν ἐπιφανειακὴ ζωή. Ἀνήσυχο ἀναζητεῖ νὰ κρυφακούση κάποιον καινούργιο παλμὸ ποὺ νοιώθει νὰ σκιρτάη ἐντός του. Νέοι χυμοὶ κάνουν τὸ εἶναι του νὰ πλημμυρίζη καὶ ν' ἀσφυκτιᾶ ὧρες ὧρες ἀπὸ ἕνα κῦμα ζωῆς, ποὺ φουσκώνει ὁρμητικὰ καὶ τοῦ ἠλεκτρίζει τὴν ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα. Μιὰ ἀνησυχία, μιὰ ἀβεβαιότητα καὶ μιὰ πότε γεμάτη ἐλπίδες καὶ πότε γεμάτη ἀγωνία προσμονὴ τοῦ ἀγνώστου, εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα αὐτῆς τῆς ἡλικίας. Θαμπὰ κι' ἀκαθόριστα, κάπως ὑποσυνείδητα, μιὰ νέα προσωπικότητα πασκίζει νὰ λουλουδίση καὶ νὰ ὡριμάση. Ὁ ἔφηβος στρέφεται μὲ ἀπόλυτο ἐνδιαφέρον πρὸς τὸν ἑαυτό του. Ἀναζητεῖ νὰ γνωρίση τὶς δυνατότητές του, νὰ συνειδητοποιήση, ἂν μπορέση, τὴν ἀτομική του ἀπόχρωση.

* * *

Ὁ ἔφηβος ὁραματίζεται ἐκεῖνο ποὺ θέλει νὰ γίνη, καὶ καταφεύγει σὲ μεγάλα πρότυπα. Σημαντικὲς ἱστορικὲς φυσιογνωμίες ἢ καὶ ἀξιόλογα πρόσωπα ἀπὸ τὸ περιβάλλον του ἑλκύουνε τὴ θερμὴ προσοχή του, τὸ σφοδρό του πόθο γιὰ ἐξομοίωση. Αἰσθάνεται συνάμα πὼς τὸ ἐγώ του εἶναι κάτι τὸ ἰδιαίτερο καὶ θέλει νὰ πείση καὶ τοὺς ἄλλους γι' αὐτό. Καταφεύγει στὸ ἡμερολόγιο ἢ στὸ γράμμα πρὸς ἀγαπητὸ φίλο γιὰ νὰ ἐξομολογηθῆ τὸν ἑαυτό του, νὰ ξεκαθαρίση τὶς σκέψεις του, νὰ καταλάβη τί τοῦ συμβαίνει.

Ἡ ἀνάγκη τοῦ νὰ γίνη κάτι ἄλλο, τοῦ νὰ ὡριμάση καὶ νὰ σχηματίση μιὰ αὐτόνομη προσωπικότητα γεννάει μὲς τὴν ἐφηβικὴ ψυχὴ μιὰ ἰσχυρότατη δίψα γι' ἀνεξαρτησία, γι' ἀπόσπαση ἀπὸ τὴν ἐπιρροὴ τοῦ οἰκογενειακοῦ περιβάλλοντος. Ἀρχί-

ζει νὰ νοιώθη δυνατὴ τὴν ἀνάγκη τῆς αὐτοδιάθεσης. Δὲν μπορεῖ πιὰ νὰ δέχεται παθητικὰ τὶς παραδόσεις, τὶς καθιερωμένες ἀπόψεις. Αὐτὴ ἡ ἀνήσυχη ἀντίθεση ἐξηγεῖ καὶ τὴν εὐκολία μὲ τὴν ὁποία ἡ νεότητα παρασύρεται ἀπὸ κάθε εἴδους νέα συνθήματα καὶ νέες θεωρίες.

* * *

Ἡ ποίηση καὶ γενικὰ ἡ λογοτεχνία πολὺ συχνὰ ἀποτελεῖ τὴ φυσικὴ διέξοδο τῶν συναισθημάτων ποὺ κατακλύζουνε τὴ νεανικὴ ψυχή. Εἶναι ἡ ἡλικία τῶν στίχων. Κάθε νέος, κάθε νέα, λένε οἱ Γάλλοι, κρύβει μέσα του ἕνα ποιητὴ ἢ ἕνα συγγραφέα σ' ἐμβρυώδη κατάσταση. Ἴσως καὶ γι' αὐτὸ παρομοιάζουνε τοὺς ποιητὲς καὶ τοὺς καλλιτέχνες μὲ μεγάλα παιδιά. Γιατὶ συγκρατοῦνε ζωντανὸ σ' ὅλη τους τὴ ζωὴ αὐτὸ τὸν ἀνήσυχο δημιουργικὸ ἀναβρασμὸ τῆς νεότητας. Ζοῦνε πάντα τὴν ἐπώδυνη σύγκρουση τοῦ ὀνείρου μὲ τὴν πραγματικότητα, κι' ὑποφέρουνε ἀπὸ ἔλλειψη προσαρμογῆς. Δὲν στέργουνε ποτὲ τὴν προσγείωση. Γέρος κι' ἑτοιμοθάνατος ὁ ποιητὴς τ' ὅραμα τῆς νειότης ἀποζητάει «καὶ τὸ τραγοῦδι τῶν ὁλόχλωρων καρδιῶν». Τὰ μάτια ἂς τοῦ κλείσουνε οἱ Μοῖρες «μὲ τὸ βιολὶ τῶν εἴκοσι χρονῶν».

Ὅλη αὐτὴ ἡ ρομαντικὴ διάθεση κι' ὁ ρεμβασμὸς δὲν εἶναι μονάχα δείγματα ρευστότητας καὶ νέας προσαρμογῆς τῆς προσωπικότητας. Ὀφείλονται σύγχρονα καὶ στὴν πίεση τῶν ἐρωτικῶν συναισθημάτων ποὺ πρώτη φορὰ φανερώνονται τόσο ἔντονα, τόσο ἀπαιτητικά. Ἡ νέα ψυχὴ ἀρχίζει καὶ δονεῖται σὲ μεγάλο βαθμό. Εἶναι ἡ ἐποχὴ τῶν κεραυνοβόλων συνδέσμων. Ἔρωτες καὶ θερμὲς φιλίες γεννιοῦνται στιγμιαῖα, ἀλλὰ καὶ συχνὰ μὲ τὴν ἴδια ταχύτητα σβύνουνε.

Τὴν ἴδια αὐτὴ ἐποχὴ βλέπουμε ν' ἀναπτύσσωνται καὶ τὰ κοσμοθεωρητικὰ ἐνδιαφέροντα. Τὸ πρόβλημα τοῦ Θεοῦ, τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, τὰ μεγάλα αὐτὰ ἐρωτηματικὰ ἀρχίζουνε ν' ἀπασχολοῦνε σοβαρώτερα τὴν νεανικὴ ψυχή. Οἱ πρῶτες ἐπίσης ἐπαφὲς μὲ μιὰ κοινωνία, ποὺ στέκει πολὺ μακρυὰ ἀπὸ τὶς ἠθικὲς ὑποθήκες ποὺ προσφέρει στὸν ἔφηβο μὲ τὴ διδαχή, δημιουργοῦνε ψυχολογικὴν ἀναστάτωση, ὠθοῦνε σ' ἐπαναστατικότητα. Ὁ ἔφηβος διψάει γιὰ περισσότερη κοινωνικὴ δικαιοσύνη καὶ μ' ἐνθουσιασμό, μὲ αὐτοθυσία ἀκόμη μάχεται γιὰ τὰ ἰδανικά, ποὺ τὸν ἑλκύουνε. Τὰ προβλήματα τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, τῆς ἀδικίας καὶ τῆς ἰσότητας, εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ συχνὰ θέματα ποὺ συγκλονίζουνε κάθε νέο μὲ νοῦ καὶ μὲ καρδιά.

Ἂν λοιπὸν εἰλικρινὰ ἐπιθυμοῦμε τὴ δημιουργία μιᾶς καλύτερης αὐριανῆς κοινωνίας, ἂς ἐνδιαφερθοῦμε ἰδιαίτερα γιὰ τοὺς ἐφήβους μας. Οἱ γονεῖς καὶ οἱ κηδεμόνες θὰ χρειασθῆ νὰ λησμονήσουνε τὸ χθεσινὸ παιδὶ καὶ νὰ μεταχειρισθοῦνε τὸν ἔφηβο ἢ τὴν ἔφηβο σὰν μιὰ προσωπικότητα ποὺ προπαντὸς χρειάζεται νὰ προποληθῆ στὴν αὐτοκυβέρνησή της. Φίλοι σ' αὐτὸ καὶ βοηθοὶ πρόθυμοι, σύμβουλοι γεμᾶτοι στοργὴ καὶ ὑπομονή, ἂς σταθοῦνε μὲ ἠπιότητα καὶ κατανόηση κοντὰ στὴ νέα ψυχὴ ποὺ δοκιμάζει τὰ φτερά της. Ἂς μὴ πικραίνονται ἄδικα, ἂν διαβλέπουνε στὸ παιδί τους τὴν ἀνάγκη τῆς ἀπόσπασης καὶ τῆς αὐτονόμησης. Εἶναι μιὰ φυσική, μιὰ βιολογικὴ πορεία τῆς ζωῆς πρὸς τὴν ὡρίμανση καὶ ὄχι ἔλλειψη ἀγάπης ἀπέναντί τους. Κι' ἀκόμη ἂς δεχθοῦνε καὶ κάτι ἄλλο: τὸν οὐσιαστικὸ ρόλο ποὺ καλεῖται νὰ παίξη κοντὰ στὸ παιδί τους ὁ ψυχολόγος - παιδαγωγός, ὁ ἐπιστημονικὰ ἔμπειρος πνευματικὸς ὁδηγός, ὁ καὶ γι' αὐτὸ πιὸ ἁρμόδιος νὰ βοηθήση τὸν ἔφηβο στὰ βασικὰ γιὰ τὴν εὐτυχία του προβλήματα τοῦ ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ, τῆς σεξουαλικῆς διαφώτισης καὶ γενικὰ τῶν πνευματικῶν κατευθύνσεων. Γιατὶ εἶναι αὐτόχρημα τραγικὸ σὲ μιὰ τέτοια ἀνώριμη ἡλικία νὰ χαράζωνται ἀπὸ ἀνίδεους οἱ ὁριστικὲς κατευθύνσεις ποὺ θ' ἀκολουθήση ὁ νέος σ' ὅλη του τὴ ζωή. Στὶς ξένες χῶρες κι' ἰδιαίτερα στὴν Ἀμερικὴ ἡ συνειδητοποίηση αὐτῆς τῆς ἀνάγκης ὤθησε στὴν ἵδρυση ὡρισμένων συμβουλευτικῶν σταθμῶν καὶ ἄλλων ὀργανώσεων γιὰ τὴ βοήθεια τῶν νέων. Ἐκεῖ μὲ διάφορα μέσα, ἐρωτηματολόγια καὶ ἄλλα, προσπα-

θοῦνε νὰ διαγνώσουνε τὶς βαθύτερες κλίσεις τους. Διάφορες ἐπίσης Παιδαγωγικὲς Ἑταιρεῖες στέλνουνε στὰ σχολεῖα εἰδικοὺς ψυχολόγους, οἱ ὁποῖοι σὲ συνεργασία μὲ τὸ διδακτικὸ προσωπικό, ἐπεξεργάζονται ψυχολογικὰ τοὺς ἐφήβους, ποὺ θὰ τὸ θελήσουνε, καὶ τοὺς προσανατολίζουνε σὲ μιὰν ὀρθότερη ψυχολογικο-κοινωνικὴ ἀναπροσαρμογή. Καὶ στὸν τόπο μας δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξη πιθανότητα μιᾶς καλύτερης αὐριανῆς κοινωνίας, ἂν μὲ κάποιο τρόπο δὲν ἀρχίση μιὰ τέτοια πλατειά, ἐπιστημονικὰ ὀργανωμένη προσπάθεια γιὰ τὴ βοήθεια τῆς νεότητας.

* * *

Ἂς προχωρήσωμε τώρα σὲ μιὰ σύντομη ἐξέταση αὐτῶν τῶν προβλημάτων τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας.

Τὸ πρόβλημα γενικὰ τῆς ἐργασίας, κι' ἰδιαίτερα τοῦ ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ, καθορίζεται τὶς πιὸ πολλὲς φορὲς ἀπὸ τέλεια συμπτωματικοὺς παράγοντες. Ὁ νέος ἀκολουθεῖ ἕνα ἐπάγγελμα, γιατὶ ὑπὸ θὰ τοῦ ἐξασφαλίση περισσότερη οἰκονομικὴ εὐδοκίμηση, εἴτε γιατὶ αὐτὸ εἶναι τώρα τοῦ συρμοῦ, ἢ ἀκόμη γιατὶ λόγοι οἰκογενειακῆς καὶ κοινωνικῆς παράδοσης τοῦ τὸ ἐπιβάλλουνε. Συχνὰ συμβαίνει ἐπίσης νὰ τὸ διαλέξη γιατὶ ὁ τάδε συγγενὴς ἢ γνώριμος πέτυχε πολὺ καλὰ σ' αὐτὸ τὸ δρόμο. Οἱ γονεῖς ἢ οἱ κηδεμόνες χρέος τους αὐτονόητο θεωροῦνε νὰ παρακινήσουνε τὸ νέο σὲ μιὰ σταδιοδρομία ποὺ θὰ τοῦ ἐξασφαλίση οἰκονομικὰ ὀφέλη. Ὁλωσδιόλου δεύτερο ρόλο παίζει τὸ ζήτημα τῆς ψυχολογικῆς του προδιάθεσης. Ἀποτέλεσμα μιᾶς τέτοιας τακτικῆς εἶναι νὰ ἀντιμετωπίζεται ἡ ἐργασία σὰν μιὰ ἐξαναγκαστικὴ δράση. Ἡ ἐσωτερικὴ ζωὴ καταπιέζεται, ἡ δημιουργικὴ ἐνεργητικότητα, πηγὴ ζωντάνειας καὶ χαρᾶς, ἀτροφεῖ. Ὅσο μεγαλύτερη εἶναι ἡ ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὶς ἐνδύμυχες κλίσεις τοῦ νέου ἀνθρώπου, τόσο μεγαλύτερος ὁ κίνδυνος νὰ ὑποστῆ ὁ ψυχικός του κόσμος μιὰ ἐπώδυνη σύσπαση ,κι' αὐτὴ ἂν ἐνταθῆ, ν' ἀπολήξη σὲ νευροψυχικὴ διαταραχή.

Μια λύση τοῦ ἐπαγγελματικοῦ προβλήματος, ὅσο συμφέρουσα καὶ ἂν μοιάζη, θὰ εἶναι λύση ἀτυχημένη, ὅταν δὲν συντονίζεται μὲ τὶς μύχιες διαθέσεις τοῦ ἀτόμου. Γιατὶ ὁ ἀπὸ τὴ φύση ταγμένος προορισμὸς τῆς ἐργασίας εἶναι ἡ ἀπολύτρωση ἐνέργειας πρὸς δημιουργικοὺς σκοπούς. Κάθε στιγμὴ ὁλοκληρωμένης δράσης δίνει στὸν ἄνθρωπο τὸ αἴσθημα τῆς ψυχικῆς πλήρωσης, κι' αὐτὸ γιατὶ ἀνταποκρίνεται στὴ βαθύτερη ἐπιταγὴ τῆς ζωῆς, ποὺ ὠθεῖ σὲ διαρκῆ ἐκδήλωση, σὲ ἀδιάκοπη ἐξωτερίκευση τοῦ ἑαυτοῦ μας. Εὔλογο εἶναι σὲ μιὰ τέτοια περίπτωση ἡ ἀπόδοση τῆς ἐργασίας νὰ φθάνη τ' ἀνώτατα ὅρια. Δυστυχῶς, στὸ σημερινὸ πολιτισμὸ μας σπάνια δίνεται στοὺς νέους ἡ εὐκαιρία μιᾶς τέτοιας δημιουργικῆς δράσης. Τὶς πιὸ πολλὲς φορὲς ὁ ἐργαζόμενος περιορίζεται σ' ἕνα μικρὸ μονάχα μέρος ἀπὸ τὴν ὅλη ἐργασία, ποὺ ἐπαναλαμβάνει μηχανικὰ κάθε ἡμέρα. Μοιραία συνέπεια εἶναι ν' ἀτονήσουνε οἱ δημιουργικὲς δυνατότητες, νὰ νεκρωθοῦνε τὰ ψυχικὰ ἐνδιαφέροντα, να μηχανοποιηθῆ ἡ δράση.

Ἀλλὰ καὶ σὰν καθαρὰ βιοποριστικὴ ἀνάγκη ἡ ἐργασία γιὰ τὸ σημερινὸ νέο ἔχει μεταβληθῆ σὲ πραγματικὸ «ἄγχος». Ὁ σάλος τοῦ πολέμου καὶ ἡ κοινωνικὴ ἐξαθλίωση δημιούργησαν ἀκόμη περισσότερη ἔνταση στὸ πάντοτε δύσκολο πρόβλημα τῆς οἰκονομικῆς αὐθυπαρξίας. Τὸ πλῆθος τῶν ἀνταγωνιστῶν σὲ κάθε ἐπάγγελμα, ὁ κορεσμὸς μάλιστα πολλῶν ἀπ' αὐτά, δημιουργοῦνε ἀδιέξοδο ἀνεργίας μεγαλύτερο παρὰ ποτέ. Ὁ νέος, καὶ μάλιστα ὁ ἄξιος νέος, στὴν πρώτη του θερμὴ ἐξόρμηση γιὰ τὴν κατάκτηση τῆς ζωῆς, αἰσθάνεται πὼς εἶναι ἄχρηστος, πὼς δὲν τὸν θέλουνε πουθενά. Ἡ ἀδυναμία μιᾶς ὑλικῆς ἐξασφάλισης συνεπάγεται καὶ τὴν ἀδυναμία νὰ λυθῆ μὲ ψυχικὰ ὑγιῆ τρόπο τὸ δεύτερο μεγάλο βιολογικὸ πρόβλημα: τοῦ ἑτερόφυλου καὶ τῆς οἰκογένειας. Ὁ νέος ἀδυνατεῖ νὰ τὸ ἀντιμετωπίση κι' ἕνας μοιραῖος φαῦλος κύκλος τὸν περισφίγγει σ' ἕνα ἀσφυκτικὸ κλοιό, καὶ τοῦ ἀφανίζει τὸ πολύτιμο κεφάλαιο τοῦ νεανικοῦ ἐνθουσιασμοῦ καὶ τῆς ἔφεσης για δράση. Μπορεῖ μάλιστα νὰ συμβῆ καὶ

κάτι χειρότερο. Νὰ σβύση πρόωρα ἐντός του τὸ φῶς τοῦ ἰδανισμοῦ, ποὺ ὀμορφαίνει τὴν ἐφηβικὴ ψυχὴ καὶ γεννάει τὴν ἐλπίδα ἑνὸς καλύτερου μέλλοντος γιὰ τὴν κοινωνία. Κι στὴ θέση του νὰ φανερωθῆ ἕνας συνειδητὸς κυνισμός, μιὰ τέλεια προσαρμογὴ πρὸς τὰ πρότυπα, καὶ μὲ τὴ σειρά του τώρα ὁ νέος νὰ ἐπιδοθῆ στὸν ὕπουλο καὶ ἄγριο πόλεμο τοῦ ἐξολοθρεμοῦ τῶν ἀντιπάλων μὲ ὅλα τὰ δυνατὰ μέσα.

* * *

Κοντὰ σ' αὐτὰ τὰ ἐξωτερικὰ ἐμπόδια δὲν εἶναι λιγώτερες καὶ οἱ ἐσωτερικὲς ψυχολογικὲς περιπλοκές, ποὺ ἀπομακρύνουνε τὸ νέο ἀπὸ μιὰ ὀρθὴ λύση τοῦ προβλήματος τῆς ἐργασίας. Πουθενὰ δὲν διδάσκεται πῶς νὰ ἐργάζεται μὲ σύστημα καὶ ἀπόδοση. Πῶς νὰ συγκεντρώνη τὴ σκέψη του καὶ πῶς νὰ τὴν ἀναπαύη. Σπάνια μαθαίνει νὰ ἀναπτύσση πρωτοβουλία καὶ δημιουργικὸ παλμὸ σὲ κάθε εἶδος ἐργασίας, ἀκόμη καὶ στὴν πιὸ ταπεινή. Δὲν ἀποκτάει ἔτσι «τὸ μεράκι» τῆς τελειότητας, τὴ χαρὰ τῆς δημιουργίας, μόνη πραγματικὴ χαρά. Καὶ δὲν ὑπάρχει κανεὶς κοντά του, ποὺ νὰ τὸν ὁδηγήση σὲ βαθύτερη ἐπίγνωση τῶν φραγμῶν, ποὺ δημιουργοῦνε, ἐμποδίζοντας τὴν ὁμαλὴ ἐξέλιξη τῆς δημιουργικῆς του ἱκανότητας, οἱ κάθε λογῆς λεπτεπίλεπτες ἀποχρώσεις ἐγωκεντρισμοῦ ἢ ἀδράνειας, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴν πιὸ συνηθισμένη περίπτωση ματαιοδοξίας καὶ ὀκνηρίας, ἕως τὴν πιὸ κακοήθη μορφὴ ἀποθαρρημένης φιλοδοξίας, νευρωτικῆς δειλίας καὶ βαθύτερης ἀπροθυμίας γιὰ ἐργασία.

Ἐξ ἴσου μεγάλη ἂν ὄχι καὶ μεγαλύτερη παρουσιάζεται ἡ ἀνάγκη τοῦ διαφωτισμοῦ τῶν νέων στὸ σεξουαλικὸ πρόβλημα, θέμα γιὰ τὸ ὁποῖο τόσα λίγα λέγονται καὶ τόσα πολλὰ ἐξυπακούονται.

Τὶς πιὸ πολλὲς φορὲς κατασταλάζει στὸν ἔφηβο ἡ ἀντίληψη πῶς μιὰ τέτοιας βιολογικῆς σημασίας λειτουργία εἶναι κάτι βασικὰ «ἐν ἑαυτῷ» κακό. Τὸ περιβάλλον δὲν τὸν βοηθεῖ νὰ κατανοήση ποῦ βρίσκεται αὐτὸ τὸ κακό, στὴν πρόωρη δηλ. ἢ στὴν κακὴ χρήση, ἀντίθετα τοῦ ἐνισχύει μιὰ λανθασμένη ἀντίληψη, ποὺ τὸν προετοιμάζει πολὺ ἄσχημα γιὰ τὸ μελλοντικό του σεξουαλικὸ ρόλο. Γιατὶ ἔτσι ὁδηγεῖται σ' ἕνα ὀδυνηρὸ ἐσωτερικὸ διχασμὸ μὲ ἐπακόλουθα ὅλες τὶς νευροψυχικὲς ἀνωμαλίες, ποὺ εἶναι ἡ μοιραία συνέπεια. Σύγχρονα ξυπνάει στὸν ἔφηβο τὸ αἴσθημα τῆς ἀγάπης, τῆς στοργῆς, πιὸ ἔντονο, πιὸ θερμό. Νοιώθει δυνατὴ τὴν ἀνάγκη τῆς ψυχικῆς ἐπαφῆς, τοῦ ἐσωτερικοῦ συντονισμοῦ. Ὁλόκληρος ὁ συναισθηματικός του κόσμος περνάει ἀπὸ μιὰ ἀναδιοργάνωση, ἀποκτάει μεγαλύτερο βάθος, οἱ συγκινήσεις του γίνονται πιὸ συνειδητές. Κι' εἶναι πραγματικὰ κρίσιμη ἡ στιγμή, ποὺ θὰ νοιώση τὸ τρεμοσάλεμα τῆς καρδιᾶς του νὰ τοῦ φέρνη μηνύματα γιὰ κάποιο βίωμα πιὸ ζεστό, πιὸ βαθύ. Θὰ περάση ὁ ἔφηβος ψυχικὲς ἀναστατώσεις κι' ἐπώδυνους κλυδωνισμοὺς ἀνάμεσα σὲ κατώτερα πάθη κι' ἀνώτερες ἐξάρσεις. Μὰ ξέρουμε πὼς «ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι ἄγγελος, δὲν εἶναι κτῆνος». Γι' αὐτὸ καὶ ὥρα ὡρίμανσης θὰ εἶναι ἐκείνη, ὅπου θὰ προσανατολισθῆ πρὸς μιὰ φυσιολογικὰ καὶ ψυχικὰ ὑγιῆ ἀγάπη. Δυστυχῶς ὁ δρόμος αὐτὸς τῆς προσαρμογῆς δὲν εἶναι εὔκολος. Σπάνια ὁ ἔφηβος θὰ τὸν περάση μὲ ἁπλότητα καὶ ἰσορροπία. Φέρνει μαζί του ἀπὸ τὴν παιδικὴ ἡλικία ἕνα ψυχολογικὸ κατακάθισμα ποὺ τοῦ ἔχουνε δημιουργήσει οἱ κρίσεις τοῦ περιβάλλοντος γύρω ἀπ' αὐτὸ τὸ θέμα, κι' ἰδιαίτερα οἱ σχέσεις τῶν γονέων του μεταξύ τους.

Δὲν εἶναι λοιπὸν δύσκολο νὰ νοιώσουμε πόσο πολύτιμη εἶναι γιὰ τὸν ἔφηβο μιὰ σοφὴ βοήθεια, μιὰ ὀρθὴ καθοδήγηση ποὺ θὰ τὸν προσανατολίση σὲ μιὰν ἰσορροπημένη ἀντίληψη τοῦ προβλήματος. Ποὺ θὰ τὸν κάνη νὰ καταλάβη πὼς δὲν στέκει νὰ γίνεται ἀντικείμενο ἀστειότητας καὶ πονηριᾶς μιὰ τόσο σημαντικὴ λειτουργία ζωῆς, ποὺ θὰ τὸν μυήση σ' ἕναν καινούργιο τρόπο διαβίωσης λυτρωμένης ἀπὸ τὰ κλειστὰ τείχη τοῦ ἐγώ. Ἔτσι θὰ νοιώση κατάβαθα, πὼς φυσικὴ ἀπόληξη ἑνὸς τέτοιου δεσμοῦ εἶναι ἡ δημιουργία μιᾶς νέας ἑνότητας, ὅπου δυὸ ἄνθρωποι θὰ φθάσουνε μὲ μιὰ βαθύτερη συγχώ-

νευση τοῦ εἶναι τους. Κι' ὅτι ὁ γάμος κι' ἡ τεκνοποίηση ἀποτελοῦνε τὴ ζωντανὴ ἔκφραση μιᾶς ἀγάπης, ποὺ θ' ἀνθίση καὶ θα καρπίση μέσα σὲ μιαν ἀτμοσφαιρα ἀμοιβαίας προσαρμογῆς και ἀμοιβαίας ἀποδοχῆς ὅλης τῆς εὐθύνης ποὺ ἀπαιτεῖ μια ἁρμονικὴ συμβίωση.

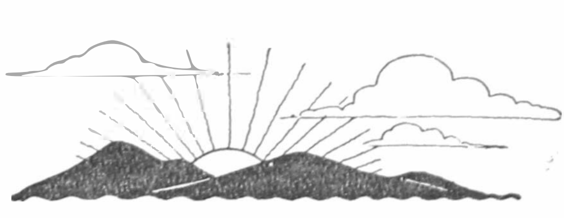
* * *

'Απ' ὅλα ὅσα εἴπαμε ὡς τώρα, γίνεται φανερο το συμπέρασμα, ὅτι ὁ χειρισμος τετοιων θεματων ἀπαιτεῖ παιδαγωγοὺς δεξιοτέχνες στὴν ψυχολογία, προικισμένους μὲ διαυγῆ διάνοια, μ' εὐθυκρισία καὶ πρακτικὴ πεῖρα περισση. Μιὰ τόσο λεπτη καὶ βαρυσημαντη ἐργασία, ἀληθινὰ μεγάλη κοινωνικη ἀποστολή, ἐξυπακούει ὑψηλὴ ἠθικὴ στάθμη, λευκότητα χαρακτῆρος ἀδιάβλητη, εὐρύτητα πνεύματος καθ' αὐτο φιλοσοφική. Ὅ,τι καλύτερο, ὅ,τι ἀρτιώτερο διαθέτει ἡ χώρα μας, ἐπιβεβλημένο εἶναι νὰ προσφέρεται σὰν πρότυπο στὴν ἀνάπτυξη τῆς νέας γενεᾶς.

Τὸ σχολεῖο θα χρειαστῆ νὰ παύση νὰ εἶναι ἕνα ἁπλο κεντρο γιὰ πληροφορίες καὶ γνώσεις. Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξαρθῆ σὲ πραγματικὴ πνευματικὴ ἑστία ὅπου τὰ παιδιὰ καὶ οἱ ἔφηβοι θα συναντοῦνε στοργικὴ κατανόηση καὶ θερμὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ἀντιμετωπιση τῶν προβλημάτων της ζωῆς τους. Ἕνας εἰδικευμένος ψυχολογος-παιδαγωγος σε κάθε σχολεῖο θ' ἀναλάβη πιὸ εἰδικὰ το βαρυσήμαντο αὐτο ρόλο. Ἡ σχετικη οἰκονομικὴ ἐπιβαρυνση εἶναι δίχως ἄλλο ἀσήμαντη μπροστα στην ἀνυπολόγιστα πολύτιμη συμβολὴ μιᾶς τέτοιας βοήθειας. Μιὰ ἀμερόληπτη κι' ἐκλεκτικὴ ἐπιλογὴ ἀνάμεσα στοὺς ἐκπαιδευτικούς μας, θὰ μποροῦσε νὰ δώση τὰ κατάλληλα στελέχη, ποὺ ὕστερα ἀπὸ μιὰ σοβαρη ἐσωτερικὴ προετοιμασία θὰ γίνουνε οἱ πραγματικοὶ σταυροφοροι τῆς πνευματικῆς ἀναγέννησης τοῦ τόπου μας. Κι' ἂν ἔλειψαν ἀνέκαθεν ἀπὸ τὴ χώρα μας τὰ οἰκονομικὰ μεσα, ὁ ἐνθουσιασμὸς στάθηκε παντα περίσσιος στὶς δύσκολες στιγμὲς τῆς ἱστορίας μας. Μιὰ τέτοια εἶναι καὶ ἡ τωρινὴ στιγμή. Νομίζουμε ὅτι ἀπὸ κάποιον ὑψηλὸ ὑπεύθυνο θα μποροῦσε νὰ δοθῆ τὸ σύνθημα συναγερμοῦ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ μας κυσμου γιὰ μια ἐπιστημονικὰ ὀργανωμένη προστασία τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας. Ὁ κοινωνικὰ ἀτυχημένος ἐκπαιδευτικος κλάδος, ὁ ἀφανὴς και ἡρωικὸς θεμελιωτὴς τοῦ ἐθνικοῦ πολιτισμοῦ μας, θὰ μποροῦσε καὶ πάλι νὰ γαλβανισθῆ ἀπὸ μιὰν ἐμπνευσμένη ἡγεσία. Φθάνει νὰ τοῦ δοθῆ ἡ εὐκαιρια ν' ἀνανεώση τὸν τρόπο τῆς ἐργασίας του, φθάνει να τοῦ δοθῆ ἡ ἠθικη σημασία ποὺ τοῦ ἀξίζει.

Αὐτος, κατὰ τὴ γνώμη μας, εἶναι ὁ ἐπιβαλλόμενος δρόμος για μιαν ἐξόρμηση ποὺ θὰ ὁδηγήση στὴν υγιικη ἀναδημιουργία τῶν νέων μας. Ἔτσι, πιστεύουμε, θα διαπλασθοῦνε οἱ αὐριανοὶ καλλίτεροι πολίτες, οἱ πιο φωτισμένοι πατέρες - μητέρες - σύζυγοι, οἱ με πραγματικη εὐθυκρισία καὶ γνήσια καλωσύνη προικισμένοι ἄνθρωποι, οἱ πρωτοποροι σὲ μιὰ νέα φαση τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

Μ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ-ΚΑΝΔΗΛΗ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΘΕΟΣΟΦΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

ΑΜΟΙΒΗ ΚΑΙ ΤΙΜΩΡΙΑ ΤΟΥ ΕΓΩ

Ὑπὸ Ἕλενας Πετρόβνα Μπλαβάτσκυ
Μετάφρ. Μαρίκας Σακελλαρίου - Κανδήλη

Ἐρώτησις — Σᾶς ἔχω ἀκούσει νὰ λέτε, ὅτι τὸ Ἐγὼ δὲν ἔχει νὰ ὑποστῆ καμμιὰ μεταθανάτια τιμωρία, ὅποια καὶ ἂν ἦταν ἡ ζωὴ τῆς προσωπικότητας, μέσα στὴν ὁποία ἐνσαρκώθηκε.

Ἀπάντησις — Ποτέ, ἐκτὸς σὲ μερικὲς ἐξαιρετικὰ σπάνιες περιπτώσεις, γιὰ τὶς ὁποῖες δὲν θὰ μιλήσουμε ἐδῶ. Τὸ εἶδος τῆς τιμωρίας σὲ τίποτε δὲν μοιάζει μὲ τὶς δικές σας θεολογικὲς ἀντιλήψεις γιὰ τὴν κόλαση.

Ἐρώτ. — Μά, ἂν τὸ Ἐγὼ τιμωριέται σ' αὐτὴ τὴ ζωὴ γιὰ τὶς κακὲς πράξεις ποὺ ἔκανε στὶς προηγούμενες ζωές, πρέπει ἐπίσης καὶ ν' ἀνταμείβεται, εἴτε ἐδῶ, εἴτε μετὰ θάνατον.

Ἀπάντ. — Κι' ἔτσι συμβαίνει. Ἂν δὲν παραδεχόμαστε κανένα εἶδος τιμωρίας ἔξω ἀπ' αὐτὴ τὴ γῆ, εἶναι γιατὶ ἡ μόνη κατάσταση ποὺ ὁ Πνευματικὸς Ἑαυτὸς γνωρίζει στὸ ὑπερπέραν εἶναι μιὰ ἀνέκφραστη εὐδαιμονία.

Ἐρώτ. — Τί ἐννοεῖτε;

Ἀπάντ. — Ἁπλούστατα αὐτό: ἐγκλήματα κι' ἁμαρτίες, ποὺ ἔγιναν στὸ ἀντικειμενικὸ πεδίο, στὸν κόσμο τῆς ὕλης, δὲν μποροῦν νὰ τιμωρηθοῦνε στὸν κόσμο τῆς γνήσιας ὑποκειμενικότητας. Γιὰ μᾶς δὲν ὑπάρχουνε χῶροι σὰν τὸν παράδεισο καὶ τὴν κόλαση. Δὲν ὑπάρχουν ἀντικειμενικὲς φλόγες κόλασης καὶ σκουλήκια ποὺ ποτὲ δὲν πεθαίνουν, οὔτε Ἱερουσαλὴμ μὲ δρόμους στρωμένους μὲ διαμάντια καὶ ζαφείρια. Ἐκεῖνο ποὺ πιστεύουμε, εἶναι μιὰ μεταθανάτια κατάσταση, μιὰ νοητικὴ φάση, ὅμοια μ' ἐκείνη ἑνὸς πολὺ ζωντανοῦ ὄνειρου. Πιστεύουμε στὸν ἀμετάβλητο νόμο τῆς ἀπόλυτης Ἀγάπης, τῆς Δικαιοσύνης, τοῦ Οἴκτου. Ἡ πίστη μας σ' αὐτὸ τὸ νόμο μᾶς ἐπιβάλλει νὰ σᾶς ποῦμε: Ὅποια κι' ἂν εἶναι ἡ ἁμαρτία, ὅποια κι' ἂν εἶναι τὰ μοιραῖα ἀποτελέσματα τῆς πρώτης καρμικῆς παραβίασης τοῦ νό-

μου ἀπ' τὰ ἐνσαρκωμένα ἐκείνη τὴ στιγμὴ Ἐγώ, κανεὶς ἄνθρωπος — δηλαδὴ ἡ ἐξωτερικὴ περιοδικὴ ὑλικὴ μορφὴ τῆς πνευματικῆς ποιότητας — δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ, καὶ μὲ τὴν πιὸ στοιχειώδη ἔννοια δικαιοσύνης, ὑπεύθυνη γιὰ τὶς συνέπειες τῆς γέννησής της. Δὲν ζητάει νὰ γεννηθεῖ, δὲν διαλέγει τοὺς γονεῖς της. Εἶναι μὲ κάθε τρόπο τὸ θῦμα τοῦ περιβάλλοντός της, τὸ παιδὶ τῶν περιστάσεων πάνω στὶς ὁποῖες δὲν ἀσκεῖ κανένα ἔλεγχο. Κι' ἂν καθένα ἀπ' τὰ σφάλματά της τὰ ἐξετάζαμε ἀμερόληπτα, οἱ ἐννέα περιπτώσεις ἀπ' τὶς δέκα θ' ἀποδεικνύανε πὼς εἶναι περισσότερο ὁ ζημιωμένος, παρὰ ὁ φταίχτης. Ἡ ζωὴ καὶ στὴν πιὸ καλὴ περίπτωση εἶναι ἕνα σκληρὸ παιχνίδι, μιὰ θάλασσα φουρτουνιασμένη, ποὺ πρέπει νὰ περάσουμε, ἕνα βαρὺ φορτίο πολλὲς φορὲς δυσβάστακτο. Τοῦ κάκου οἱ πιὸ μεγάλοι φιλόσοφοι παιδευτήκανε νὰ βαθύνουνε, ν' ἀνακαλύψουνε τὸ νόημά της, ὅλοι —ἐκτὸς ἀπὸ ἐκείνους ποὺ κρατοῦνε τὸ κλειδί, τοὺς φιλόσοφους δηλαδὴ τῆς Ἀνατολῆς— ἀποτύχανε. Ὅπως λέει ὁ Σαίξπηρ, ἡ ζωὴ εἶναι:

...μόνο μιὰ περιπλανώμενη σκιά,
(ἕνας φτωχὸς ἠθοποιὸς
Ποὺ σειέται, κουνιέται καὶ ταράζει
(καμμιὰ ὥρα πάνω στὴ σκηνὴ
Κι' ὕστερα ἐξαφανίζεται. Εἶναι μιὰ
(ἱστορία,
Ποὺ μᾶς λέει ἕνας ἠλίθιος, ἱστορία
(γεμάτη φασαρία καὶ θυμὸ
Χωρὶς κανένα νόημα...

Μιὰ ζωὴ μόνη της δὲν σημαίνει τίποτε. Ὅλες μαζὶ στὸ σύνολό τους ἀποκτοῦνε ὑπέρτατη σημασία. Ὁπωσδήποτε κάθε ἀτομικὴ ζωὴ στὴν πλήρη της ἀνάπτυξη εἶναι σχεδὸν πάντοτε μιὰ θλίψη. Πῶς μποροῦμε νὰ πιστέψουμε, ὅτι ὁ δυστυχισμένος ἄνθρωπος, ὁ ἐγκαταλειμμένος στὸν ἑαυτό του, ποὺ βολοδέρνει σὰν σάπιο ξύλο πάνω στὰ ὀργισμένα κύματα τῆς ζωῆς, ἂν τυχὸν φανεῖ πολὺ ἀδύνατος γιὰ νὰ τοὺς ἀντισταθεῖ, θὰ καταδικαστεῖ σὲ μιὰ αἰώνια κόλαση, ἢ ἔστω καὶ σὲ μιὰ πρόσκαιρη τιμωρία; Ὁποιοσδήποτε ἄνθρωπος, εἴτε συνηθισμένος ἁμαρτωλός, καλὸς ἢ κακός, ἔνοχος ἢ ἀθῶος, ἅμα λυτρωθεῖ ἀπ' τὸ φορτίο τῆς φυσικῆς ζωῆς, τὸ «σκεπτόμενο Ἐγώ», ὁ ταλαιπωρημένος καὶ βασανισμένος Μανοὺ ἔχει κερδίσει τὸ δικαίωμα τῆς ἀπόλυτης γαλήνης κ' εὐδαιμονίας. Ὁ ἴδιος Νόμος, ὁ περισσότερο ἀλάνθαστα δίκαιος καὶ σοφός, παρὰ εὐσπλαχνικός, ποὺ ἐπιβάλλει στὸ ἐνσαρκωμένο Ἐγὼ τὴν καρμικὴ τιμωρία, γιὰ κάθε σφάλμα ποὺ ἔπραξε στὴν προηγούμενη ζωὴ πάνω στὴ γῆ, προβλέπει μιὰ μακρυὰ περίοδο πνευματικῆς γαλήνης κι' ὁλοκληρωτικῆς λήθης κάθε θλίψης καὶ τῆς παραμικρότερης ὀδυνηρῆς σκέψης τῆς τελευταίας ζωῆς τῆς προσωπικότητας. Δὲν ἀφίνει μέσα στὴ μνήμη τῆς ψυχῆς παρὰ τὴ θύμηση κάθε στιγμῆς, ποὺ ἦτανε εὐδαιμονία, ποὺ μᾶς ἔκανε νὰ γευτοῦμε τὴν εὐτυχία. Ὁ Πλωτῖνος ἐννοοῦσε πολὺ περισσότερα ἀπὸ ὅσα ἔλεγε περιγράφοντας τὸ σῶμα μας σὰν πραγματικὸ ποταμὸ τῆς λήθης, γιατὶ οἱ «ψυχές ποὺ βρίσκονται θαμμένες μέσα, λησμονοῦνε τὰ πάντα». Ὅπως τὰ γήϊνα σώματά

μας μοιάζουν μὲ τὴ Λήθη, ἔτσι καὶ τὰ οὐράνια, κι᾿ ἀκόμη περισσότερο.

Ἐρώτ.: —Πρέπει λοιπὸν νὰ συμπεράνουμε, ὅτι θὰ μείνει ἀτιμώρητος ὁ φονιᾶς, ὁ μ᾿ ὁποιοδήποτε τρόπο παραβάτης τοῦ Νόμου;

Ἀπάντ.: —Ποιὸς σᾶς εἶπε αὐτὸ τὸ πρᾶγμα; Οἱ ἀρχὲς τῆς φιλοσοφίας μας οἱ σχετικὲς μὲ τὴν τιμωρία εἶναι ἐξ ἴσου αὐστηρές, ὅσο κι᾿ οἱ πιὸ ἄκαμπτες καλβινικὲς θεωρίες, μὲ μόνη διαφορά, ὅτι εἶναι πολὺ πιὸ φιλοσοφικές, γιατὶ συντονίζονται περισσότερο μὲ τὴν πιὸ ἀπόλυτη δικαιοσύνη. Καμμιὰ πράξη, οὔτε καμμιὰ ἔνοχη σκέψη, δὲν θὰ μείνει ἀτιμώρητη. Οἱ σκέψεις δέχονται πολὺ πιὸ αὐστηρὴ τιμωρία, γιατὶ περισσότερο κι᾿ ἀπ᾿ τὶς πράξεις κατέχουνε τὴ δύναμη δημιουργίας κακῶν ἀποτελεσμάτων. Πιστεύουμε στὸ Κάρμα, τὸν ἀλάνθαστο νόμο τῆς δικαιοσύνης, ποὺ ἡ πραγματοποίησή του ἐκδηλώνεται σὲ μιὰ φυσικὴ ἀλληλουχία ἀπὸ αἴτια, ποὺ ἄφευκτα ὁδηγοῦνε σὲ μοιραῖα ἀποτελέσματα.

Ἐρώτ.: —Πῶς καὶ ποῦ ἐκδηλώνεται;

Ἀπάντ.: —Κάθε ἐργάτης εἶναι ἄξιος τοῦ μισθοῦ του, λέει ἡ Σοφία στὸ Εὐαγγέλιο. Κάθε πράξη, καλὴ ἢ κακή, γίνεται μιὰ γόνιμη μανία, λέει ἡ Σοφία τῶν Αἰώνων. Συνδυάσετε αὐτὰ τὰ δυὸ καὶ θὰ βρεῖτε τὸ «γιατί». Ἀφοῦ χαρίσει ἕνα ἀρκετὰ ὑπεράφθονο ἀντιστάθμισμα στὴν Ψυχή, ποὺ γλύτωσε ἀπ᾿ τὶς ἀγωνίες τῆς προσωπικῆς ζωῆς, τὸ Κάρμα μαζὶ μὲ τὴ στρατιὰ τῶν Σκάντας περιμένει τὸ Ἐγὼ στὸ κατώφλι τοῦ Ντεβαχάν, ἀπ᾿ ὅπου θὰ περάσει γιὰ νὰ ξαναρχίσει μιὰ καινούργια ἐνσάρκωση. Αὐτὴ εἶναι ἡ στιγμή, ὅπου ἡ μελλοντικὴ μοῖρα τοῦ ξεκουρασμένου Ἐγὼ ταλαντεύεται πάνω στὸ ζυγὸ τῆς Δικαιοσύνης, γιατὶ τώρα πέφτει κάτω ἀπ᾿ τὴν ἐπίδραση τοῦ Καρμικοῦ Νόμου. Σ᾿ αὐτὴ τὴν ἐνσάρκωση ποὺ περιμένει τὸ Ἐγώ, ἐνσάρκωση ποὺ ἔχει διαλέξει καὶ προετοιμάσει ὁ μυστηριώδικος κι᾿ ἀδυσώπητος, ὅμως ἀλάνθαστος, δίκαιος καὶ σοφὸς Νόμος, θὰ ὑποστεῖ τὴν τιμωρία του γιὰ ὅλες τὶς ἁμαρτίες τῆς προηγγούμενης ζωῆς. Δὲν πηγαίνει τὸ Ἐγὼ σὲ μιὰ φανταστικὴ κόλαση γεμάτη θεατρικὲς φλόγες καὶ γελοίους διαβόλους μὲ κέρατα κι᾿ οὐρά, ἀλλὰ ἐπιστρέφει ἐπάνω στὴ γῆ, τὸν τόπο, τὸ πεδίο τῆς ἁμαρτίας του. Ἐδῶ θὰ πληρώσει γιὰ κάθε του κακὴ σκέψη καὶ κακὴ πράξη. Θὰ θερίσει, ὅ,τι ἔχει σπείρει. Ἡ Μετενσάρκωση θὰ συγκεντρώσει γύρω του ὅλα τὰ ἄλλα Ἐγώ, ποὺ ἔχουν ἄμεσα ἢ ἔμμεσα ὑποφέρει ἐξ αἰτίας του, ἀπ᾿ τὶς πράξεις του ἢ ἀπ᾿ τὴν ἀσυνείδητη ἐπίδραση τῆς περασμένης του προσωπικότητας. Ἡ Νέμεσις θὰ τοὺς ρίξει στὸ δρόμο τοῦ νέου ἀνθρώπου, κάτω ἀπ᾿ τὸν ὁποῖο κρύβεται τὸ ἀρχαῖο, αἰώνιο Ἐγώ, καί...

Ἐρώτ.: —Ποῦ βρίσκεται ὅμως ἡ δικαιοσύνη, γιὰ τὴν ὁποία μοῦ μιλᾶτε, ἀφοῦ οἱ νέες «προσωπικότητες» ἀγνοοῦνε πὼς ἔχουνε ἁμαρτήσει, ἢ ὅτι ἔχουν ὑποφέρει ἀπ᾿ τὰ σφάλματα κάποιου ἄλλου;

Ἀπάντ.: —Εἶναι δυνατὸν ν᾿ ἀπαιτήσουμε νὰ μείνει σῶο κι᾿ ἀκέραιο τὸ φόρεμα, ποὺ ἁρπάζει ὁ ἰδιοκτήτης του ἀπ᾿ τὸ σῶμα τοῦ κλέφτη καὶ τὸ σχίζει; Ἡ «νέα προσωπικότητα» εἶναι τὸ καινούργιο ἔνδυμα μὲ τὰ ἰδιαίτερά του γνωρίσματα, τὸ δικό του χρῶμα, τὴ δική του μορφή, τὶς δικές του ἰδιότητες. Ὁ πραγματικὸς ὅμως ἄνθρωπος, ποὺ τὸ φορεῖ, εἶναι ὁ ἴδιος παλιὸς ἔνοχος. Εἶναι ἡ ἀτομικότητα, ποὺ ὑποφέρει διὰ μέσου τῆς προσωπικότητας. Κι᾿ αὐτὸς εἶναι ὁ ἕνας, μοναδικὸς λόγος, ποὺ μπορεῖ νὰ δώσει μιὰ ἐξήγηση στὴν τρομακτικὴ ἀδικία στὴν ἐ π ι φ α ν ε ι α κ ὴ μόνο, ποὺ βασιλεύει στὴ μοῖρα τῶν ἀνθρώπων. Ὅταν οἱ σύγχρονοι φιλόσοφοί σας κατορθώσουν νὰ βροῦνε μιὰ ἱκανοποιητικώτερη ἐξήγηση γιὰ τὸ γεγονός, ὅτι τόσοι δίκαιοι κι᾿ ἀθῶοι ἄνθρωποι, ἐπιφανειακά, γεννήθηκαν γιὰ νὰ ὑποφέρουν σ᾿ ὅλη τους τὴ ζωή. Ὅτι τόσοι δυστυχισμένοι, μόλις γεννηθοῦνε, εἶναι καταδικασμένοι στὴν ἀθλιότητα, ἐγκαταλειμμένοι ἀπ᾿ τὴ μοῖρα κι᾿ ἀπ᾿ τοὺς ἀνθρώπους στὴ λάσπη τῶν μεγάλων πόλεων. Ὅτι ἄλλοι γεννιοῦνται στὸ πεζοδρόμιο κι᾿ ἄλλοι πρωτοβλέπουν τὸ φῶς μέσα σὲ παλάτια. Ὅτι ἡ τύχη κι᾿ ἡ ὑψηλὴ κοινωνικὴ τοποθέτηση εὐνοοῦνε τὰ πιὸ διεφθαρμένα ὄντα καὶ σπάνια λαχαίνουν σ᾿ ἐκείνους ποὺ τ᾿ ἀξίζουν. Ὅτι ὑπάρχουν ἐπαῖτες, ποὺ ὁ Ἐσώτερος Ἑαυτός τους εἶναι ἰσάξιος μὲ τὶς πιὸ ὑψηλὲς κι᾿ εὐγενικὲς προσωπικότητες. Ὅταν οἱ φιλόσοφοί σας κι᾿ οἱ θεολόγοι σας ἐξηγήσουνε τὸ γιατί, μὲ τρόπο ἱκανοποιητικό, τότε καὶ μόνο τότε, θὰ ἔχετε τὸ δικαίωμα ν᾿ ἀπορρίψετε τὴ θεωρία τῆς Μετενσάρκωσης. Οἱ πιὸ μεγάλοι, οἱ πρῶτοι ἀνάμεσα στοὺς ποιητές, ἔχουνε κάπως ἀόριστα διαισθανθεῖ αὐτὴ τὴν πιὸ τρανὴ μέσα στὶς ἀλήθειες. Ὁ Σέλλεϋ τὴν ἐπίστευε, ὁ Σαίξπηρ μὲ κάποιο τρόπο τὴ σκέφθηκε, ἴσως, ὅταν ἔγραφε πόσο ἀσήμαντη μοιάζει ἡ γέννηση:

Γιατί ἡ γέννησή μου θὰ συγκρατοῦσε
(τὸ πνεῦμα μου που ἀνεβαίνει;
Ἐπάνω σ᾿ ὅλα τὰ πλάσματα δὲν κυ-
ριαρχεῖ ὁ χρόνος;
Ὑπάρχουνε πλῆθος ζητιάνοι στὴ γῆ,
Ποὺ ἡ καταγωγή τους εἶναι ἀπὸ
(βασιλικὴ γενιά.
Κι᾿ ὑπάρχουνε πολλοὶ μονάρχες, ποὺ
(οἱ πατέρες τους
Ἠτανε τ᾿ ἀποβράσματα τῆς ἐποχῆς
(τους...

Ἂν ἀντικαταστήσετε τὴ λέξη «πατέρες» μὲ τὴ λέξη «Ἐγώ», θὰ βρεῖτε τὴν ἀλήθεια.

Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΟΙΗΣΙΣ

Διαφορὰ

Ἄ, πόσον εὐρύχωρα τῶν χωρικῶν μας εἶναι τὰ διαρκῆ τ' ἀναπαυτήρια
μέσα στὴν πλούσια ἀγκάλη τῆς πεδιάδας! Πόσο συνεσταλμένα
τὰ κοιμητήρια τῶν θαλασσινῶν μας μέσα στὴ λίγην ἔκτασή τους τὴν (πετρώδη!

Κοπιαστικὰ νὰ σκάβονται στὸ πλάγι τῶν κυμάτων,
καθὼς ἐκεῖνα ξεθυμαίνουν σ' ἀφροὺς πνιγμένα
πάνω στὶς πολύμορφες, τὶς μαῦρες ὀδοντοστοιχίες τῶν βράχων.

Λέτε: Τὸ κύμα εἶναι ἀπέραντο ὅπως ὁ κάμπος,
οἱ ψαράδες θέλουνε κουπιά, τιμόνι καὶ ταξίδι
κι ἄνεμο θαλασσινὸν εὐωδιασμένο φύκι.
Τὶ πειράζει πὼς λίγη στεριὰ κατέχουν;

Στενεύονται θαρρεῖς ὅμως μέσα στὸ φυσικό, τὸ τέλειο κοίμισμά τους.
Καὶ οἱ θαμμένοι στὴν πεδιάδα ἔχουν ἁπλωσιά, νομίζεις σὰ
νὰ περιμένουνε ὅπως τὸ ἐνταφιασμένο στάρι
νὰ ξαναπρασινίσουν,
πάλι τὸ φῶς τοῦ ἥλιου νὰ χαροῦν, πάλι νὰ τὸ καλωσορίσουν.

★

Ἐκλογὴ

Τὰ δέντρα γυμνά, γκρίζος καπνὸς
μέσα στὸ χειμωνιάτικο αὐγινὸ
σὰν ἀπὸ ἄγκυρα μιᾶς ρίζας ὑπόγειας ἁρπαγμένος.
Ταξιδεύω λοιπόν, ταξιδεύω συνεχῶς κι ἐγὼ
μέσα στὴν ἀρθότατη τὴν ἐκλογή μου ριζωμένος
σ' ὅποιον ἐνάντιο καιρὸν ὀρθὰ θωρακισμένος.

ΣΑΡΑΝΤΟΣ ΠΑΥΛΕΑΣ

Τρόποι καταστροφῆς μιᾶς ὀργανώσεως...

—Μὴν πηγαίνεις στὶς συνεδριάσεις.

—Ἐὰν δὲν μπορεῖς ν' ἀπουσιάσης, ὅμως μπορεῖς νὰ βραδύνης.

—Ἀφοῦ παρακολουθήσης τὴν συνεδρίασι, ψάξε νὰ βρῆς ἐλαττώματα στοὺς διοικοῦντας καὶ τ' ἄλλα μέλη.

—Μὴν δέχεσαι ἀξίωμα· εἶναι πιὸ εὔκολο νὰ κριτικάρης, παρὰ νὰ ἐργάζεσαι.

—Ἐὰν δὲν σὲ ἐκλέξουν σὲ καμμιὰ ἐπιτροπή, νὰ γκρινιάζης· ἐὰν σὲ ἐκλέξουν, νὰ ἀδιαφορῆς.

—Ἐὰν σὲ ρωτήση ὁ πρόεδρος σχετικὰ μὲ κάποιο ἐνδιαφέρον ζήτημα, πές του ὅτι δὲν ἔχεις τίποτε νὰ πῆς· πὲς τὴν γνώμη σου ἔξω ἀπὸ τὴν συνεδρίασι.

—Μὴν κάνης τίποτε ἀπολύτως ὑπὲρ τῆς ὀργανώσεως, ἐφ' ὅσον μπορεῖς νὰ ξεφύγης· ὅταν ἄλλοι ἀνασκουμπώνονται καὶ προσφέρουν ἀνιδιοτελῶς τὴν ἐργασίαν τους, λέγε ὅτι ἡ ὀργάνωσις διευθύνεται ἀπὸ μιὰ μερίδα μόνον.

—Μὴν σκοτίζεσαι γιὰ τὴν ἐγγραφὴ νέων μελῶν· ἄφησε τὴν σκοτοῦρα στὸν γραμματέα.

—Μὴν ζητᾶς ἀπὸ τὴν ὀργάνωσι νὰ σὲ βοηθήση καὶ γκρίνιαζε ὅτι δὲν βοηθοῦνται τὰ μέλη.

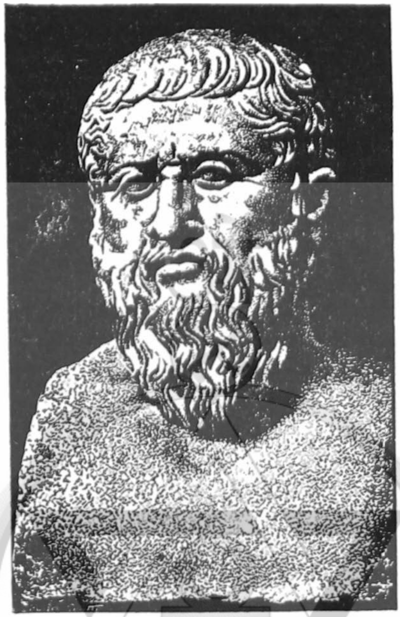
—Μέσα στὶς συνεδριάσεις νὰ συμφωνῆς μὲ ὅλους καὶ νὰ διαφωνῆς ἀπ' ἔξω.

—Παίρνε ἀπὸ τὴν ὀργάνωσι ὅ,τι κέρδος μπορεῖ νὰ σοῦ προσφέρη, ἀλλὰ μὴν δίνεις τίποτε.

—Νὰ δέχεσαι τὴν συνεργασία τῶν συναδέλφων σου, ἀλλὰ νὰ μὴν προσφέρης τὴν δική σου.

—Ὅταν κάτι δὲν πάει καλά, ρίχνε το στὴν διοίκησι...

(Ἐδημοσιεύθη ἀπὸ «Ἀνώνυμον» στὸ τεῦχος Ἀπριλίου 1962, τοῦ περιοδικοῦ «Θεοσοφία στὴν Αὐστραλία»).

Τί γράφει ὁ Πλάτων

ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΤΡΟΦΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΑΙΔΕΙΑ

Κωστῆ Μελισσαροπούλου

Θὰ δοῦμε μερικὲς ἀπὸ τὶς ἀπόψεις τοῦ Πλάτωνος, σχετικὰ μὲ τὴν ἀνατροφὴ καὶ τὴν παιδεία, ποὺ περιέχονται στοὺς «Νόμους» του.

Οἱ ἀπόψεις τοῦ Πλάτωνος δὲν εἶναι «ἀρχαῖες», δηλ. ξεπερασμένες, διότι οἱ ἀπόψεις τῶν σοφῶν ἔχουν διαρκῆ νεότητα, ἀνήκουν στὸ αἰώνιο παρόν. Ἔχομε, λοιπόν, πολλὰ πάντοτε νὰ διδαχθοῦμε ἀπὸ τὸν Πλάτωνα.

Εἶναι γνωστὸς ὁ μῦθος, κατὰ τὸν ὁποῖο μιὰ μητέρα ἐζήτησε ἀπὸ τὸν Πλάτωνα —κατ' ἄλλους ἀπὸ τὸν Πυθαγόρα— νὰ τὴ συμβουλεύση πῶς νὰ ἀναθρέψη τὸ παιδί της. Ὁ σοφὸς τὴν ἐρώτησε τί ἡλικία εἶχε τὸ παιδί. Ἡ μητέρα ἀποκρίθηκε: «Μόλις ἐσαράντισε». «Τώρα πιὰ εἶναι πολὺ ἀργά», εἶπε ὁ σοφός.

Ἡ ἀνατροφὴ —λένε σήμερα οἱ παιδαγωγοὶ— ἀρχίζει μὲ τὴ γέννηση τοῦ παιδιοῦ. Ὁ Πλάτων ἀνέτρεχε καὶ στὰ πρὶν ἀπὸ τὴ γέννηση.

Ἀλλὰ ἂς δοῦμε καλύτερα τὰ σχετικὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ τοὺς «Νόμους»:

Κεφ. Στ΄.: Οἱ νεόνυμφοι πρέπει νὰ σκέπτωνται πῶς νὰ παρουσιάσουν στὴν πόλη ὅσο τὸ δυνατὸν ὡραιότερα καὶ καλύτερα παιδιά.

Κεφ. Στ΄.: Δὲν πρέπει ἡ τεκνοποιΐα νὰ γίνεται μὲ σώματα μεθυσμένα. Οἱ γονεῖς καὶ στὸ ἄλλο διάστημα τοῦ βίου, ἀλλὰ πρὸ πάντων στὸ διάστημα τῆς τεκνοποιΐας, πρέπει νὰ ἀποφεύγουν τὰ νοσηρὰ καὶ τὰ ἄδικα, διότι αὐτὰ ἀποτυπώνονται στὶς ψυχὲς καὶ στὰ σώματα τῶν παιδιῶν ποὺ θὰ γεννηθοῦν.

Κεφ. Ζ΄.: Ὅσες περιμένουν παιδὶ δὲν πρέπει νὰ δοκιμάζουν πολλὲς καὶ μανιώδεις ἡδονές, οὔτε λύπες, ἀλλὰ νὰ τιμοῦν τὴν ἱλαρότητα καὶ τὴ μειλιχιότητα, σ' ὅλο τὸ διάστημα τῆς ἐγκυμοσύνης.

Κεφ. Στ΄.: Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἥμερος. Ἂν πάρη σωστὴ ἐκπαίδευση γίνεται συνήθως θειότατο καὶ ἡμερώτατο ἀπὸ ὅλα τὰ ζῶα. Ἂν ὅμως δὲν ἀνατραφῆ καλά, τότε γίνεται τὸ ἀγριώτερο ἀπ' ὅσα τρέφει ἡ γῆ. Γι' αὐτὸ δὲν πρέπει ὁ νομοθέτης ν' ἀφήση νὰ καταντήση πάρεργο ἡ ἀνατροφὴ τῶν παιδιῶν.

Κεφ. Α΄.: Ὅσοι ἐκπαιδεύονται σωστὰ γίνονται ἀγαθοὶ καὶ ἑπομένως τὴν παιδεία δὲν πρέπει ποτὲ νὰ τὴν περιφρονοῦμε, διότι ἔρχεται πρώτη ἀπ' ὅλα τὰ ἀγαθὰ στοὺς καλύτερους ἀνθρώπους.

Κεφ. Β΄.: Ἡ πρώτη αἴσθηση τῶν παιδιῶν εἶναι ἡ ἡδονὴ καὶ ἡ λύπη. Μ' αὐτὲς εἰσχωροῦν στὴν ψυχὴ ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ κακία. Ἡ φρόνηση ὅμως καὶ οἱ ἀληθινὲς γνώσεις εἶναι εὐτύχημα ἂν ἀποκτηθοῦν καὶ στὴ γεροντικὴ ἡλικία.

Κεφ. Ζ΄.: Τὸ παιδὶ ἀπ' ὅλα τὰ θηρία εἶναι τὸ πιὸ δυσκολομεταχείριστο. Διότι ὅσο δὲν ἔχει ἀναπτύξει λογική, εἶναι τὸ πιὸ ἐπικίνδυνο καὶ ἀτίθασο ἀπ' ὅλα τὰ ζῶα. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ δεσμεύωμε καὶ νὰ τὸ τιμωροῦμε καταλλήλως.

Κεφ. Β΄.: Ἡ πρώτη ἐκπαίδευση πραγματοποιεῖται μὲ τὶς Μοῦσες καὶ μὲ τὸν Ἀπόλλωνα. Ὅποιος εἶναι καλὰ ἐκπαιδευμένος θὰ εἶναι ἱκανὸς νὰ τραγουδάη καλὰ τραγούδια καὶ νὰ χορεύη καλοὺς χορούς.

Κεφ. Ζ΄.: Πρέπει καὶ τὰ κορίτσια νὰ γυμνάζωνται σὲ ὅλα ὅσα καὶ τ' ἀγόρια. Καὶ δὲν ἔχω κανένα δισταγμὸ οὔτε γιὰ τὴν

ἱππευτική, οὔτε γιὰ τὴ γυμναστική, ὅτι τάχα στοὺς ἄνδρες ἁρμόζουν καὶ στὶς γυναῖκες δὲν ἁρμόζουν.

Κεφ. Α΄.: Σὰν κυριώτερο στὴν παιδεία, εἶναι ἡ σωστὴ ἀνατροφή, ἡ ὁποία πρὸ πάντων θὰ ὁδηγήσῃ τὴν ψυχὴ ν' ἀγαπήσῃ τὸ ἀληθινό.

Κεφ. Α΄.: Παιδεία εἶναι ἐκείνη ποὺ ὁδηγεῖ στὴν ἀρετή. Ἐκείνη ποὺ ἀποβλέπει σὲ χρήματα ἢ πολιτικὴ δύναμη ἢ καμμιὰ ἄλλη σοφία, χωρὶς νοῦ καὶ δικαιοσύνη, εἶναι βάναυση καὶ ἀνελεύθερη καὶ ἀνάξια νὰ ὀνομάζεται παιδεία.

Κεφ. Α΄.: Ἀγαθοὶ εἶναι ὅσοι εἶναι ἱκανοὶ νὰ ἐξουσιάζουν τὸν ἑαυτό τους, κακοὶ ὅσοι δὲν εἶναι ἱκανοί.

Κεφ. Α΄.: Νὰ νικάῃ κανεὶς τὸν ἑαυτό του εἶναι ἀπ' ὅλες τὶς νίκες ἡ πρώτη καὶ ἡ καλύτερη, τὸ νὰ νικιέται ὅμως ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του εἶναι ἀπ' ὅλα τὸ ἀσχημότερο καὶ χειρότερο.

Κεφ. Γ.΄: Ὅπου δὲν συγκατοικεῖ ὁ πλοῦτος μὲ τὴ φτώχεια, ἐκεῖ ἀναπτύσσονται τὰ πιὸ εὐγενικὰ ἤθη.

Κεφ. Ε΄.: Ὁλόκληρο τὸ χρυσάφι ποὺ εἶναι ἐπάνω καὶ κάτω ἀπὸ τὴ γῆ, δὲν ἔχει ἀξία ἴσῃ μὲ τὴν ἀρετή.

Κεφ. Ε΄.: Οἱ γεροντότεροι πρέπει νὰ ντρέπωνται τοὺς νέους καὶ περισσότερο ἀπ' ὅλους νὰ προσέχουν μήπως κανεὶς ἀπὸ τοὺς νέους τοὺς ἰδῇ ἢ τοὺς ἀκούσῃ νὰ κάνουν ἢ νὰ λέγουν κάτι αἰσχρό, διότι ὅπου εἶναι ἀναίσχυντοι οἱ γέροντες, εἶναι λογικὸ ἐκεῖ καὶ οἱ νέοι νὰ εἶναι ἀναιδέστατοι. Ὅσα θὰ ἔλεγε κανεὶς σὲ ἄλλον σὰν συμβουλές, αὐτὰ νὰ ἐκτελῇ ὁ ἴδιος σὲ ὅλη του τὴ ζωή.

Κεφ. Ε.΄: Οὔτε τὸν ἑαυτό του, οὔτε τὰ δικά του πρέπει νὰ ὑπεραγαπᾷ ὅποιος θέλει νὰ γίνῃ μεγάλος καὶ θαυμαστός, ἀλλὰ τὰ δίκαια, εἴτε ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἴδιον ἐκτελοῦνται, εἴτε ἀπὸ κανέναν ἄλλον, περισσότερο.

Κεφ. Ε΄.: Δὲν εἶναι οἱ βαθύπλουτοι ἀγαθοί. Καὶ ἀφοῦ δὲν εἶναι ἀγαθοί, δὲν εἶναι οὔτε εὐτυχισμένοι.

Κεφ. Ε΄.: Τρία εἶναι ὅσα ἐπιδιώκει ὁ ἄνθρωπος. Ἀπ' αὐτὰ τὸ τελευταῖο πρέπει νὰ εἶναι ἡ φροντίδα γιὰ τὰ χρήματα. Προηγεῖται ἡ φροντίδα γιὰ τὸ σῶμα. Καὶ πρώτη εἶναι ἡ φροντίδα γιὰ τὴν ψυχή.

Κεφ. Θ΄.: Ὁ πλοῦτος ὑπάρχει χάριν τοῦ σώματος καὶ τὸ σῶμα χάριν τῆς ψυχῆς.

Κεφ. Θ΄.: Εἶναι ἀνάγκη οἱ ἄνθρωποι νὰ θέτουν νόμους καὶ νὰ ζοῦν σύμφωνα μὲ νόμους, ἀλλοιῶς δὲν διαφέρουν ἀπὸ τὰ ἄγρια θηρία.

Κεφ. Θ΄.: Ἡ πολιτική, ποὺ εἶναι ἀληθινὴ τέχνη, δὲν πρέπει νὰ σκέπτεται τὸ ἀτομικὸ συμφέρον, ἀλλὰ τὸ κοινό, διότι τὸ κοινὸ ἑνώνει, ἐνῶ τὸ ἀτομικὸ διασπᾶ τὶς πόλεις. Καὶ στὴν πόλη καὶ στὸ ἄτομο συμφέρει περισσότερο νὰ θεσπισθῆ τὸ κοινὸ συμφέρον, παρὰ τὸ ἀτομικό.

Κεφ. Θ΄.: Ἀπὸ τὴν ἐπιστήμη οὔτε ὁ νόμος, οὔτε ἡ τάξις εἶναι ἀνώτεροι, οὔτε ἐπιτρέπεται ὁ νοῦς νὰ γίνη ὑπήκοος ἢ δοῦλος κανενός, ἀλλὰ ὅλα νὰ τὰ ἐξουσιάζη, ἂν εἶναι ἀληθινὰ ἐλεύθερος καὶ λειτουργῆ σύμφωνα μὲ τὴ φύση.

Κεφ. Θ΄.: Ὁ καθένας ἂς σέβεται τὸν γεροντότερό του, στὰ ἔργα καὶ στὰ λόγια.

Κεφ. Ι΄.: Ἡ ψυχὴ γεννήθηκε πρὶν ἀπὸ τὸ σῶμα. Τὸ σῶμα δεύτερο καὶ μεταγενέστερο καὶ ἐξουσιάζεται ἀπὸ τὴν κυρίαρχη ψυχή.

Κεφ. Ιβ΄.: Ἡ ψυχὴ ἔχει ἀπόλυτη ὑπεροχὴ ἐπάνω στὸ σῶμα. Τὸ σῶμα παρακολουθεῖ καθένα ἀπὸ μᾶς σὰν σκιὰ καὶ σωστὰ λέγεται γιὰ κείνους ποὺ πεθαίνουν ὅτι εἶναι εἴδωλα τὰ σώματα τῶν νεκρῶν, ἐνῶ ὁ ἀληθινὸς ἑαυτός μας εἶναι πραγματικὰ ἀθάνατος καὶ ὀνομάζεται ψυχὴ καὶ λογοδοτεῖ γιὰ τὴν ἐπίγεια ζωὴ μετὰ θάνατον.

Κεφ. Ι΄.: Ὅσο περνάει ὁ καιρός, θὰ σὲ κάνη ν' ἀλλάξης πολλὲς ἀπὸ τὶς σημερινές σου δοξασίες καὶ νὰ παραδέχεσαι τὰ ἀντίθετα. Περίμενε, λοιπόν, νὰ γίνης τότε κριτὴς τῶν σπουδαιοτέρων ζητημάτων. Καὶ τὸ σπουδαιότερο ἀπ' ὅλα εἶναι αὐτὸ ποὺ σὺ τώρα δὲν τὸ θεωρεῖς τίποτα, δηλαδή, ἀφοῦ σκεφθῆς σωστὰ γιὰ τοὺς θεούς, νὰ ζήσης καλὰ ἢ ἄσχημα.

Αὐτὰ γράφει ὁ Πλάτων στοὺς «Νόμους» καὶ ἀξίζουν νὰ τὰ προσέξωμε. Στὸ προσεχὲς τεῦχος τοῦ «Ἰλισοῦ» θὰ συνεχίσωμε μὲ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὴν «Πολιτεία».

ΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΠΕΡΙΠΑΤΟΙ

Μινωϊκὰ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΑΛ. ΙΩΑΝΝΙΔΗ

Πάντοτε αἰσθάνομαι χαρὰ ὅταν ἐπισκέπτομαι τὴν Κρήτη. Μὲ τραβοῦν ἐκεῖ πολλά. Τὸ τοπεῖον της, τὰ ἀρχαῖα της, ἡ ἱστορία της, οἱ παραδόσεις της. Ἐφέτος ὅμως, τὴν ἄνοιξι, ποὺ πῆγα πάλι, εἶχα καὶ μιὰ πρόσθετη χαρά. Θὰ ἔβλεπα καὶ πρόσωπα προσφιλῆ.

Ὅταν βρέθηκα καὶ τούτη τὴν φορὰ στὴν ἐξοχή, σὲ τόπους ἀρχαίους, ὁ νοῦς μου ἔκαμε πάλι ἕνα ταξίδι εἰς τὰ μινωικὰ χρόνια, εἰς τὸν ὑπέροχο πολιτισμό τους, εἰς τὴν τέχνη τους, εἰς τὰς παραδόσεις τους. Ἀπὸ τὰ ἄφωνα αὐτὰ μνημεῖα τῆς τέχνης πολλὰ ἔχουν μάθει οἱ ἀρχαιολόγοι καὶ θὰ μάθουν κάποτε πολὺ περισσότερα, ὅταν μιλήσουν κι' οἱ ἐπιγραφές, ποὺ κρατοῦν ἀκόμη τὰ μυστικά τους.

Ἐὰν ὅμως προσέξη κανεὶς εἰς τὰς παραδόσεις, ποὺ εἶναι διατυπωμέναι εἰς τοὺς μύθους, οἱ ὁποῖοι εἶναι σχετικοὶ μὲ τὰ μινωικὰ χρόνια, θὰ ἠμποροῦσε ἴσως νὰ καταλήξη σὲ μερικὰ συμπεράσματα διὰ τὴν μινωικὴ λατρεία καὶ μάλιστα διὰ τὴν ἐσωτερική της ὄψι.

☆

Τὸ ὄνομα Μίνως ἦτο, καθὼς λέγουν, τίτλος βασιλικὸς καὶ ἱερατικὸς μαζί. Ὅποιος ἔφερε τὸν τίτλον αὐτὸν ἐθεωρεῖτο υἱὸς τοῦ θεοῦ Διός. Τοῦτο ἦτο κάτι τὸ μεγάλο κατὰ τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν. Διότι «υἱὸς θεοῦ» ἐλέγετο ὁ Μυσταγωγός, υἱὸς δὲ τοῦ θεοῦ Διός, τοῦ ὑπερτάτου τῶν ἀθανάτων, ἐλέγετο ἕνας ὕπατος Μυσταγωγός, ὅπως ὁ Μίνως, ὁ κάθε Μίνως. Κατὰ τὸν μῦθον, ὁ Μίνως ἦτο περιβόητος διὰ τὴν σύνεσιν καὶ τὴν δικαιοσύνην του. Διὰ τοῦτο δὲ ἐθεωρήθη καὶ κριτὴς τοῦ Ἅδου μαζὶ μὲ τὸν ἀδελφόν του τὸν Ραδάμανθυν καὶ τὸν Αἰακόν. Ἐδῶ θὰ πρέπει νὰ σημειωθῆ ὅτι, κατὰ τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν, τὰς ψυχὰς μετὰ θάνατον τὰς ἔκριναν αἱ σοφώτεραι καὶ δικαιότεραι πνευματικαὶ Συνειδήσεις, διότι τὸ ἔρ-

γον τοῦτο τῆς κρίσεως ἦτο μέγα καὶ σοβαρόν.

Κατὰ τὸν μῦθον πάλιν, ὁ Μίνως εἶχε μητέρα τὴν τιτανίδα νύμφην Εὐρώπην. Ἀπὸ τιτανίδα νύμφην προήρχετο, δηλαδὴ ἀπὸ νύμφην σκοτεινὴν ἐν συγκρίσει μὲ τὸν φωτεινὸν πατέρα του. Τοῦτο δηλοῖ καὶ τὸ ὄνομα Εὐρώπη, ποὺ ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ εὐρωπός, ποὺ σημαίνει σκοτεινός. Ἡ ἀλληγορικὴ αὕτη εἰκὼν εἶναι συνειθισμένη εἰς τοὺς διαφόρους μύθους τῆς Ἑλληνικῆς Μυθολογίας, ὅπου Μυσταγωγοί, ἥρωες καὶ θεοὶ ἀκόμη φέρονται ὡς παιδιὰ ἑνὸς θεοῦ καὶ μιᾶς θνητῆς. Θνητῆς μέν, ἀλλὰ νύμφης, δηλαδὴ ψυχῆς ἀνθρωπίνης ἁγνῆς.

Καὶ οἱ μῦθοι διὰ τὴν προϊστορικὴν λατρείαν τῆς Κρήτης συνεχίζονται: Σύζυγος τοῦ Μίνωος ἦτο ἡ Πασιφάη (πᾶσα - φῶς = ἡ ὁλόλαμπρη), ποὺ ἦτο κόρη τοῦ Ἡλίου. Ἡ Πασιφάη μίγνυται μὲ ἕνα λευκὸν θαλάσσιον ταῦρον, ποὺ εἶχε σταλῆ εἰς τὸν Μίνωα ὡς δῶρον ἀπὸ τὸν θεὸν Ποσειδῶνα. Τὸ πόσον ἡ εἰκὼν αὐτὴ εἶναι μεταφορικὴ καταφαίνεται ἐκ τοῦ ὅτι δὲν ὑπάρχουν ταῦροι θαλάσσιοι. Ἀποτέλεσμα τῶν ἐρώτων τοῦ θαλασσίου ταύρου καὶ τῆς Πασιφάης ὑπῆρξεν ὁ Μινώταυρος, ἡ χαρακτηριστικὴ αὐτὴ παράστασις τῆς μινωϊκῆς Κρήτης· Ὁ Μινώταυρος, ἄνθρωπος καὶ ταῦρος, διέμενε εἰς τὸν λαβύρινθον, ποὺ ἦτο τὸ ἀνάκτορον ὅπου ἐφυλάσσετο ὁ λάβρυς, ὁ πέλεκυς ὁ διπλοῦς. Ἡ λέξις εἶναι λυδικὴ «λ - β - ρ». Κοινὴ εἶναι λοιπὸν ἡ ἐτυμολογία ποὺ ἔχουν οἱ λέξεις λάβρυς καὶ λαβύρινθος. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ζεὺς τῆς Καρίας ὠνομάζετο Λαβρανδεύς, χειριστὴς δηλαδὴ τοῦ διπλοῦ πελέκεως.

Ὁ διπλοῦς πέλεκυς καὶ ὁ ταῦρος ἀποτελοῦσαν πολὺ σημαντικὰ σύμβολα τῆς μινωϊκῆς παραδόσεως. Διὰ τοῦτο στὰ μινωϊκὰ εὑρήματα τῆς Κρήτης πραγματικὰ κυριαρχοῦν.

Τὸν λαβύρινθον, ποὺ ἐφυλάσσετο ὁ λάβρυς, κατὰ τὸν σχετικὸ μῦθο, εἶχε κατασκευάσει ἕνας περίφημος, ὑπεράνθρωπος, τεχνουργός, ὁ πολὺς Δαίδαλος. Τὸ ὄνομά του προέρχεται ἀπὸ τὸ ρῆμα δαιδάλλω, ποὺ σημαίνει τεχνουργῶ μὲ μεγάλην ἐπιμέλειαν. Ὁ ὑπέροχος αὐτὸς τεχνήτης εἶχεν ἐπιτύχει καὶ ἕνα ἄλλο πολὺ σημαντικὸν τεχνούργημα. Εἶχε κατασκευάσει προηγουμένως πτέρυγας, ποὺ χρησιμοποιοῦσε διὰ νὰ πετᾶ εἰς τοὺς αἰθέρας, εἰς τόπους δηλαδή, ποὺ ἦσαν μακρὰν τῆς Γῆς. Ὁ μῦθος αὐτὸς μᾶς δίδει τὴν εἰκόνα τοῦ ἀθανάτου πνεύματος, τοῦ ἁγνοῦ καὶ ἰσχυροῦ, ποὺ δὲν τὸ ἕλκει πλέον τὸ γήινον περιβάλλον.

Καὶ κάτι ἄλλο ἀκόμη σχετικόν, ποὺ ἐκφράζεται μὲ μῦθο τῆς ἐσωτερικῆς παραδόσεως: Πρόκειται διὰ τὸν γνωστὸν μῦθον τοῦ Θησέως. Ἀθηναῖος ἥρως ὁ Θησεύς, υἱὸς τοῦ θεοῦ Ποσειδῶνος κατὰ γενεαλογίαν συμβολικήν, κατορθώνει, μὲ τὴν βοήθειαν τῆς κόρης τοῦ Μίνωος, ποὺ εἶναι πολὺ ἁγνή, τῆς Ἀριάδνης (ἄρι = πολύ, ἁγνή), νὰ εἰσχωρήση εἰς τὸν λαβύρινθον καὶ νὰ φονεύση τὸν Μινώταυρον. Πρέπει νὰ σημειωθῆ ὅμως, ὅτι εἰς τὸν μῦθον τοῦτον, ὅπως καὶ σε τόσους ἄλλους, ἡ θανάτωσις σημαίνει τὴν μεταβο-

λήν, τὴν μεταμόρφωσιν. Ἐδῶ σημαίνει τὴν μεταμόρφωσιν ἐκείνου ποὺ συμβολίζει ὁ Μινώταυρος. Εἶναι ἴσως μία εἰκὼν ἀλληγορική, ἡ ὁποία ἔκρυβε ἀληθείας πνευματικάς. Ὁ ταῦρος καὶ αἱ μεταμορφώσεις του ἀπαντῶνται καὶ εἰς ἄλλας παραδόσεις. Εἶναι γνωστὴ ἡ παράδοσις διὰ τοὺς Ὀρφικούς, ποὺ ἐθυσίαζον τὸν διονυσιακὸν ταῦρον. Γνωστὴ ἐπίσης εἶναι καὶ ἡ Περσικὴ παράδοσις διὰ τὸν Μίθρα. Καὶ ἐκεῖ ὁ Μίθρα ἐθυσίαζε τὸν ταῦρον. Διὰ τοῦτο δὲ ἐκαλεῖτο ταυροκτόνος.

Ὅλα αὐτά, ὅλοι αὐτοὶ οἱ μῦθοι, ποὺ εἶναι ἴσως εἰκόνες, οἱ ὁποῖες κρύβουν πνευματικὲς ἀλήθειες, δὲν μᾶς εἶναι κατὰ βάθος προσιτές, διότι πρὸ πολλοῦ ἔχει χαθῆ τὸ κλειδί, ἡ περίφημη «κλεὶς» τῶν παραδόσεων αὐτῶν, τῶν ἐσωτερικῶν παραδόσεων. Ἀτυχῶς δὲ ἡ κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας τάξις σκέψεων δὲν προσφέρεται διὰ τὴν λύσιν προβλημάτων αὐτῆς τῆς μορφῆς.

ΔΗΜ. Α. ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ

Ὁ ἄνθρωπος ἐγεννήθη βάρβαρος, ἐξηγοράσθη δὲ ἀπὸ τὴν μοίρα του μὲ τὴν παιδείαν καὶ μόνον.

ΛΑΜΑΡΤΙΝΟΣ

Ἡ καλλιέργεια τοῦ νοῦ εἶναι τόσο ἀναγκαία, ὅσο ἡ τροφὴ γιὰ τὸ σῶμα.

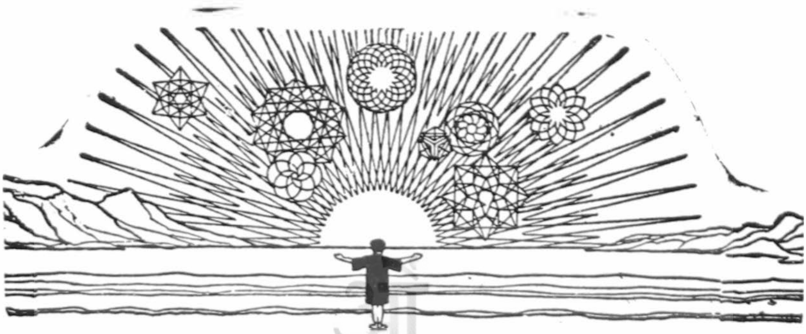
ΚΙΚΕΡΩΝ

Τὸ κακὸ πολλάκις θριαμβεύει, ἀλλὰ ποτὲ δὲν νικᾶ.

ΜΠΑΝΚΡΟΦΤ

Ἡ εἰλικρίνεια, βαθειὰ καὶ ἄδολη, εἶναι τὸ πρῶτο χαρακτηριστικὸ τῶν ἡρωϊκῶν ἀνδρῶν.

ΚΑΡΛΑΫΛ

Η ΦΥΣΙΣ: Πηγὴ θαυμάτων

Ὑπὸ R. EMMANUEL («Revue Spirite»)
Μετάφρ. Ἀνδρ. Κνιθάκη

Ἀπὸ τοὺς πιὸ παρωχημένους χρόνους οἱ μυημένοι διδάσκαλοι μᾶς μιλοῦν τὴν ἴδια γλῶσσα, μᾶς λένε: «Ἡ Φύσις εἶναι ὁ μεγάλος δάσκαλός μας σὲ ὅλα, εἶναι ἡ ὑ π ο γ ρ α φ ὴ τοῦ Δημιουργοῦ, τοῦ μεγάλου ἀρχιτέκτονος τοῦ Σύμπαντος».

Ὁ Τρισμέγιστος Ἑρμῆς ἐσυμβούλευε τοὺς μαθητάς του: «Διαλογίζεσθε ἐπάνω στὸν κόκκο τοῦ σταριοῦ, θὰ σᾶς μάθη πολλὰ πράγματα».

Τὸ τεράστιο ρεῦμα τῆς ζωῆς διατρέχει ἀδιάκοπα τὸν κόσμο, ρεῦμα κατ' ἐξοχὴν «Θ ε τ ι κ ό». Συνοδεύεται στὴν πορεία του ἀπὸ τὸ δίδυμό του «Ἀ ρ ν η τ ι κ ό», ἐπιφορτισμένο νὰ τὸ ἰσορροπῆ, νὰ τὸ χαλιναγωγῆ, γιὰ νὰ μὴν ξεπεράση τὰ καθωρισμένα γιὰ κάθε εἶδος ὅρια, καὶ τέλος νὰ τοῦ προπαρασκευάζη μορφὲς στὶς ὁποῖες θὰ ἐμφυσήση τὴ ζωή. Ἀλλὰ κάθε τι ποὺ δὲν εἶναι ἀθάνατο ὀφείλει νὰ ἀποθάνη μιὰ μέρα καί, ἐδῶ ἀκόμη, τὸ ἀρνητικὸ ρεῦμα θὰ τοῦ προπαρασκευάση νέες μορφές, μέσα στὶς ὁποῖες θὰ μπορέση νὰ κάμη ἡ ζωὴ νέο πήδημα πρὸς τὰ ἐμπρὸς γιὰ τὴν τελικὴ τελειοποίηση. Ἡ κυκλικὴ αὐτὴ διαδρομὴ ἀναπαράγεται σὲ ὅλα τὰ βασίλεια τῆς φύσεως, ἀπὸ τὸ πιὸ ἁπλὸ βακτηρίδιο... ὡς τὸν ἄνθρωπο.

Μερικοὶ θὰ μᾶς ποῦν: «Ἀλλὰ ἡ νεώτερη ἐπιστήμη ἀσχολεῖται μὲ τὴν μελέτη τῆς φύσεως, οἱ σοφοί μας ἐμελέτησαν ὅλα τὰ βασίλεια καὶ διευρύνουν τὶς γνώσεις των μέρα μὲ τὴν ἡμέρα».

Αὐτὸ εἶναι ἀληθινό, τὸ κάνουν ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς ἐμφανίσεως τῶν λεγομένων «θετικῶν» ἐπιστημῶν, ἀλλὰ πόσα ἑκατομμύρια φορὲς ἐπέρασαν δίπλα ἀπὸ τὴν ἀλήθεια, γιατὶ κρίνουν μόνο μὲ τὶς πέντε αἰσθήσεις των, καὶ οἱ πέντε αἰσθήσεις εἶναι ὄργανα, πολὺ κατὰ προσέγγισιν. Ἐν τούτοις μεταξὺ τῶν σοφῶν αὐτῶν ὑπάρχουν μερικοὶ ποὺ εἶναι περισσότερο δ ι α ι σ θ η τ ι κ ο ὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἤ, ὅπως ὁ Νεύτων, ἐφαρμόζουν τὸν διαλογισμό, καὶ αὐτοὶ εἶναι οἱ ἀληθινοὶ σοφοί. Καὶ ὅμως, ἀνάμεσα σ' ὅλη αὐτὴ τὴν ἐκλεκτὴ διανόηση, κανεὶς δὲν ξέρει ἀκόμη τί εἶναι ἡ «Ζωή», ποιὸ εἶναι τὸ ἀρχικὸ κίνητρο τῆς Ζωῆς, ἀκριβῶς ὅπως δὲν ξέρομε τί εἶναι ὁ ἠλεκτρισμὸς τὸν ὁποῖον παράγομε, οὔτε τί σκέπτεται ὁ ἀγαπημένος σκύλος μας.

Οἱ ἄνθρωποι δὲν γνωρίζουν ἀκόμη παρὰ τὴν ἐπιστήμη τῶν «ἀ π ο τ ε λ ε σ μ ά τ ω ν», τοὺς λείπει ἡ ἐπιστήμη τῶν «α ἰ τ ί ω ν»...ἀλλὰ ἡ τελευταία αὐτὴ ἀποτελεῖ μέρος τῆς ἐπιστήμης τοῦ «Π ν ε ύ μ α τ ο ς». Στοὺς Ἀρχαίους, ὁ «Ἱ ε ρ ε ύ ς» ἦταν ἀληθινὸς σοφός, γιατὶ ἐγνώριζε καὶ τὶς δυὸ ἐπιστῆμες, τὴν ἐπιστήμη τῶν ἀποτελεσμάτων καὶ τὴν ἐπιστήμη τῶν αἰτίων καὶ ἐπὶ πλέον τὴν ἐπιστήμη τοῦ Πνεύματος· γι' αὐτὸ μερικὰ ἀπὸ τὰ ἔργα των δὲν θὰ μποροῦσαν νὰ ἐκτελεσθοῦν ἀπὸ τοὺς νεώτερους μηχανικούς μας, παρὰ τὶς τεράστιες μηχανὲς ποὺ ἔχουν στὴ διάθεσή των.

Ἕνα παράδειγμα: Εὑρῆκαν σ' ἕνα λατομεῖο τῆς Συρίας ἕναν ὄγκο πελεκημένης πέτρας 915.000 χιλιογράμμων. Τὸ πρόβλημα ἦταν τὸ ἑπόμενο: νὰ μεταφερθῇ ὁ τεράστιος αὐτὸς ὄγκος σὲ ἀπόσταση μεγαλύτερη ἀπὸ 1.000 χιλιόμετρα, χωρὶς κανένα δρόμο ἄξιο τοῦ ὀνόματός του, χωρὶς μεταφορικὸ ὄχημα καὶ χωρὶς μέσα ἀνυψώσεως. Ἢ ἀκόμη, ἂν ἀφήσουμε τὸν τόσο κολοσιαῖο ὄγκο, νὰ ἀνεβάσουμε ὄγκο τριάντα τόννων σὲ ὕψος 50 μέτρων χωρὶς μηχάνημα ἀνυψώσεως. Οἱ Δρυΐδαι, τόσο λίγο μηχανοποιημένοι, μετέφεραν καὶ ὤρθωναν «μενίρ», 100, 200 καὶ ἀκόμη 500 τόννων, ὅπως εἶναι βέβαιον. Ὑπολείπεται, λοιπόν, νὰ μάθουμε πολλὰ πράγματα ἀπὸ τοὺς Ἀρχαίους.

Ἂς ξαναγυρίσουμε στὴν διδακτικὴ Φύση μας.

Ἐπιστήμονες ἀνεκάλυψαν, μὲ ἔκπληξη, μερικὰ ἐλάσσονα μυστικὰ τῆς κυρίας φύσεως· δὲν μποροῦν νὰ τὰ ἐξηγήσουν, γιατὶ ἡ ἐπιστήμη εἶναι ἀκόμη παιδί. Ἔτσι, πολλοὶ ἐρευνηταί, μελετῶντες τὰ ἔθιμα τῶν μελισσῶν ἔκαμαν μιὰ καταπληκτικὴ ἀνακάλυψη. Παρετήρησαν, ἐξετάζοντας τὶς μέλισσες, ὅτι μιὰ «Ν έ α» μέλισσα εἶχε τὴν ἱκανότητα νὰ «Γ ε ρ ν ᾶ» γρήγορα, ἂν τὸ απαιτοῦσεν ἡ ζωὴ τῆς κυψέλης. Τοὐναντίον, ἄν, γιὰ ὁποιονδήποτε λόγο, ὑπάρχει ἔλλειψις «νέων ἀτόμων», μιὰ γρηὰ μέλισσα μποροῦσε νὰ «ξανανειώση» γρήγορα. Ὅτι, ἕνα «ἄγονο» λόγῳ γήρατος ἄτομο, μποροῦσε νὰ «ἀνανεώση» τοὺς ἀτροφικοὺς ἀδένας του καὶ

νὰ γεννᾶ ὅπως καὶ κατὰ τὴ νεότητά του.

Κάθε μέλισσα μπορεῖ νὰ ἐξασφαλίση «οἱανδήποτε λειτουργίαν» στὴν κυψέλη, γιὰ νὰ συγκρατήση τὴ ζωὴ τῆς κυψέλης καὶ τὴν ὁλοκλήρωσή της. Φαίνεται πως ἀνεκάλυψαν ὅτι μιὰ μέλισσα ἔχει δώδεκα χιλιάδες ὄργανα ὀσφρήσεως.

Ποιὰ εἶναι ἡ διάνοια ἡ ὁποία διευθύνει τοὺς καταπληκτικοὺς αὐτοὺς μετασχηματισμούς... Μυστήριο. Τί νὰ πῆ κανεὶς γιὰ το νέκταρ αὐτό, τὸ μέλι, ἀμετάβλητη οὐσία, τὴν ὁποίαν δὲν ἀλλοιώνει ὁ χρόνος, ἡ ὁποία δὲν σαπίζει... καὶ φαίνεται αἰώνια; Ἀνεκάλυψαν ἀπὸ αὐτὴ τὴν οὐσία στοὺς αἰγυπτιακοὺς τάφους, ἡ ὁποία ἐχρονολογεῖτο περισσότερο ἀπὸ τέσσαρες χιλιάδες χρόνια, ἀπεξηραμένη βέβαια, ἀλλὰ σὲ τέλεια κατάσταση. Τί νὰ ποῦμε γιὰ τὸ αὐτὶ τῶν σκύλων ,οἱ ὁποῖοι ἀντιλαμβάνονται καὶ ὑπακούουν στὸ ὑπερηχητικὸ σφύριγμα; Ὅταν δὲν φαίνεται νὰ βγαίνη κανένας ἦχος ἀπὸ τὸ εἰδικὸ αὐτὸ σφύριγμα, τὸ ὁποῖο ἐχρησιμοποιήθηκε πολὺ κατὰ τὸν πόλεμο τοῦ 19 14—1981 .

Παρωδοῦντες τοὺς στίχους τοῦ Μυσσὲ θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε: «Ὁ ἄνθρωπος εἶναι μαθητευόμενος, ἡ φύσις εἶναι ὁ διδάσκαλός του». Ἂν οἱ ἄνθρωποι ἐπαρατηροῦσαν καλύτερα τὴ φύση, μεγάλες ἐφευρέσεις θὰ εἶχαν δῆ ἐνωρίτερα τὸ φῶς τῆς ἡμέρας. Πρὸ χιλιάδων καὶ ἴσως πρὸ ἑκατομμυρίων ἐτῶν, μιὰ ἁπλὴ ὑδρόβιος ἀράχνη χρησιμοποιεῖ τὸν «καταδυτικὸ κώδωνα». Οἱ τυφλοπόντικοι διευθύνονται μὲ τὴ βοήθεια πολὺ τελειοποιημένου «ραντάρ»· ἕνα ἔντομο τὸ ὁποῖο ἔχει τὴν ἐμφάνιση μιᾶς σφήκας, ἀνυψώνεται κατακόρυφα καὶ κατεβαίνει τὸ ἴδιο, ὀπισθοχωρεῖ, προχωρεῖ, ἀπείρως καλύτερα ἀπὸ τὸ καλύτερο ἑλικόπτερο· ἕνα ἁπλὸ βακτηρίδιο, τὸ ὁποῖο ζῆ μέσα στὸ βόρβορο τῶν ἑλῶν, ξέρει νὰ κατασκευάζη «βαρὺ ὕδωρ», χωρὶς ἔξοδα καὶ χωρὶς μηχανήματα· τὰ ἀποδημητικὰ πουλιὰ ξέρουν νὰ χρησιμοποιοῦν τὰ μαγνητικὰ ρεύματα τὰ ὁποῖα περιβάλλουν τὴ γῆ ἀπὸ τὸ Βορρᾶ πρὸς τὸ Νότο καὶ ἀπὸ τὸ Νότο πρὸς τὸ Βορρᾶ, ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴ πρὸς τὴ Δύση καὶ ἀπὸ τὴ Δύση πρὸς τὴν Ἀνατολή, ὥστε νὰ μὴν ἔχουν «ἀνάγκη πυξίδας» . Ἕνα σκουλῆκι κοπτόμενο σὲ δύο σχηματίζει δυὸ ἄτομα· ἡ οὐρὰ τῆς σαύρας ἀποκοπτομένη, ἀμύνεται μοναχή της· ἕνας σπόρος γαϊδουραγκάθου μπορεῖ νὰ διανύση δεκάδες χιλιάδων χιλιομέτρων στὸν ἀέρα, πρὶν νὰ ξαναπέση στὴ γῆ, καὶ νὰ παραγάγη ἄλλο γαϊδουράγκαθο. Ὅλα αὐτὰ εἶναι θαυμαστὰ καὶ τὸ πλεῖστον τῶν ἀνθρώπων δὲν ξέρουν τίποτε γι᾽ αὐτά.

Γιὰ μᾶς, ὁ κότινος φαίνεται νὰ ἀνήκη σ᾽ ἕνα μικρὸ μανιτάρι, τὸ ὁποῖο παρουσιάζει θησαυροὺς ἰδιοφυΐας. Μανιτάρι πολὺ εὔθραυστο, γιὰ νὰ ἐπιζήση πρέπει νὰ ὑπερπηδήση τεράστια προβλήματα· θὰ τὰ ἐπιλύση μὲ τεχνάσματα, τὰ ὁποῖα δὲν θὰ τὰ ἀπαξιοῦσε... ἕνα μέλος τοῦ Ἰνστιτούτου.

Ἂς μελετήσουμε τὰ προβλήματά του.

Ὁ πιλόβοτος γεννᾶται τὴ νύ-

κτα ἐπάνω στὰ ζωϊκὰ περιττώματα νυκτοβίων ζώων. Μεγαλώνει ἀπὸ τὴν νύκτα ὥς τὴν αὐγή, πολὺ γρήγορα γιατὶ ὁ ἥλιος τὸν ξηραίνει, ὥστε ὀφείλει σὲ πολὺ μικρὸ διάστημα χρόνου νὰ ἀναπτυχθῆ καὶ νὰ ἐξασφαλίση τὴν «ἀναπαραγωγή» τοῦ εἴδους.

Τὸ ὠχρὸ καὶ διάχυτο φῶς τοῦ πρὸ τοῦ λυκαυγοῦς χρόνου συγκεντρώνει τὶς ἔσχατες συνθῆκες τῆς ζωῆς του. Τὰ ἀναπαραγωγὰ σπέρματά του, οἱ σπόροι, φοβοῦνται ἐπίσης τὸν ἥλιο γιὰ νὰ ὡριμάσουν, ὥστε πρέπει νὰ τὸ κάμουν γρήγορα, πρὶν ἀπὸ τὴν ἐμφάνισή του, καὶ ἔπειτα νὰ σκορπισθοῦν σὲ ὅσο τὸ δυνατὸν μεγαλύτερη ἐπιφάνεια. Ἰδοὺ πῶς ἔλυσε τὰ προβλήματά του. Στολίζει κάθε σπόρο μὲ ἕνα διαφανῆ «φακό», ὁ ὁποῖος εἶναι ἐπιφορτισμένος νὰ συγκεντρώση τὸ μέγιστον τῆς φωτεινῆς ἐντάσεως ἀπὸ τὸ ὠχρὸ φῶς τῆς αὐγῆς. Κατὰ τὴν ἀνατολὴ τῆς ἡμέρας ὅλα εἶναι ἕτοιμα καὶ ὁ κατευθύνων τὴν ἐπιβίωση βρίσκεται στὴ θέση του. Ἀποτελεῖται ἀπὸ ἕνα μικρὸ σάκκο μὲ ἀέρα, ὁ ὁποῖος περιβάλλει τοὺς σπόρους. Μόλις ἀνατείλη ὁ ἥλιος, θερμαίνεται ὁ μικρὸς σάκκος τοῦ ἀέρα μὲ τὴν ἐπίδραση τοῦ φακοῦ ὁ ὁποῖος συγκεντρώνει τὶς θερμαντικὲς ἀκτῖνες· ἡ πίεση τοῦ ἀέρα στὸ σάκκο μεγαλώνει καὶ φθάνει τὶς πέντε ἀτμοσφαῖρες. Μὲ τὴν πίεση αὐτὴ σπᾶ ὁ σάκκος καὶ οἱ σπόροι ἐκτινάσσονται σ' ὅλες τὶς διευθύνσεις. Ὁ φακὸς ἔκαμε καλὰ τὴ δουλειά του, τὴν ὡρίμανση τῶν σπόρων καὶ τὴν ἐκτίναξή των ὑπὸ ὅλες τὶς γωνίες, ὥστε νὰ καλύψουν τὸ μέγιστον δυνατὸν τοῦ ἐδάφους. Δὲν πρόκειται ἐδῶ γιὰ ἕνα θαῦμα τῆς φύσεως;

Ὁ φακὸς αὐτὸς προεικονίζει ἤδη τί θὰ εἶναι ὁ κρυσταλλώδης τοῦ ματιοῦ τῶν ἀνωτέρων εἰδῶν, ὁ ὁποῖος θὰ ἐπιφορτισθῆ νὰ συγκεντρώνη τὶς φωτεινὲς κυμάνσεις ἐπάνω στὸ ὀπτικὸ νεῦρο. Ἀπὸ τὰ λίγα αὐτὰ παραδείγματα μποροῦμε νὰ ἀντιληφθοῦμε ὅτι ἡ φύσις εἶναι ὁ δάσκαλός μας ὅτι δὲν θὰ μπορέσουμε ποτὲ νὰ φθάσουμε στὴν τελειότητά της. Τοσούτῳ μᾶλλον καθόσον τὸ κάνει μὲ ἕνα «ἐλάχιστο ἐνεργείας» καὶ μὲ καταπληκτικὴ ἰδιοφυΐα. Γι αὐτὸ οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγαν μὲ σεβασμό: «Ὁ Θεὸς ἐκδηλώνεται μέσα στὴ Φύση Του». Μόνο κατὰ τὴν διάρκεια τῆς Ἕκτης Φυλῆς θὰ συνειδητοποιήσουν τέλος οἱ ἄνθρωποι τὸ μεγαλεῖο της καὶ θὰ ξαναβροῦν στὴ Φύση «Τὴν ὑπογραφὴ» τοῦ Μεγάλου Ἀρχιτέκτονος τοῦ Σύμπαντος.

★

Ἡ καλύτερη προσευχὴ στὸν Θεὸ εἶναι ἡ καθημερινὴ ἐργασία.

ΑΡΙΟΣΤΟΣ

ΜΕΓΑΛΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Βούδδας

Πεντακόσια ἑκατομμύρια ἄνθρωποι σ' ὅλο τὸν κόσμο, λατρεύουν σὰν θεὸ ἕναν ἄνθρωπο πού, σ' ὅλη του τὴ ζωή, ἀρνήθηκε πὼς ἦταν θεὸς ἢ προφήτης. Πεντακόσια ἑκατομμύρια ἄνθρωποι ἔκαναν θρησκεία τους τὴ διδασκαλία ἑνὸς «ἄθεου» σοφοῦ, ποὺ δὲν προσπάθησε νὰ δημιουργήση θεούς, ἀλλὰ ἀνθρώπους λυτρωμένους ἀπὸ τὴ δυστυχία καὶ τὸν πόνο.

Κάτω ἀπὸ μιὰ συκιά, στὰ περιβόλια τῆς Λουμπίνι, κοντὰ στὰ Ἱμαλάια, στάθηκε μιὰ νύχτα μ' ὁλόγιομο φεγγάρι ἡ βασίλισσα Μάγια κι' ἔφερε στὸν κόσμο αὐτὸν ποὺ μιὰ μέρα θὰ ἔπαιρνε τὸ ὄνομα «Βούδδας».

Δέκα μῆνες πρωτύτερα, στὸ παλάτι της στὴν Καπιλαβάτου, ἡ Μάγια εἶχε δῆ σ' ὄνειρό της πὼς ἕνας μικρὸς ἐλέφαντας εἶχε μπῆ στὰ σπλάχνα της. Κι ἔμεινε ἔγκυος χωρὶς νὰ τὴν ἀγγίξη ὁ ἄντρας της, ὁ βασιλιὰς τῶν περήφανων Σάκυα, ὁ Σουντοντάνα. Εξακόσια χρόνια πρὶν ἀπ' τὸ Χριστό, ἡ ἰνδικὴ παράδοση μιλοῦσε κιόλας γιὰ «Εὐαγγελισμὸ» καὶ γιὰ «Ἄσπιλη Σύλληψη»...

Ἡ βασίλισσα πέθανε δέκα μέρες μετὰ τὴ γέννα — «ἀπὸ χαρά», λένε οἱ «Σούτρας», οἱ βουδδιστικὲς γραφές, ἐπειδὴ ἤξερε πὼς τὸ παιδὶ αὐτὸ θὰ γινόταν μιὰ μέρα ὁ «Ἁγνός», ὁ «Τέλειος».

Τὴν ἴδια προφητεία ἔκανε κι ἕνας ἀσκητὴς ποὺ κατέβηκε ἀ-

πὸ τὰ Ἱμαλάϊα: εἶπε στὸ βασιλιὰ πὼς ὁ γιός του δὲ θὰ βασίλευε ποτὲ ἀλλὰ θὰ γινόταν ἕνας «σαντού», ἕνας σοφός. Κι' ὁ Σουντοντάνα, γιὰ νὰ ξορκίσῃ τὸ προμάντεμα, ὀνομάζει τὸ ἀγόρι Σιντάρτα Γκοτάμα («Αὐτὸς ποὺ ἔγινε ἐκεῖνο ποὺ ἔπρεπε νὰ γίνῃ»), τὸ μεγαλώνει μέσα στὸν πλοῦτο καὶ στὰ χαροκόπια, δὲν τ' ἀφήνει νὰ βγῆ ποτὲ ἀπ' τὸ παλάτι, ἀπαγορεύει νὰ δρασκελίσῃ τὸ κατῶφλι του ὅποιος δὲν εἶναι νέος, ὄμορφος κι' εὐτυχισμένος: ἤθελε νὰ μὴ γνωρίσῃ ποτὲ ὁ γιός του τὴν ἀσκήμια, τὰ γερατειά, τὴ δυστυχία, γιὰ νὰ μὴ μπῆ στὸν «πειρασμὸ τῆς γνώσης καὶ τῆς σοφίας».

***

Ἀλλὰ μιὰ μέρα, καθὼς σεργιάνιζε στὰ περιβόλια τῆς Λουμπίνι, ἔφτασε ὡς τοὺς ὀρυζῶνες κι' ἐκεῖ βρέθηκε, μπροστὰ στοὺς χωρικοὺς ποὺ ἔσκυβαν ὁλημερὶς στὸ μόχθο τους. «Βλέποντας τὸ πετσί τους ποὺ ἦταν μαραμένο ἀπ' τὸ χῶμα, τὸ κορμί τους ποὺ ἦταν ξεραμένο ἀπ' τὸν ἥλιο καὶ τὸν κόπο, ἔνιωσε βαθειὰ συμπόνια νὰ τὸν πλημμυρίζῃ». Ἔκατσε κάτω ἀπὸ μιὰ ροδομηλιά, καί, γιὰ πρώτη φορά, σ κ έ φ τ η κ ε τὴν ἀνθρώπινη μοῖρα.

Γύρισε σκοτεινιασμένος στὸ παλάτι του. Κι' ἀποφάσισε νὰ πάη στὴν πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου, στὴν Καπιλαβάτου, γιὰ νὰ δῆ ἀπὸ κοντὰ τοὺς ἀνθρώπους. Τρομαγμένος ὁ πατέρας του διάταξε νὰ διώξουν ἀπ' τὴν πόλη ὅλους τοὺς γέρους, τοὺς ἄρρωστους, τοὺς σακάτηδες. Τοῦ κάκου ὅμως: φτάνοντας στὴν πόλη, ὁ πρίγκιπας εἶδε ἕναν ἄρρωστο μὲ τὸ κορμὶ σκεπασμένο ἀπὸ πληγές, ὕστερα ἕνα γέρο σκελετωμένο καὶ τυφλό, ἔπειτα ἕνα νεκρὸ πρησμένο καὶ σαπισμένο, τέλος ἕναν ἀσκητὴ ντυμένο μὲ κουρέλια.

Ὁ πλοῦτος κι' ἡ ἀνεμελιὰ ποὺ βασίλευαν στὸ παλάτι του, τὸν γέμισαν φρίκη, σὰν γύρισε ἀπ' τὸν κόσμο τῶν ἀνθρώπων. Κι ἕνα βράδυ, στὰ 29 του χρόνια, παράτησε τὴ γυναίκα καὶ τὸ παιδί του, ξύρισε τὸ κεφάλι του, φόρεσε τὸ κίτρινο ράσο τῶν καλόγερων καὶ ξεκίνησε στὸ ἄγνωστο γιὰ νὰ βρῆ τὸ Μεγάλο Μυστικό.

Ξυπόλυτος, ζητιανεύοντας τὴν τροφή του, ρωτοῦσε ὅποιον ἀντάμωνε: «Ξέρεις τὸ γ ι α τ ρ ι κ ὸ γιὰ τὴν ἀρρώστεια ποὺ λέγεται Ζωή;»

Ἕνας βραχμάνος σοφός, ὁ Ἀλάρα Καλάμα, τὸν πῆρε μαζί του σ' ἕνα μοναστήρι, κι' ἐκεῖ τὸν μύησε στὰ «πιστεύω» τοῦ ἰνδουϊσμοῦ: τοῦ ἔμαθε πὼς τὶς συμφορὲς ποὺ εἶδε —ἀρρώστεια, γηρατειά, θάνατος— δὲν τὶς ὑπομένουν οἱ ἄνθρωποι σὲ μ ι ὰ μ ό ν ο ζωή, ἀλλὰ σ' ἑκατοντάδες, χιλιάδες ζωές, ποὺ κάθε ἀνθρώπινο ὂν ζῆ. Τοῦτο, εἶπε, εἶναι τὸ «Σ α μ σ ά ρ α», ὁ στρόβιλος τῶν γεννήσεων, θανάτων καὶ ξαναγεννήσεων, ὁ παμπάλαιος ἐφιάλτης τῶν Ἰνδῶν, ποὺ καταδικάζει κάθε πλάσμα νὰ ζῆ ξανὰ καὶ ξανὰ στὴν αἰωνιότητα τὴν ἀκατανόητη ἀνθρώπινη περιπέτεια. Κα-

νένας δὲν γλυτώνει ἀπ' τὸν ἀνελέητο νόμο τοῦ «Σαμσάρα» — ὅπως κανένας δὲν γλυτώνει ἀπὸ τὸν ἄλλον ἀλύγιστο νόμο, τοῦ «Κ ά ρ μ α», τὸν νόμο τῆς αἰτίας καὶ τοῦ αἰτιατοῦ, τὸν νόμο ποὺ ὁρίζει πὼς κάθε μας ζωὴ τὴν προδιαγράφουν οἱ προηγούμενες ζωές μας κι' αὐτὴ πάλι προδιαγράφει τὶς ἑπόμενες: ὁ ἐνάρετος βίος ἀνταμείβεται στὶς μετενσαρκώσεις ποὺ ἀκολουθοῦν, ὁ ἁμαρτωλὸς βίος τιμωρεῖται στὶς ἑπόμενες μετενσαρκώσεις.

***

Τότε, θὰ πάη στοὺς ἅγιους καὶ τοὺς σοφοὺς τῆς Ἰζιπατάνα στὸ Μπενάρες — ποὺ εἶναι ἡ Ἱερουσαλὴμ καὶ ἡ Μέκκα τοῦ βουδδισμοῦ — καὶ θὰ πρωτοκηρύξη τὸν «Τροχὸ τοῦ Νόμου». Οἱ πέντε μαθητὲς βρίσκονται ἐκεῖ. Κι' ὁ Βούδδας θὰ τοὺς πῆ:

«Δυὸ εἶναι οἱ ἀκρότητες ποὺ πρέπει ν' ἀποφεύγη ὅποιος γυρεύει τὸ Μεγάλο Μυστικό: ἡ μιὰ εἶναι ἡ ζωὴ τῶν ἀ π ο λ α ύ σ ε ω ν — ζωὴ ποταπή, ἄθλια κι' ἄκαρπη. Ἡ ἄλλη εἶναι ἡ ζωὴ τοῦ ἀ σ κ η τ ι σ μ ο ῦ: ζωὴ μυσαρή, ἀνάξια καὶ τὸ ἴδιο ἄκαρπη.

»Ὁ Τέλειος βρῆκε τὴ Σ ω σ τ ὴ Μ έ σ η Ὁ δ ό, ποὺ ὁδηγεῖ στη γνώση, στὴ σοφία, στη γαλήνη, στὴ φώτιση, στὴ νιρβάνα. Καὶ ποιὰ εἶναι αὐτὴ ἡ Ὁδός, Εἶναι οἱ Τέσσερις Εὐγενεῖς Ἀλήθειες καὶ τὸ Εὐγενικὸ Ὀχτάκλωνο Μονοπάτι, ποὺ ὁδηγοῦν στὴν κατάλυση τοῦ πόνου».

Οἱ Τ έ σ σ ε ρ ι ς Ε ὐ γ ε ν ε ῖ ς Ἀ λ ή θ ε ι ε ς ποὺ κήρυξε ὁ Βούδδας εἶναι: 1) Τὰ πάντα στὴ ζωὴ εἶναι π ό ν ο ς. 2) Αἰτία τοῦ πόνου εἶναι ἡ ἐ γ ω ϊ σ τ ι κ ὴ ἐ π ι θ υ μ ί α. 3) Γιατρικὸ τοῦ πόνου εἶναι ἡ κ α τ ά λ υ σ η τ ῆ ς ἐ π ι θ υ μ ί α ς. 4) Ἡ ἐπιθυμία καταλύεται ἅμα ἀκολουθήσης τοὺς τρόπους ποὺ ὁρίζει τὸ Εὐγενικὸ Ὀχτάκλωνο Μονοπάτι.

Καὶ τὸ Μ ο ν ο π ά τ ι αὐτὸ μὲ τοὺς ὀχτὼ κλώνους εἶναι: 1) Ἁγνὴ πίστη. 2) Ἁγνὴ θέληση. 3) Ἁγνὴ γλῶσσα. 4) Ἁγνὴ πράξη. 5) Ἁγνὰ μέσα ζωῆς. 6) Ἁγνὴ προσήλωση. 7) Ἁγνὴ μνήμη. 8) Ἁγνὸς στοχασμός.

Γιὰ νὰ τὸν καταλάβουν καλύτερα, μίλησε κι' ὁ Βούδδας «ἐν παραβολαῖς»:

«Ὅπως ἕνας ἄνθρωπος παγώνει ἀπ' τὸ φόβο νομίζοντας πὼς πάτησε ἕνα φίδι, κι ἔπειτα, βλέποντας πὼς τὸ φίδι αὐτὸ δὲν ἦταν παρὰ ἕνα σάπιο κλαδὶ φωτισμένο ἀπ' τὸ φεγγάρι, ξεσπάει στὰ γέλια — ἔτσι κι' ὁ Τέλειος ξέσπασε στὰ γέλια βλέποντας πὼς τὸ «ἐγώ», ποὺ τοῦ εἶχε προκαλέσει τόση ταραχὴ καὶ ἀγωνίες, τὸ ἀποτελοῦν μόνον οἱ ἐπιθυμίες καὶ οἱ φόβοι μας — βλέποντας πὼς τὸ «ἐγὼ» δὲν ὑπάρχει».

Δὲν ὑπάρχει παρὰ ἕνα κακό: ἡ ἄ γ ν ο ι α. Κι' ἀπ' τὴν ἄγνοια γεννιέται ἡ ἐ π ι θ υ μ ί α, ἐπιθυμία ἀπόλαυσης, πρόσκαιρης εὐτυχίας, αἰωνιότητας — ποὺ σοῦ δίνει τὴν α ὐ τ α π ά τ η τῆς προσωπικότητας, τῆς συνέχειας τοῦ τερατώ-

δους «ἐγὼ», αὐτοῦ τοῦ ἀχόρταγου «ἐγώ», ποὺ δὲν εἶναι παρὰ πλάσμα τοῦ πόθου σου. Σύντριψε αὐτὸ τὸ «ἐγώ», ποὺ εἶναι ἡ φυλακή σου, καὶ θὰ ἐλευθερωθῆς. Χωρὶς φόβους καὶ χωρὶς πόθους, θὰ γνωρίσης τὴ γαλήνη, τὴ νιρβάνα, ποὺ εἶναι ἡ κατάλυση κάθε πόθου καὶ κάθε φόβου.

***

Συνέχισε νὰ διδάσκη ὡς τὰ 80 του χρόνια, γυρίζοντας ὅλη τὴν Ἰνδία, μιλώντας σὲ βασιλιάδες καὶ λῃστές, σὲ βραχμάνους καὶ σὲ παρίες, σὲ πολεμιστὲς καὶ σὲ ζητιάνους.

Κι' ἕνα βράδυ τοῦ Μάη μ' ὁλόγιομο φεγγάρι — ὅπως τὸ βράδυ τῆς γέννησής του στὸ Λουμπίνι, ὅπως τὸ βράδυ τῆς φώτισής του στὴν Οὐρουβέλα — ὁ Βούδδας πέθανε.

Ἔτσι ἔφυγε (κάπου ἐκεῖ στὸ 480 π.Χ.) ὁ «πιὸ εὐγενικὸς ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους» — ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ποὺ συμπόνεσε τὸν ἄνθρωπο.

Μυριάδες μυριάδων ἐγκολπώθηκαν τὸ δίδαγμά του — τὸ δίδαγμα μιᾶς ἀπὸ τὶς πιὸ πνευματικὲς κι' εὐγενικὲς θρησκεῖες τοῦ κόσμου: «Σβῆσε μέσα σου τὴν τριπλὴ φωτιὰ τῆς ἐπιθυμίας, τοῦ μίσους καὶ τῆς ἄγνοιας, καὶ θὰ γνωρίσης τὴν νιρβάνα, ποὺ εἶναι ὁ ἀφανισμὸς τῆς ἐπιθυμίας, τοῦ μίσους καὶ τῆς ἄγνοιας».

Μυριάδες μυριάδων ἔκαναν πίστη τους τὸ κήρυγμά του. Καί εἴκοσι πέντε αἰῶνες τώρα, ὁ Βουδδισμὸς εἶναι ἡ θρησκεία ποὺ στὸ ὄνομά της, δὲν χύθηκε ποτὲ οὔτε μιὰ σταγόνα αἷμα...

GEORGES REYER

«ΒΗΜΑ», 4 Ἰουνίου 1967

Κομφούκιος

Ἡ παράδοση λέει πὼς ὁ Κομφούκιος γεννήθηκε τὸ 551 ἢ τὸ 550 π.Χ. στὴ μικρὴ πόλι Τσέου, στὸ κράτος τοῦ Λοῦ. Βασιλικὴ ἦταν ἡ γενιά του, ἀπ' τὸν κλάδο τῶν Κόνγκ, ποὺ τοὔδωσε καὶ τ' ὄνομά του: Κόνγκ-φού-τσέ (=ὁ δάσκαλος ἢ ὁ φιλόσοφος Κόνγκ), λατινοποιημένο ἀπ' τοὺς ἰησουΐτες ἱεραπόστολους σὲ Κομφούκιους. Ὅπως σὲ τόσους ἄλλους μεγάλους ἄνδρες, ὁ θρῦλος τυλίγει μ' ἕνα «θαῦμα» καὶ τοῦ Κομφούκιου τὴ γέννηση: Ὁ πατέ-

ρας του, ποὺ ἦταν κυβερνήτης τῆς Τσέου, δὲν εἶχε ἀποχτήσει ὣς τὰ 70 του χρόνια παρὰ μόνο κόρες. Τότε παντρεύτηκε μιὰ νέα κοπέλλα, ποὺ προσευχήθηκε νὰ γεννήση γιὸ κι᾽ ἕνας θεὸς παρουσιάστηκε στ᾽ ὄνειρό της, λέγοντας: «Θὰ φέρης στὸν κόσμο ἕνα σοφὸ — πρέπει νὰ τὸν γεννήσης στὴν κουφάλα μιᾶς μουριᾶς». Ἔτσι κι᾽ ἔγινε —συνεχίζει ὁ θρῦλος — καί, στὴ γέννησή του, δράκοι καὶ νεράϊδες παραστάθηκαν ἐνῶ μαγικὴ μουσικὴ ἀκουγόταν ἀπὸ ψηλὰ καὶ μιὰ ἀπόκοσμη φωνὴ προμάντευε τὸ μέλλον τοῦ παιδιοῦ «ποὺ θὰ διδάξη τοὺς κανόνες στοὺς ἀνθρώπους».

Πέρα ἀπ᾽ τὸν θρῦλο, ὡστόσο, βέβαιο φαίνεται πὼς ὁ Κομφούκιος ἔχασε πολὺ νωρὶς τὸν πατέρα του καὶ πὼς μεγάλωσε μέσα στὴ φτώχεια καὶ στὴ στέρηση. Παιδὶ ἀκόμα, ἀναγκάστηκε νὰ δουλέψη γιὰ νὰ ζήση — ὅμως ἀπὸ τότε κιὄλας ἔδειχνε τὴν κλίση του γιὰ τὴ μάθηση καὶ τὶς τέχνες καί, στὰ δεκαπέντε του χρόνια, πῆρε τὴν ἀπόφαση νὰ γίνη «σοφός». Αὐτὸ δὲν τὸν ἐμπόδισε νὰ παντρευτῆ, 19 μόλις χρονῶν... Λίγο μετὰ τὸν γάμο του, διορίσθηκε «ἀποθηκάριος» ἑνὸς ἄρχοντα καί, ἔπειτα, «ἐπιμελητὴς κήπων καὶ ποιμνίων». Ἀλλὰ τὴν ἀπόφασή του δὲν τὴν ξέχασε: ἵδρυσε μιὰ «σχολή», ὅπου δίδασκε τὴν «τέχνη τῆς σωστῆς συμπεριφορᾶς καὶ διοίκησης» — τέχνη πολύτιμη σὲ μιὰ χώρα, ὅπου τὴν συμπεριφορὰ ὑπαγόρευε τότε ἡ δύναμη καὶ τὴν διοίκηση ἡ βία.

Ἕντεκα χρόνια ἀργότερα, ὁ Κομφούκιος εἶχε τὴν εὐκαιρία νὰ ἐπισκεφθῆ τὴν πρωτεύουσα τῆς αὐτοκρατορίας. Ἐκεῖ μελέτησε τοὺς θησαυροὺς τῆς αὐτοκρατορικῆς βιβλιοθήκης, σπούδασε μουσικὴ (ποὺ τὴ θεωροῦσε πάντα μέτρο ὅλων τῶν πραγμάτων) καὶ γνωρίσθηκε μὲ τὸν πιὸ διάσημο ἄνθρωπο τῆς ἐποχῆς του, τὸν φιλόσοφο Λάο - Τσὲ — τὸν ἱδρυτὴ μιᾶς ἀπ᾽ τὶς τρεῖς μεγάλες θρησκεῖες τῆς Κίνας, τοῦ Ταοϊσμοῦ.

***

Εἶχε περάσει πιὰ τὰ πενήντα ὅταν πραγματοποιήθηκε ἐπιτέλους ὁ πόθος του: νὰ ἐφαρμόση στὴν πράξη ὅσα δίδασκε. Διορίσθηκε κυβερνήτης στὴν πόλη Τσούνγκ - τού καὶ ἦταν τόσο λαμπρὴ ἡ διοίκησή του ποὺ ὁ βασιλιὰς τὸν διόριζε σὲ ὅλο καὶ ἀνώτερες θέσεις ὥσπου τὸν ὀνόμασε «ὑπουργὸ τῶν ἐγκλημάτων» — καὶ τὰ ἐγκλήματα σταμάτησαν ἀμέσως. «Ἡ ἐντιμότητα καὶ ἡ καλὴ πίστη βασίλευαν ἀνάμεσα στοὺς ἄντρες, ἡ ἁγνότητα καὶ ἡ ὑπακοὴ ἀνάμεσα στὶς γυναῖκες».

«Πρωθυπουργὸς» πιά, ὁ Κομφούκιος προχώρησε σὲ μεταρρυθμίσεις ἐπαναστατικὲς γιὰ τὴν ἐποχή του, ποὺ ἐμπνέονταν ἀπὸ τὴν πίστη του στὴ δικαιοσύνη καὶ στὴν τάξη. Μοίραζε τροφὴ στοὺς φτωχούς, ὀργάνωσε τὴν ἐργασία τῶν χωρικῶν, ὥρισε σταθερὲς τιμὲς τῶν προϊόντων, ἀνέπτυξε τὸ ἐμπόριο,

λύγισε τὴ δύναμη τῶν εὐγενῶν, ἐλευθέρωσε τὸ λαὸ ἀπ' τὴν τυραννία καὶ κήρυξε πὼς «ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἴσοι ἀπέναντι στὸν Νόμο».

Ἡ πολιτεία του αὐτὴ τὸν ἔκανε «εἴδωλο τοῦ λαοῦ, ποὺ ἔψαλλε μὲ τραγούδια τὰ ἔργα του». Ἀλλὰ καὶ προκάλεσε τὸ φθόνο καὶ τὶς ἀνησυχίες τοῦ ἡγεμόνα τοῦ γειτονικοῦ κράτους Τσί, ποὺ φοβήθηκε πὼς καὶ οἱ δικοί του ὑπήκοοι θὰ γύρευαν παρόμοιες μεταρρυθμίσεις καὶ πὼς τὸ εὐτυχισμένο Λοὺ θὰ ἅπλωνε τὴ δύναμή του καὶ στὴ δική του περιοχή. Ἔτσι, ἐπινόησε ἕνα τυπικὰ κινέζικο στρατήγημα: ἔστειλε δῶρο στὸ βασιλιὰ τοῦ Λοὺ «ὀγδόντα πανέμορφες κοπέλλες, τεχνίτρες στὴ μουσικὴ καὶ στὸ τραγούδι» κι' ἕνα κοπάδι θαυμάσια ἄλογα. «Οἱ ἀνατολῖτες δύσκολα ἀντιστέκονται στὶς χαρὲς τῶν αἰσθήσεων»...

Πικραμένος, ταπεινωμένος, ὁ Κομφούκιος ἀποφάσισε νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Αὐλή, νὰ φύγῃ ἀπ' τὴν πατρίδα του.

Καὶ πλανήθηκε ἀπὸ πόλη σὲ πόλη, ἀπὸ κράτος σὲ κράτος, ἐλπίζοντας ὁλοένα πὼς θὰ βρισκόταν κάποιος ἄρχοντας ποὺ θὰ τοῦ ἐμπιστευόταν τὴ χώρα του γιὰ νὰ τὴ μεταμορφώσῃ σὲ ἰδανικὸ βασίλειο. Μὰ τοῦ κάκου. Πολλοὶ τὸν καλοδέχτηκαν — ἀλλὰ σὰν σοφό, ὄχι σὰν κυβερνήτη. Κι' ὁ Κομφούκιος περιπλανιόταν ὁλοένα κι' ὁλοένα... Ὡστόσο ἡ φήμη του μεγάλωνε κι' οἱ μαθητές του πλήθαιναν.

Ὅπως ὁ Σωκράτης, δίδασκε συζητώντας. Πίστευε, ὅσο τίποτε ἄλλο, στὴν ἀξία τοῦ διαλόγου. Πίστευε πὼς τὸν ἄνθρωπο τὸν διαμορφώνει ἡ φιλικὴ ἐπαφὴ μὲ σωστὰ διαλεγμένους συντρόφους:

«Νὰ ἕνας ἄνθρωπος ποὺ μπορεῖς νὰ μιλήσῃς μαζί του. Δὲν τοῦ μιλᾶς: χάνεις τὸν ἄνθρωπο... Νὰ ἕνας ἄνθρωπος ποὺ δὲν μπορεῖς νὰ μιλήσῃς μαζί του. Τοῦ μιλᾶς: χάνεις τὰ λόγια σου... Σοφὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ δὲν χάνει οὔτε ἕναν ἄνθρωπο οὔτε ἕνα λόγο».

Δεκατρία χρόνια πέρασαν ἔτσι. Εἶχε φτάσει πιὰ τὰ 70 ὁ Κομφούκιος ὅταν ξαναγύρισε στὸ Λού, καλεσμένος —ἐπιτέλους!— ἀπ' τὸ γιὸ τοῦ ἡγεμόνα ἐκείνου ποὺ εἶχε ξεμυαλιστῇ ἀπ' τὶς 80 «σειρῆνες» τοῦ Τσί. Ἀλλὰ ἦταν πολὺ ἀργὰ πιά. Ὁ Κομφούκιος, πολὺ γέρος καὶ πολὺ ἀποκαμωμένος, δὲν μποροῦσε νὰ χτίσῃ τὴν Οὐτοπία του. Πέρασε τὰ ὑπόλοιπα πέντε χρόνια τῆς ζωῆς του μελετώντας καὶ διδάσκοντας.

***

«Ἂν σᾶς ρωτήσουν γιὰ μένα —ἔλεγε στοὺς μαθητές του— πῆτε: Ἦταν ἕνας ἄνθρωπος ποὺ προσπαθώντας ἀδιάκοπα νὰ βρῇ τὸ δρόμο τῆς ἀρετῆς ξεχνοῦσε νὰ τρώῃ, καὶ ποὺ στὴν προσπάθεια αὐτὴ ἔβρισκε τόση χαρά, ὥστε ξεχνοῦσε ὅλες τὶς λύπες του».

Ἔλεγε ἀκόμα:

«Γιὰ μένα τὸ μόνο ποὺ θὰ μποροῦν νὰ ποῦν εἶναι ὅτι ἄν-

τεξα χωρὶς νὰ λυγίσω καὶ ὅτι δίδαξα χωρὶς ν' ἀποκαρδιωθῶ».

Σὰν ἔνιωσε νὰ ζυγώνη ὁ θάνατος, πῆγε ὣς τὴν πόρτα, στάθηκε μὲ τὰ χέρια πίσω, στήλωσε τὰ μάτια του στὶς μακρινὲς κορφὲς καὶ τραγούδησε θρηνητικά:

«Τὸ μεγάλο βουνὸ γκρεμίζεται,
τὸ γερὸ δοκάρι σπάει,
ὁ σοφὸς χάνεται σὰ μαραμένο
(φύλλο»

***

Μιὰ διδασκαλία γήϊνη καὶ «κοινωνική», κυριαρχημένη ἀπ' τὴν ἰδέα πὼς «ἡ πειθαρχία τῶν ἠθῶν, ἡ πολιτικὴ καὶ ἡ ἠθική, στηρίζονται σὲ μιὰ προσπάθεια κοινῆς πνευματικῆς καλλιέργειας, ποὺ στόχο της ἔχει τὴν ἀνάπτυξη τῆς ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειες, τῆς ἀνθρώπινης ἀρετῆς». Ἡ ἀρετὴ αὐτή, ποὺ ὁ Κομφούκιος τὴν ὠνόμασε «γ ι-έ ν», περικλείνει τὸν Α ὐ τ ο-σ ε β α σ μ ό, τὴ Μ ε γ α λ ο ψ υ-χ ί α, τὴν Κ α λ ὴ Π ί σ τ η, τὴ Σ π ο υ δ ή, τὴν Ἀ γ α θ ο ε ρ-γ ί α. Οἱ σχέσεις ἀνθρώπου μὲ ἄνθρωπο ἔμειναν πάντα τὸ κύριο μέλημα τοῦ Κομφούκιου, ποὺ ἀδιάκοπα ἔλεγε ἐκεῖνο ποὺ ἑλληνικὰ διατυπώνεται: «Ὃ σὺ μισεῖς, ἑτέρῳ μὴ ποιήσεις».

Ἡ μεταφυσική, ἡ θεολογία, ἡ μοῖρα δὲν τὸν ἀπασχόλησαν ποτέ. Ἵδρυσε μιὰ «θρησκεία» (σωστότερα: οἱ μαθητές του ἵδρυσαν μιὰ θρησκεία ἀπὸ τὴν διδασκαλία του), ποὺ δὲν ἀσχολεῖται οὔτε μὲ τὴν καταγωγὴ καὶ τὸ παρελθόν, οὔτε μὲ τὸ μέλλον καὶ τὸ τέλος τοῦ Ἀνθρώπου, ἀλλὰ μόνο μὲ τὸ ἐπίγειο παρόν του. Μιὰ θρησκεία ποὺ στηρίζεται στὴν καλλιέργεια τῆς ἀγαθῆς, ἔντιμης, ἐνάρετης συμβίωσης. Μιὰ θρησκεία τῆς καθημερινό τ η τ α ς, χωρὶς φαντασία καὶ ἀνάταση, χωρὶς ἀγωνία καὶ χωρὶς προσδοκίες.

MARCEL GRANET

«Βῆμα», 11 Ἰουνίου 1967

Σωκράτης

Γιὸς ἑνὸς ἀγαλματοποιοῦ, τοῦ Σωφρονίσκου, καὶ μιᾶς μαμῆς, τῆς Φαιναρέτης, ὁ Σωκράτης (469 - 399) ἔγινε γρήγορα μιὰ «γραφικὴ» μορφὴ στὴν Ἀθήνα τοῦ τέλους τοῦ Ε' αἰῶνα, μιὰ μορφὴ ὀνομαστὴ γιὰ τὴν ἰδιοτυπία της καὶ γιὰ τὴν ἀσκήμιά της — ποὺ τὴν σάρκαζαν οἱ κωμικοὶ ποιητὲς καὶ πρῶτος ὁ ἴδιος: ξέρουμε πὼς εἶχε πλατὺ πρόσωπο, στρογγυλὰ μάτια, χοντρὰ χείλια, πλακουτσὴ μύτη, μεγάλη κοιλιά. Κι' ὅμως, γύρω σ' αὐτὸν τὸν Σειλινό, μαζεύονταν οἱ πιὸ ὄμορφοι κι' οἱ πιὸ προικισμένοι νέοι τῆς Ἀθήνας.

Ζοῦσε ἐλεύθερος ἀπὸ κάθε ἐπάγγελμα, ἔχοντας μόνη του ἔγνοια τὴν συζήτηση μὲ τοὺς συμπολίτες του γιὰ τὰ ζητήμα-

τα τοῦ Δήμου, τοῦ ἑαυτοῦ τους, τοῦ Ἀνθρώπου. Σεργιανοῦσε στὶς στοές, στὰ μαγαζιά, στὶς ὄχθες τοῦ Ἰλισοῦ, ξυπόλυτος καὶ κακοντυμένος, ἀλλὰ κυκλωμένος πάντα ἀπὸ πιστούς, ποὺ δὲν κουράζονταν νὰ τοῦ κάνουν ἐρωτήσεις καὶ νὰ τοὺς κάνη ἐρωτήσεις, ἀνακαλύπτοντας ἔτσι μέσα τους πλούτη πού, χωρὶς αὐτόν, δὲν θὰ τὰ εἶχαν ποτὲ ὑποψιασθῆ.

☆

Ὁ Σωκράτης δὲν ἐξετάζει παρὰ τὴν *κοινὴ* σὲ ὅλους μας *φύση*, μὲ ὁδηγὸ τὴν *λογική* — τὸ μόνο μέσο γιὰ νὰ τὴν γνωρίσης καὶ νὰ τὴν κατακτήσης. Δὲν ἐπαγγέλλεται καμμιὰ «σοφία», ἀλλὰ τὴν ἀποκτᾶ μόνο ἐπειδὴ τὴν *ἀναζητᾶ ἀδιάκοπα*. Δὲν ἔχει κανένα πολιτικὸ ἀξίωμα, ἀλλὰ *κρίνει* ἀνελέητα ἐκείνους ποὺ τ' ἀσκοῦν. Εἶναι ὁ *ἐλεύθερος ἄνθρωπος* ποὺ θέλει νὰ κρατήση τὴν ἀπόλυτη ἀνεξαρτησία του καὶ νὰ πολεμήση τὶς «ἀπιστίες» ὅπου μᾶς παρασύρει τόσο συχνὰ ἡ φροντίδα γιὰ τὰ πρόσκαιρα συμφέροντά μας. Ἀλλὰ δὲν ἀποφεύγει κανένα ἀπὸ τὰ καθήκοντα ποὺ τοῦ ἐπιβάλλει ἡ ἰδιότητα τοῦ πολίτη: Ὑπηρετεῖ σὰν ἁπλὸς πολίτης, ὑπομένει ἀγόγγυστα τὶς κακουχίες τοῦ πολέμου, δείχνει σπάνια ψυχραιμία καὶ θάρρος στὶς μάχες

☆

Εἶναι ὁ φιλόσοφος τοῦ ἀνθρώπου καί, μαζί, ὁ φιλόσοφος τοῦ πνεύματος. Εἶναι ὁ φιλόσοφος τοῦ *ἀνθρώπου*, ἐπειδὴ (ὅπως εἶπε ὁ Κικέρων) «κατέβασε τὴν φιλοσοφία ἀπὸ τὸν οὐρανὸ στὴ γῆ». Ἐνῶ οἱ πρὶν ἀπ' αὐτὸν φιλόσοφοι εἶχαν γυρισμένα τὰ μάτια τους στὸ στερέωμα καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσης, ὁ Σωκράτης κήρυξε πὼς μιὰ τέτοια γνώση καὶ ἄχρηστη ἦταν καὶ ἀνέφικτη. Οἱ θεοὶ —ἔλεγε— τὴν κράτησαν γιὰ τὸν ἑαυτό τους. Τὸ μόνο πρᾶγμα ποὺ μπορεῖ καὶ πρέπει νὰ ἐνδιαφέρη τὸν ἄνθρωπο, εἶναι ὁ *ἄνθρωπος ὁ ἴδιος* — αὐτὸ τὸ ὂν ποὺ εἶναι τόσο κοντά του καὶ ὅμως τόσο ἀνεξιχνίαστο, αὐτὸ τὸ ὂν ποὺ κεντρίζει ἀδιάκοπα τὴν σκέψη του καὶ ἀδιάκοπα τὴν φωτίζει.

Ἀλλὰ εἶναι καὶ φιλόσοφος τοῦ *πνεύματος*, ἐπειδὴ ὀνειρεύθηκε νὰ ὑψώση τὸν ἄνθρωπο σὲ πνεῦμα καθαρό. Ἡ *συνείδηση*, ἔλεγε, μᾶς μυ. εῖ σὲ μιὰν *ἀλήθεια* ποὺ δί-

νει νόημα σὲ ὅ,τι βλέπουμε καὶ κάνουμε. Κι' ὁ Σωκράτης βεβαίωνε πὼς αὐτὴ ἦταν ἡ ἀποστολή του: νὰ βοηθήση κάθε ἄνθρωπο νὰ «δῆ» τὴν ἀλήθεια ποὺ κλείνει μέσα του. Ἐπικαλεῖται τὸ «δαιμόνιον», ποὺ βρίσκεται ἐντός του, ἀλλὰ δὲν εἶναι αὐτὸς ὁ ἴδιος, ποὺ δὲν τὸν προστάζει ποτὲ τί νὰ κάνη, ἀλλὰ τί νὰ μὴν κάνη — σὰν νὰ ὑπάρχουν ὡρισμένα ὅρια στὶς πράξεις μας ποὺ τὸ λογικὸ δὲν μπορεῖ νὰ τὰ συλλάβη, μὰ ποὺ μᾶς ἀποκαλύπτονται τὴν στιγμὴ ποὺ πρόκειται νὰ τὰ δρασκελίσουμε.

Στὸν πνευματικὸ τοῦτο κόσμο μπορεῖ νὰ μπῆ ὁ καθένας, φτάνει νὰ ξέρη νὰ κυττάη ἐντός του. Αὐτὸ εἶναι τὸ νόημα τοῦ περιλάλητου ἀξιώματος «ΓΝΩΘΙ ΣΑΥΤΟΝ» ποὺ ὁ Σωκράτης πῆρε ἀπ' τὸ Δελφικὸ μαντεῖο. Γνῶθι σαυτόν, γιὰ νὰ κατακτήσης ὅλες τὶς δυνάμεις ποὺ κλείνεις μέσα σου, συχνὰ χωρὶς νὰ τὶς ὑποψιάζεσαι, ὥστε νὰ μπορέσης νὰ τὶς χειραγωγήσης. Γνῶθι σαυτόν, γιὰ νὰ στηρίζης τὰ πάντα στὸ Λογικὸ καὶ νὰ μὴν ἀφήνης τίποτα στὸ ἔνστικτο ἢ στὴν τύχη. Γνῶθι σαυτόν, γιὰ νὰ μάθης νὰ ζυγίζης τὴν μπόρεσή σου καὶ νὰ «τελειώσης» τὴν φύση σου.

☆

Ὁ διπλὸς διάλογος μὲ τὸν ἑαυτό του καὶ μὲ τ' ἄλλα ὄντα, θὰ τοῦ ἐπιτρέψη νὰ γνωρίση ταυτόχρονα τὸ «ἀληθὲς» καὶ τὸ «ἀγαθόν».

Κι' αὐτὴ εἶναι ἡ οὐσία τῆς σωκρατικῆς διδασκαλίας: ἡ ἰδέα πὼς τὸ «ἀληθὲς» καὶ τὸ «ἀγαθὸν» εἶναι ταυτόσημα. Ὁ Σωκράτης δὲν πίστευε πὼς ἡ ἀνθρώπινη φύση εἶναι κακὴ ἢ πὼς ἔχει διαφθαρῆ ἀπὸ κάποιο προπατορικὸ ἁμάρτημα.

Γι' αὐτόν, ὅπως καὶ γιὰ ὅλους τοὺς Ἕλληνες, τὸ «ἀγαθὸν» εἶναι ν' ἀκολουθῆς τὴν φύση. Καὶ ἡ φύση εἶναι ἀχώριστη ἀπὸ τὴν λογική. Ἄν, πολὺ συχνά, γινόμαστε κακοί, αἰτία εἶναι ὅτι ἀγνοοῦμε τὸ καλό. Γιατὶ ὅταν ξέρουμε τὸ καλό, ἀναγκαστικὰ κάνουμε τὸ καλό. Τὸ ἄλλο του, βασικό, ἀξίωμα «οὐδεὶς ἑκὼν κακός» αὐτὴ τὴν ἔννοια ἔχει: οἱ ἄνθρωποι δροῦν κακά, ἐπειδὴ ἀπὸ ἄγνοια παίρνουν τὸ κακὸ γιὰ ἀγαθό. Ἁμαρτάνουν ἐπειδὴ τοὺς λείπει ἡ γνώση. Καὶ ἡ γνώση εἶναι συνείδηση, ἡ ἀκούραστη ἐξερεύνηση τοῦ ἑαυτοῦ μας, ἡ ἄρνηση νὰ ἐνδώσουμε σὲ ἀπατηλὰ φαινόμενα, ἡ προσπάθεια ν' ἀνακαλύψουμε τὴν οὐσία τῆς ἀρετῆς.

Στὴν γνώση αὐτή, στὴν αὐτοσυνείδηση αὐτή, μόνο ἡ σοφία, ὁ Λόγος, μπορεῖ νὰ μᾶς βοηθήση. Καὶ μόνο ὁ σοφὸς μπορεῖ νὰ εἶναι εὐτυχισμένος. Ὄχι σὲ μιὰν «ἄλλη ζωή», ἀλλὰ στὴν ἐπίγεια ὕπαρξη — ἀρχὴ καὶ τέλος τῆς ὁποιας «μακαριότητας» ποὺ μπορεῖ νὰ κατακτήση ὁ ἄνθρωπος.

LOUIS LAVELLE

«Βῆμα», 2 Ἰουλίου 1967

ΤΑ ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Εἰς τὸ ἑδώλιον τῆς εὐθύνης ἢ τῆς ἀδιαφορίας

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ε. ΠΑΓΚΑΛΟΥ: «Πνευματικὴ Διαθήκη»

Ὁ συνταξιοῦχος καθηγητὴς φιλόλογος κ. Γεώργιος Ε. Πάγκαλος ἐξέδωσε τὴν «Πνευματικὴ Διαθήκη» του, ἡ ὁποία δὲν εἶναι παρὰ ἕνα σφοδρὸν κατηγορητήριον ἐναντίον ὅλων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι, ἐπὶ 58 ἔτη, τὸν ἀδικοῦν, ἐνεργῶς ἢ ἀδρανῶς.

«Ἐπὶ 58 ἤδη ἔτη — γράφει εἰς σχετικὴν σύντομον ἀναγγελίαν — ἤτοι ἀπὸ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1909, με διώκουν (...). Τὸν Ἀπρίλιον ἐκεῖνον ὑπέβαλα αἴτησιν πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας ζητῶν νὰ ἀναθεωρηθοῦν τὰ γραπτὰ δοκίμια διαγωνισμοῦ ὑποτροφίας τὰ ἰδικά μου καὶ τὰ τοῦ ἀνταγωνιστοῦ μου Ἰωαν. Κωνσταντάρακι ἀνεψιοῦ τοῦ δυναμικοῦ στρατηγοῦ Ἀριστ. Κόρακα. Οὗτος ἔπεισε τοὺς ἐξεταστὰς καθηγητάς, τὸν γλωσσολόγον Γεώργ. Ν. Χατζιδάκιν, τὸν ἑλληνιστὴν Γεώργ. Μυστριώτην καὶ τὸν ἱστορικὸν καὶ μετὰ ταῦτα πρωθυπουργὸν Σπυρ. Λάμπρον καὶ ἐπεδίκασαν τὴν ὑποτροφίαν ὑπὲρ τοῦ ἀνεψιοῦ αὐτοῦ. Μὲ τὴν αἴτησίν μου λοιπὸν ἐκείνην ἡ ἐξεταστικὴ Ἐπιτροπὴ ἐξηυτελίσθη, διότι ἐγνωστοποιήθη ἡ πρὸς ἐμὲ ἀδικία τῆς πρὸς ὅλας τὰς Σχολὰς τοῦ ἐν Ἀθήναις Πανεπιστημίου. Διὰ τοῦτο ἤρχισαν τὸν διωγμόν μου συνεχιζόμενον κληρονομικῶς καὶ διαδοχικῶς ὑπὸ τῶν μετ' αὐτοὺς καθηγητῶν, οἱ ὁποῖοι ὑπῆρξαν μαθηταί των».

Ὁ διωγμὸς συνίσταται, διὰ τὴν μεταγενεστέραν τοῦ ἀρχικοῦ ζητήματος περίοδον, εἰς τὴν ἀδιαφορίαν, ἂν μὴ καὶ ἀντίδρασιν, εἰς ὅ,τι ἀφορᾶ εἰς τὸ ἔ ρ γ ο ν ζ ω ῆ ς τοῦ καθηγητοῦ, ἕνα πολύτομον σύγγραμμα «περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τῆς Κρήτης».

Ἔχει ἐκδώσει ἤδη τ έ σ σ α ρ α ς τόμους καὶ ὑπολείπονται 3- 4 τόμοι διὰ τὴν ὁλοκλήρωσιν τοῦ ἔργου. Περὶ τούτου ἔχουν γράψει λίαν κολακευτικὰ πρὸς τὸν συγγραφέα πανεπιστημιακοὶ καθηγηταὶ καὶ ἀκαδημαϊκοὶ

ἡμεδαποὶ καὶ ξένοι, τῶν ὁποίων αἱ γνῶμαι περιλαμβάνονται εἰς τὴν «Πνευματικὴ Διαθήκη». Βεβαιοῦται, ὅτι πρόκειται περὶ ἔργου, τὸ ὁποῖον «τιμᾶ, πλουτίζει καὶ προάγει τὴν ἑλληνικὴν ἐπιστήμην», καὶ ὅτι θὰ εἶναι ζημία ἐπιστημονικὴ ἡ μὴ ὁλοκληρωτικὴ ἐκτύπωσις τοῦ ἔργου, ζῶντος τοῦ συγγραφέως, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀναντικατάστατος εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν σημειώσεων καὶ τὴν ἐκτέλεσιν διορθώσεων. Ἀλλά, ὁ συγγραφεὺς (ἄγων τὴν πέραν τοῦ 80οῦ ἔτους δεκαετίαν) ζῇ ἐπὶ ἔτη τὸ δρᾶμα τῆς ἐκδόσεως τοῦ ἔργου του.

«Το βιβλίον — ἐξομολογεῖται — ἔγω γράψει ὄχι μὲ κοινὸν μελάνι, ἀλλα τροπον τινα μὲ αἷμα. Χάριν αὐτοῦ δὲν ἐνυμφεύθην.

» Με μηνιαίαν σύνταξιν 2255 δραχμῶν εἶναι ἀνάγκη νὰ συντηρῶμαι ἐγὼ και το σπίτι μου καὶ νὰ ἐκτυπώνω καὶ βιβλίον.

» Δὲν ἠμπορῶ οἰκονομικῶς νὰ προσλάβω ὑπηρεσίαν νὰ με βοηθῇ. Ἀναγκαστικῶς λοιπον ἐκτελῶ ἰδιοχείρως ὅλας τὰς ὑπηρεσίας, δηλ:

1) Πλύνω τα φορέματά μου, τὰ ἐπιδιορθώνω,

2) Ἐπιδιορθώνω τὰ ὑποδήματα, όταν ἡ φθορα εἶναι μικρά,

3) Σφουγγαρίζω, καθαρίζω, ξεσκονίζω τα δωμάτια μου,

4) Τρώγω ἀποξ το 24ωρον μαγειρικα, μισοσαπισμένα χορταρικὰ ὡς εὐθηνοτερα. Ἐνίοτε, μουχλιασμένα κουκκιά, βρασμένα ἀπὸ ἡμερῶν, ξεπλύνω μὲ ζεστο νερὸ καὶ μὲ σαποῦνι, για νὰ βγῆ ἡ μοῦχλα καὶ τα φάγω, ὡσαύτως δὲ καὶ ἄλλα τρόφιμα. Οὔτε ἐντὸς οὔτε ἔξω τῆς Ἑλλάδος θὰ ζῇ ἄλλος τοιαύτην ἀξιοθρήνητον ζωήν.

5) Ἐπαιτῶ, ζητιανεύω, φιλικῶς ἀπ' ἐδῶ καί ἀπ' ἐκεῖ πρὸς ἐξεύρεσιν χρημάτων διὰ συνέχειαν τῆς ἐκτυπώσεως.

«Τὸ νὰ ἐκτελῶ ἰδιοχείρως —προσθετει — ὅλας τὰς προειρημένας ἐργασίας καὶ τὸ νὰ ζῶ αὐτὴν τὴν μοναδικην ζωὴν χειροτέραν ἀπὸ τὴν ζωὴν ἑνὸς ζητιανου, ἐπαίτου, δι' ἐμένα μὲν αὐτὰ εἶναι Διπλώματα Τιμῆς, δια δε τοὺς ἀδικοῦντας καὶ διώκοντάς με (...) εἶναι ἀτιμία καὶ ὄνειδος αἰσχίστου εἴδους καὶ ἠθικὴ κηλὶς ἀνεξίτηλος».

Καὶ τώρα, ἐπὶ τῆς πρακτικῆς πλευρᾶς τοῦ ζητήματος: Ὁ συγγραφεὺς (ἐκ τοῦ χωρίου Πρίνα τῆς ἐπαρχίας Μιραμπέλου τοῦ νομοῦ Λασιθίου Κρήτης, ἑπομένως εἰδικώτατος διὰ τὸ ἀναληφθὲν ἔργον) δὲν προτίθεται, οὔτε δύναται ἄλλως τε, νὰ ἀξιοποιήση διὰ τὸν ἑαυτόν του τὸ ἔργον του, λόγῳ τῆς μὴ ἐμπορικότητος αὐτοῦ. Ἔχει ἀποστείλει ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἐκδοθέντων τεσσάρων τόμων εἰς διάφορα ἐπιστημονικὰ ἱδρύματα, ἐπιστήμονας, γλωσσολόγους, λαογράφους ἀντίτυπα ἀξίας περίπου 800.000 δραχμῶν, ὑπό τινων δὲ παραληπτῶν τῶν τόμων ἔχουν ἀποσταλῆ μ ό ν ο ν περὶ τὰς εἴκοσι χιλιάδας δραχμῶν: τὸ ἓν τεσσαρακοστόν!

Καὶ παρατηρεῖ σχετικῶς ὁ γέρων συγγραφεύς:

«Ὅλοι σχεδὸν οἱ παραλῆπται τὰ ζητοῦν ὡς δῶρον καὶ τοὺς τὰ ἀποστελλω ἀφ' ἑνὸς μέν, διὰ νὰ διασωθοῦν εἰς τα Ἱδρύματα αὐτὰ καὶ μὴ τα φάγη ὁ σκῶρος μετὰ τον θάνατόν μου, αφ' ἑτέρου δὲ πρὸς διαφήμισιν τῆς φωτοδότιδος τοῦ πλανήτου μας ἀθανάτου Ἑλλάδος».

Ποῖον εἶναι λοιπὸν τὸ πρόβλημα; Ἡ ἐξεύρεσις χρηματοδότου, «Μαικήνα», ἢ μᾶλλον πλειόνων μικρῶν Μαικηνῶν, διὰ νὰ ἐξασφαλισθῆ ἡ ἔκδοσις

τοῦ ἔργου μέχρι τέλους, ἐὰν —ὅπερ, ἴσως, οὐτοπικὸν— δὲν ἀνελάμβανε τὴν ἔκδοσιν ὁ Ὀργανισμὸς Σχολικῶν Ἐκδόσεων.

Σημειωτέον ὅτι ὁ συγγραφεύς, τὴν μικρὰν ἰδιοκτησίαν του, τὴν μόνην μικρὰν οἰκίαν του, κληροδοτεῖ μὲ διαθήκην πρὸς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν μὲ τὸν ὅρον: 1) Τὴν μὲν μίαν τετραετίαν ἀπονέμῃ αὕτη ἐκ τῶν ἐνοικίων ὑποτροφίαν πρὸς φοιτητὴν τῆς Φιλολογίας. 2) Τὴν δὲ ἄλλην τετραετίαν ἐναλλὰξ νὰ ἀπονέμῃ χρηματικὸν βραβεῖον πρὸς τὸν ἐρευνητὴν ἐπιστήμονα, τὸν συγγράφοντα πρωτότυπον ἐπιστημονικὴν πραγματείαν κατὰ τοὺς ἐν τῇ διαθήκῃτου ὅρους, τῇ κατατεθειμένῃ πρὸς φύλαξιν παρά τινι τῶν ἐν Ἀθήναις συμβολαιογραφείων.

Τέτοια ἀφιλοκέρδεια, αὐτοθυσία, αὐταπάρνησις καὶ ἱερὰ ἀφοσίωσις εἶναι ἄνευ προηγουμένου καὶ ἄνευ ἐπαναλήψεως!

Καὶ θέτει πολλοὺς ἁρμοδίους ἢ ὑπευθύνους —πρέπει νὰ τοὺς θέτῃ— ἐνώπιον καθήκοντος ἢ εὐθύνης, καθὼς καὶ πάντα μεμονωμένον εὐαίσθητον πολίτην.

Θὰ ὑπάρξῃ ἆρά γε κάποια ἀνταπόκρισις, ἡ ὁποία νὰ δώσῃ ἕνα τέρμα εἰς τὸ θέμα τῆς ὁλοκληρωτικῆς ἐκδόσεως ἑνὸς ἐθνικὰ χρησίμου συγγράμματος, ἀλλὰ καὶ ἕνα τέρμα εἰς τὰ ψυχικὰ καὶ τὰ παντοῖα ἄλλα δεινὰ ἑνὸς γέροντος ἐπιστήμονος; Ο.Ε.Δ.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει, δὲν ἔχω νὰ προσθέσω ἄλλο τίποτε, ἀπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ πολυπαθοῦς συγγραφέως: Νέα Κυψέλη, ὁδὸς Ὀστρόβου 35, Ἀθῆναι (810).

ΚΡΙΣΝΑΜΟΥΡΤΙ: Στὰ πόδια τοῦ Διδασκάλου

Μετάφρ. Κωστῆ Μελισσαροπούλου. Β΄ ἔκδ.

Ἡ δεύτερη ἔκδοσις τοῦ βιβλίου αὐτοῦ (στὴν οὐσία τρίτη, γιατί, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν μετάφραση τοῦ Κωστῆ Μελισσαροπούλου σὲ σωστὴ δημοτική, ὑπῆρξε καὶ μιὰ παλαιότερη σὲ καθαρεύουσα) ἀποδεικνύει μιὰ ἀξιόλογη ἐπιτυχία, ὄχι ἀδικαιολόγητη. Ὁ Κρισναμοῦρτι ἔγραψε αὐτὸ τὸ βιβλιαράκι, σὲ ἡλικία 13 ἐτῶν, γιὰ νὰ μεταδώσῃ ὄχι δικές του σκέψεις, ἀλλὰ τὶς διδασκαλίες ποὺ εἶχε τότε λάβει ἀπὸ τὸν Μύστη Κ. Η. Τὸ μεγαλύτερο μέρος, καθὼς βεβαιώνει στὸν πρόλογο ἡ Ἄννι Μπέζαντ —πνευματικὴ τότε κηδεμὼν τοῦ μετέπειτα πασίγνωστου Ἰνδοῦ φιλοσόφου— εἶναι ἁπλῆ ἐπανάληψις «τῶν λόγων τοῦ Διδασκάλου» καὶ τὰ ὑπόλοιπα εἶναι «ἡ σκέψις τοῦ Διδασκάλου ντυμένη μὲ τὰ λόγια τοῦ μαθητοῦ». Ἡ ἐξαιρετικὴ λοιπὸν ἡ παράξενη προέλευσις τοῦ βι-

βλίου προκαλεῖ τὸ ἐνδιαφέρον. Ἀλλὰ δεν ὑπολείπεται τὸ περιεχόμενον, που εἶναι γλαφυρὸ στὴν διατύπωσι καὶ μ' ἐπιγραμματικότητα, ποὺ δίνει τροφὴ στὴ σκέψι τοῦ καλλιεργημένου ἀνθρώπου.

Με τὸ βιβλιαράκι αὐτὸ ὁ Κρισναμοῦρτι ἐπιχειρεῖ μιὰ μεγάλη τομη ἀνάμεσα στὸ Πραγματικὸ (τὸν κόσμο τῆς πνευματικῆς ὑποστάσεως καὶ ἀνελίξεως) καὶ στὸ Ἀπατηλὸ (μὲ ὅσα ἀνήκουν στὴ ζωὴ τῆς Γῆς). Ξεκινώντας ἀπὸ αὐτὴ τὴν διάκρισι, τονίζει ὅτι ἀποτελεῖ βασικὸ λάθος νὰ θεωρῆται τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ὡς ὁ ἀληθινὸς ΕΑΥΤΟΣ του. Ἀπὸ τὴν στιγμὴ ποὺ θὰ κατανοήση ὁ σπουδαστὴς ὅτι δὲν εἶναι τὸ ἀνθρώπινο σῶμα ποὺ ἔχει ψυχή, ἀλλὰ ὅτι ἡ ψυχὴ ἔχει ἕνα σῶμα ὡς φορέα καὶ μέσον ἐκδηλώσεως, παύει ἡ πρωταρχικὴ καὶ τελείως δυσανάλογη προσκόλλησις στὸ σῶμα, καὶ ἀρχίζει ὁ πόθος ἐναρμονίσεως τῆς ζωῆς στὶς προσδοκίες καὶ ἀπαιτήσεις τῆς πνευματικῆς ὀντότητος. Ἀκριβῶς, τὸ κείμενο ποὺ ἀναπτύσσεται «Στὰ πόδια τοῦ Διδασκάλου» ἀποτελεῖ μιὰ φιλοσοφικὴ μέθοδο γιὰ τὴν κατάκτησι, ὄχι μόνον τῆς Γνώσεως, ἀλλὰ καὶ τῆς ἁρμονίας διὰ μέσου τῶν μαινομένων συγκρούσεων τοῦ ὑλικοῦ κόσμου.

Ἀξιόλογο προσὸν τοῦ βιβλίου εἶναι καὶ ἡ ὡραία του ἀρχιτεκτονική. Τὰ διαδοχικὰ ἐπὶ μέρους θέματα ποὺ θ' ἀντιμετωπίση ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος θὰ ἤθελε νὰ καθίση, κι' αὐτός, στὰ πόδια ἑνὸς φωτισμένου διδασκάλου, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν ὡραία ἀπόδοση στὰ ἑλληνικά, καθιστοῦν τὸ διάβασμα πολὺ εὐχάριστο· Ὅσο γιὰ τὴν μελέτη καὶ τὴν ἐφαρμογὴ αὐτή, ὅπως θὰ ἔλεγε καὶ ὁ Κίπλιγκ, εἶναι «ἄλλη ἱστορία».

★

ΔΙΗΓΗΜΑ

ΤΑΚΗ ΔΟΞΑ Μικροζωὲς

Τὰ θέματα τῆς νέας αὐτῆς συλλογῆς διηγημάτων τοῦ συγγραφέως, ὁ ὁποῖος συνεχίζει ἄξια τὴν μεγάλη παράδοσι τοῦ Καρκαβίτσα, εἶναι ἀπὸ τὴν Ἠλεία· μὰ ἡ διαφορὰ πρὸς τὸν γενάρχη τοῦ διηγήματος εἶναι ὅτι ἐδῶ εἶναι τελείως ξένο τὸ λαογραφικὸ στοιχεῖο. Τὸ ἐπαρχιώτικο πλαίσιο τοῦ διηγήματος εἶναι σαφές, ἀλλὰ μένει ἀπροσδιόριστο γεωγραφικά. Θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι ἀπὸ κάθε ἑλληνικὴ γωνιά· Γιατὶ στὸ διήγημα τοῦ Δόξα δεσπόζει ὁ ἀνθρώπινος παράγων. Ἔτσι, μπορεῖ νὰ λεχθῆ ὅτι ἀπὸ τὸν Καρκαβίτσα ὁ Δόξας ἔχει πάρει τὴν τεχνικὴ καὶ μόνον ἕναν ἀέρα ἀπὸ τὴν ἀτμόσφαιρα. Ἐνῶ οἱ ἥρωές του δὲν εἶναι ἀναπόσπαστοι ἀπὸ τὴν Ἠλειακὴ γῆ. Εἶναι ἄνθρωποι ταπεινοί, συμπαθέστατοι στὴν «μικροζωή» τους, μὲ πανελλήνια ὅμως, ἂν ὄχι καὶ ἀνθρώπινη γενικὰ ταυτότητα.

Ὅσο γιὰ τὴν τέχνη τοῦ κ.

Δόξα, εἶναι μεστὴ πιά. Κυρίαρχος τοῦ ἐκφραστικοῦ ὀργάνου, μᾶς μεταδίδει αὐθόρμητα τὴν συγκίνησι γιὰ κάθε μιὰ «μικροζωή». Ἡ ρευστὴ γλῶσσα δὲν εἶναι τὸ μικρότερο προσόν, γιατὶ ἐξασφαλίζει ἀκώλυτα τὴν ἐπικοινωνία μὲ τὸν ἀναγνώστη.

ΚΥΡΙΑΚΟΥ ΜΗΤΣΟΤΑΚΗ:

Πρόσωπα καὶ Τόποι.

Καθὼς τὸ ἀναφέρει ὁ ὑπότιτλος τοῦ βιβλίου, πρόκειται γιὰ μιὰ τεχνικῶς πρωτότυπη ἐργασία: Βιογραφικὰ σχεδιάσματα στὰ ταιριαστὰ γεωγραφικὰ πλαίσια. Γιὰ τὸν Ἐλευθέριο Βενιζέλο στὰ Χανιά, τὸν Σολωμὸ καὶ τὸν Φώσκολο στὴν Ζάκυνθο, γιὰ τὸν Καρυωτάκη στὴν Πρέβεζα, γιὰ τὸν Βύρωνα στὸ Μεσολόγγι καὶ τὸ Σούνιο, γιὰ τὸν Ἀλέξανδρο στὴν Πέλλα κ. ἄ.

Δὲν εἶναι καθαυτὸ ταξιδιωτικὲς περιγραφές, οὔτε ξέχωρες βιογραφίες, ὁλοκληρωμένες. Ἕνα μίγμα καὶ ἀπὸ τὰ δύο. Ἕνα καλλιτεχνικὸ ζωντάνεμα τῶν μεγάλων μορφῶν στὰ δικά τους τοπεῖα. Ἔτσι, συνδυάζεται ἡ φυσιολατρεία μὲ τὴν προβολὴ τῶν μεγάλων ὀνομάτων στὴν ἱστορία τοῦ τόπου μας. Διότι συνταιριάζονται ὁ λυρικὸς πεζογράφος μὲ τὸν χρονογράφο. Τὸ ἀφήγημα γίνεται πιὸ ἑλκυστικό, πιὸ γλαφυρό, καί —γιατὶ ὄχι— πιὸ χρήσιμο, συνδυάζοντας πρόσωπα καὶ τόπους. Ἕνα εὐχάριστο, τελικά, διάβασμα.

ΣΟΦΙΑΣ ΚΛΗΜΗ - ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ:

Φονιάδες (Ἀλεξανδρούπολις)

Ἡ προκαταληπτικὴ συμπάθεια γιὰ μιὰ πνευματικὴ προσφορὰ τῆς ἐπαρχίας μένει, δυστυχῶς, ἀδικαίωτη· Ἐκτὸς τοῦ βασικοῦ μειονεκτήματος τῆς θεματολογίας, γιατὶ ὅλα σχεδὸν τὰ διηγήματα ἀναφέρονται στὸ σὲξ ὑπὸ τὴν κτηνώδη του ἐκδήλωσι, παρατηρεῖται κάποια πλαδαρότης στὴν ἐπεξεργασία. Ἀκόμη καὶ τὸ ὕφος δὲν εἶναι ζωντανό, ἀληθινό, μὰ περίτεχνο: Τὸ τραῖνο ὅδευε πάνω στὸν σιδερένιο δρόμο του μὲ μιὰ πασίχαρη κραυγή... ἕνα ἀδιάφαντο χαμόγελο... ρώτησε γελούμενη κ.ἄ.

Σὲ μερικὰ διηγήματα προσπαθεῖ νὰ ὑψωθῆ σὲ κάποια συμπόνια ἢ ἕναν κοινωνικὸ σαρκασμό, ἀλλὰ μόνον προσπαθεῖ.

ΙΟΥΛΙΑΣ ΔΑΒΑΡΑ:

Μὲ τοὺς ἀνθρώπους.

Μιὰ σειρὰ ἀπὸ διηγήματα δραματικῆς ὑφῆς. Δὲν ἀπουσιάζει καὶ ὁ κοινωνικὸς σαρκασμός. Ἡ συγγραφεὺς ἐπιδιώκει νὰ ἀποκαλύψη τὴν ἀνομολόγητη πλευρὰ τῆς ζωῆς. Ἴσως ὑπάρχει κάποια ὑπερβολὴ στὴν «προαγωγή» τῆς μικρῆς ὑπηρετριούλας, ἡ ὁποία γιὰ νὰ μὴ μολύνη (ἀπὸ τραχώματα, ἄλλως τε, μόνον) τὸν κανακάρη τῆς καλῆς οἰκογενείας στέλλεται πρὸς περίθαλψιν στὴν ἐλευθερίων ἠθῶν ἐπαγγελματία ἀδελφή της, καθὼς καὶ στὴν ἐγ-

κατάλειψι ἀβοήθητης μιᾶς χωριατοπούλας, ποὺ ἀρρώστησε ἀπὸ «τριχοφάγο», ἐπειδὴ ἦταν θηλυκό. Τὸ «ἴσως» ἐδῶ δὲν ἔχει τὴν ἔννοια τοῦ κοινωνικῶς ἀπίθανου —εἶναι γνωστὸν πὼς ἡ ζωὴ ξεπερναει την φαντασία— ἀλλὰ τοῦ λογοτεχνικῶς ἀδύναμου, ἄρα καὶ ψεύτικου, ἢ ὑπερβολικοῦ.

Ἡ συγγραφεὺς διακρίνεται γιὰ τὸ βασικὸ προσὸν τῆς φυσικῆς ἀφηγήσεως. Ἀλλὰ συχνὰ μένει στὴν ἐπιφάνεια καὶ ἁπλουστεύει τὶς «δυνάμει» δραματικὲς ἐξελίξεις.

ΠΟΙΗΣΙΣ

ΠΑΥΛΟΥ ΜΙΧΟΥ:

Παλαιοὶ Γερμανοὶ Λυρικοὶ —Πηγαῖα (Μπαλλάντες καὶ ἄλλα ποιήματα).

Οἱ ἐλάσσονες Γερμανοὶ ποιηταὶ (ἕνας μόνον τοῦ 12ου αἰῶνος καὶ οἱ λοιποὶ τῆς συλλογῆς ἀπὸ 17ου-19ου) ἀποτελοῦν τὸ θέμα τῆς ἐργασίας αὐτῆς τοῦ κ. Παύλου Μίχου. Λίγα χαρακτηριστικὰ δείγματα ἀπὸ τὸ ἔργον ἐκείνων, που ἔζησαν κ' ἔγραψαν στὸ περιβάλλον τῶν κορυφαίων καὶ παγκοσμίως γνωστῶν Γερμανῶν λυρικῶν. Εἶναι μία ἐργασία στοργικὴ καὶ χρήσιμη, γιατὶ συμπληρώνει τους ἤχους τῆς γερμανικῆς λύρας. Τὰ τραγούδια, δουλεμένα μ' ἐπιμέλεια, ἀκολουθοῦν τὸν ἁγνὸ λυρισμὸ μιᾶς φυσικῆς ζωῆς σε πλαίσια τρυφερότητος.

Μὲ τὴν δεύτερη συλλογή, τὴν δική του πρωτότυπη ἐργασία, μᾶς ἐπαναφέρει στὴν γνώριμη ἀτμόσφαιρα τοῦ αἰνιγματικοῦ καὶ κρυπτογραφικοῦ μυστικισμοῦ του, τοῦ ὁποίου τυπικὸ δεῖγμα εἶναι τὸ ποίημα γιὰ τὴν Στοὰ τῆς «Ἀκροπόλεως», προσιτὸ σὲ στενὸ κύκλο. Δὲν λείπουν, ὡστόσο, ἀπὸ τὴν συλλογὴ καὶ ποιήματα λυρικά, μὲ ἰδιαίτερη χάρη, ὅπως τὸ «Βουκολικό».

ΚΩΣΤΑ ΠΗΓΑΔΙΩΤΗ:

Δρόμοι χωρὶς ἄσφαλτο.

Μὲ πίσσα μὴν ἀλείψετε
τοὺς χωματένιους δρόμους μου
ἂς ἔχουνε λακκοῦβες
καὶ πέτρες κοφτερές.
Τὰ μονοπάτια μὴ μοῦ σβῆστε
ποὺ μ' ἀνεβάζουν στὶς κορφές...

Ἔτσι ἀρχίζει τὸ πρῶτο ποίημα τῆς πρώτης συλλογῆς τοῦ νέου ποιητοῦ. Καὶ ἀκολουθοῦν ποιήματα ποὺ θέλουν νὰ περισώσουν τὶς γραφικὲς εἰκόνες ἑνὸς κόσμου χωρὶς ἄσφαλτο, τοῦ παλιοῦ χωριοῦ. Ξεχωρίζουν τὸ «Ρολόι», τὸ «Πρῶτο χελιδόνι» καὶ «Τὸ πατρικὸ σπίτι».

ΑΛΕΚΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΙΔΗ:

Φθόγγοι.

Πολὺ ἁπλοικοὶ οἱ «φθόγγοι» τοῦ νέου ποιητοῦ. Στίχοι, πόρρω ἀπέχοντες τῶν ποιημάτων. Συχνά, καὶ ἀντιαισθητικώτατοι π.χ.

Ἡ Σελήνη μέσ' στὸ ζόφο δὲν ροβόλα.. εἶδα τὸ φόκο ποὺ τὰ χείλη σου πετοῦσαν... Μανοῦλα τοῦ προσώπου σου ποιὸς θάμπωσε τὸ ρόντο καὶ τὸ πικρὸ ἀναφυλητὸ κρατάει τὸ σεγόντο.. .

Δὲν λείπουν ἀπὸ τὸν ποιητὴ τὰ

εὐγενικὰ αἰσθήματα, ἀλλὰ ἡ τεχνικὴ διόλου δὲν τὸν βοηθάει νὰ τὰ ἐκφράσει. Τοὐναντίον τὰ καταστρέφει μὲ τὴν πρωτολειακὴ μεγαλυστομία. Π.χ.

Μὲ τῆς θέλησης τὸ θεῖο νυστέρι τὴν κακία εὐθὺς ἀχρηστεύω ..
Μιὰ εἰκόνα σου προσμένω τὸ ταχὺ γιὰ νὰ γενῇ προσκυνητάρι...
Ἄχ! ν' ἀκουστεῖ σὰν κεραυνὸς ὁποὺ βροντᾶ τὸ Σ' ἀγαπῶ σ' ὅλη τὴν πλάση...

Κ. Γ. ΜΙΣΙΟΥ: **Κύκλοι Α - Β**

Σ' αὐτὰ τὰ δύο ὀλιγοσέλιδα τεύχη (ποιητικὸ τὸ πρῶτο, πεζὸ τὸ δεύτερο) διακρίνει κανεὶς μιὰ προσπάθεια φιλοσοφικοῦ σχεδιασμοῦ ἡ ὁποία, ὅμως, σβήνει σὲ μιὰ λεκτικὴ πολυχρωμία, χωρὶς οὐσιαστικὸ περιεχόμενο, καὶ συχνὰ χωρὶς οὔτε φραστικὴν ἐπιτυχία. Ὁ συγγραφεὺς παρασύρεται ἀπὸ τὴν (ξεπεσμένη, ἄλλως τε) σουρεαλιστικὴ μόδα, γιὰ νὰ μᾶς πληροφορήση, αἴφνης, ὅτι πρὸς κάποια κατεύθυνσι «προχωροῦνε ἀκροποδητὶ οἱ πίδακες τῶν φωσφοριζουσῶν πυγολαμπίδων ποὺ ξεκινᾶν ἀπὸ τὰ σκιρτήματα τῶν γαλαζοπράσινων ματιῶν ριγώνοντας τὴ θάλασσα τῶν ἀναμνήσεων». Καὶ φαίνεται νὰ ἐναβρύνεται ἰδιαιτέρως στὴν κατάχρησι τῆς γενικῆς τοῦ ἑνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ: Τῶν κυανῶν ραδώσεων τῆς ἐξοχῆς, τῶν παλλομένων ρεμβασμῶν, τῶν στεναγμάτων τῶν φωνηέντων, τῶν ρόδινων πλαταγισμῶν τοῦ ἀνέμου, τῶν σπινθηροβόλων στεναγμῶν, τῆς ἀναβλυζούσης λαχτάρας, τῶν σφαδαζουσῶν ρόδινων ἀκτίνων, τῶν φθαρμένων συννέφων —καὶ ἄλλων παρομοίων ἀνθοφορουσῶν κολοκυνθοκορφάδων...

ΔΗΜ. ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ : **Ἑπταήμερα.**

Στὴ νέα αὐτὴ συλλογὴ (πέμπτη τῆς παραγωγῆς του) περιλαμβάνονται καὶ τὰ 17 ποιήματα τῆς πρώτης συλλογῆς «Χειραψία» ποὺ τυπώθηκε περιορισμένα τὸ 1955 καὶ ἦσαν μιὰ προσπάθεια μυστικισμοῦ. Ὅλα ἀπευθύνονται στὸν Κύριο. Στὴν «Ἐποχὴ» ὁ ποιητὴς νιώθει πὼς ἡ γῆ εἶναι «ἕνας ἐξαίσιος τόπος γνωριμίας» μὲ τὸν Κύριο. Στὸ «Βάφτισμα» ἀποφαίνεται πιὰ ὅτι «δὲν εἶναι κανεὶς μακριὰ ἢ κοντὰ στὸ Θεό».

Πολὺ ἐπιτυχημένη ἡ ἰδέα τοῦ ποιητοῦ νὰ περιλάβῃ τὸ ἐνδιαφέρον ἐκεῖνο ξεκίνημά του στὴ νέα συλλογή, ἡ ὁποία παρουσιάζεται σὰν φιλοσοφικὴ φυσιολατρεία.

Μπορεῖ νὰ ἔχῃ κανεὶς ἐπιφυλάξεις γιὰ τὴν τεχνοτροπία. Εἶναι περισσότερο ἕνας πεζὸς λυρισμὸς τεχνητὰ σχηματοποιημένος σὲ ἀνύπαρκτους στίχους, μὲ τέλεια σχεδὸν ἀπουσία ρίμας ἢ ρυθμοῦ. Ἴσως, ἀπὸ διάθεσι παιχνιδιοῦ, ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς παρεμβάλλει δύο κείμενα ἐντελῶς πεζά, ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ μετατραποῦν σὲ ἀπείθαρχους στίχους, ὅπως καὶ ἐκεῖνοι σὲ στρωτὸ πεζὸ λόγο· Ὡστόσο, ἡ ἐκφραστικότης εἶναι ἐνδιαφέρουσα καὶ ἰδιαίτερα γιὰ τὴν ἐπιμέλεια ν'

αφήνη τὰ φιλοσοφικὰ ἢ κοινωνικὰ νοήματα νὰ ὑπολανθάνουν, νὰ ὑποκρύπτωνται, σὰν μέσα σὲ ἀνθοδέσμη.

Ἀπὸ τὰ ὡραιότερα τῆς συλλογῆς», «ἡ τελευταία ἐπιθυμία τοῦ Σωκράτη», ὅπου γίνεται περίτεχνα σύμμιξις τῶν διδασκαλιῶν τοῦ Ἀθηναίου φιλοσόφου καὶ τοῦ Ναζωραίου θεανθρώπου, αλλὰ καὶ τῆς ἀπαθείας τῶν λαῶν ἀμφοτέρων τῶν χωρῶν καὶ ἐποχῶν... Ἐπίσης πολὺ ἐκφραστικὴ ἡ «Ἀναμονῆς αἴθουσα»:

Ἀπὸ χέρι σὲ χέρι
περνᾶ τὸ περιοδικὸ Χρόνος
στὴν αἴθουσα ἀναμονῆς τοῦ σταθμοῦ.
Οἱ πόρτες μουρμουρίζουν πέρα δῶθε
καὶ τὸ ρεῦμα μονο
περνᾶ ἀνενόχλητο
πλάι στο βήχα τῆς γωνίας
«Σὲ δύο λεπτα ἀναχωρεῖ τὸ ἑπόμε-
(νο...»
καὶ κεῖνος εἶπε:
«ἴσως νὰ μὴν εἶναι γιὰ μένα».

Στὴ βουή, τοὺς καπνοὺς καὶ τὶς κα-
(θυστερήσεις
ἕνα ποτῆρι κάτασπρο γάλα
μπροστα στο κοιμισμένο παιδὶ
εἶταν ἡ μοναδικὴ ἐξαίρεση.

ΓΙΟΛΑΝΤΑΣ ΠΕΓΚΛΗ:

Ἡ θαυμάσια περιπέτεια

Ἡ «Θαυμάσια περιπέτεια» δὲν εἶναι ἄλλη ἀπὸ τὴν κοσμογονία. Τὸ βάρος τοῦ θέματος ἐπιβάλλει ἐξ ἀρχῆς τὴν ἐπιείκεια. Μὰ τὴν ἀφήνει κατὰ μέρος συχνὰ ὁ ἀναγνώστης, ὅταν συναντᾶ ἐκφράσεις φιλοσοφίας καὶ ἀνθρωπισμοῦ, χωρὶς τὴν παραμικρὴ πομπώδη προσπάθεια.

Γιὰ κάθε κοίνια φυτρώνει
ἕνα κυπαρίσσι
γιὰ κάθε ἔφηβο ἕνας θώρακας μί-
(σους
χαλκεύεται
ἕνα μνημεῖο λήθης
γιὰ κάθε ἄνθρωπο ποὺ ὀνειρεύεται

μᾶς λέει στὸ «Τραγούδι γιὰ τὸ φῶς». Ἰδιαίτερα ἐκφραστικὰ εἶναι τὰ «Θηρία» καὶ τὰ «Πουλιά» του, μιὰ δυνατὴ ἀντίθεση. Στὰ «Θηρία», ποὺ ἔρχονται, μὲ τὰ ἀμείλικτά τους ἔνστικτα, νὰ παλαίψουν, γιατὶ ἔχει γραφτεῖ στὴ ζωὴ νὰ ἐπικρατῆ ὁ πιὸ ἰσχυρός, καὶ σφραγίζουν τὴν ἴδια τὴν ἀνθρώπινη ζωή, γίνεται δραματικὴ ἡ θέσις τοῦ ἀνθρώπου:

Τὸ παιδί μου εἶναι τὸ πιὸ ἀδύναμο
ἀπ' ὅλα τὰ πλάσματα
τὸ παιδί μου εἶναι τὸ πιὸ ἀκριβὸ
ἀπ' ὅλα τὰ παιδια
ἔρχεται γυμνὸ πάνω στὴ γῆ καὶ
(κρυώνει
ἔρχεται στὴ ζωὴ φθαρτὸ καὶ πεινᾶ
ἔρχεται δίχως κατοικία σίγουρη
καὶ κινδυνεύει.
Βοήθεια! φωνάζει. Βοήθεια!
Δὲν ξέρει ἀκόμα πῶς καμμιὰ ἀδυνα-
(μία, καμμιὰ νίκη
πολεμος ἢ ὑποταγή, μῖσος ἢ οἶκτος
(δὲν σώζει
πῶς ἡ ἀνάγκη κι ὁ πόνος οὐρλιάζει
μὲ την ἴδια φωνὴ
σ' ὅλα τὰ στοματα
σὲ ὅλα τὰ θηρία
δεν ἔχει ἀκόμα κατοικήσει τοὺς χώ-
(ρους
ὅπου ἡ ἠχὼ πολλαπλασιάζεται.

Ὑπάρχουν ὅμως καὶ τὰ πουλια, μᾶς θυμίζουν κάποια μακρινὴ πατρίδα οὐράνια, ἀπὸ τὴν ὁποία ἐξορισθήκαμε. Καὶ μᾶς διδάσκουν τὴν παντοτεινὴ ἀναζήτησι τῆς θαλπωρῆς, τῆς ἀγάπης. Στὸν στίχο «μ' ἕνα ψίχουλο γίνεται ἡ χούφτα μου ἀκριβή», θέλει νὰ πῆ πόσο λιγοδάπανη μπορεῖ νὰ γίνη ἡ ἀγάπη, σὰν ξεκινήσει ἀπὸ τὴν ψυχή. Ἀλλά, πῶς; Στὰ «Κόκκινα σύνορα», ποὺ ξεκινᾶνε ἀπὸ τὴν πρώτη ἀ-

δελφοκτονία, καταντάει νὰ μὴ γνωρίζονται πιὰ οἱ ἄνθρωποι μεταξύ τους καὶ νὰ ξεχωρίζονται ἀπὸ σημαῖες — «ἕνα ματωμένο πουκάμισο ποὺ κανένας ἄνεμος ποτὲ πιὰ δὲ θὰ μπορούσε νὰ τὸ στεγνώσει». Ὡστόσο, ἡ ἐλπίδα ἀπομένει. Καὶ ἐκφράζεται στὴ «Βαβέλ»:

Ὅταν χτίσεις μιὰ πέτρα
πάνω στὴν πέτρα ποὺ ἔχτισα ἐγὼ
ἀδελφέ μου,
ἤδη, τὸ μέγα μέρος τῆς διαδρομῆς
(ἀνάμεσά μας
ἔχει γίνει
ἔχομε ἤδη πολὺ πλησιάσει ὁ ἕνας τὸν
(ἄλλον
τὴν τελικὴ μορφή μας, τὸ σῶμα τῆς
(ἐλπίδας
ἔχομε συμφιλιωθεῖ μὲ τὰ φτερά μας
ἔχομε συμφιλιωθεῖ μὲ τὰ χέρια μας...

καὶ ἔτσι, κάποτε, θὰ τελειώσει «ἡ κατάρα τῆς διασπορᾶς».

Ἂν ὄχι αὐτό, τουλάχιστο — εὔχεται ἡ ποιήτρια — νὰ νιώσουν πῶς ὀφείλουν ν' ἀγαπήσουν τὴ ζωή. Νὰ νιώσουν τὸ ὄμορφο «παραμύθι τῆς καθημερινῆς ζωῆς». Εἶναι μιὰ ἰδέα — θυμίζει τὴν φιλοσοφία τοῦ Κρισναμοῦρτι — ποὺ ἐπαναλαμβάνεται. Τὸ «Τραγούδι γιὰ τὴ συνάντηση μὲ τὸν ἑαυτό μας» τελειώνει ἔτσι:

Ὁμολογῶ:
ἔτσι ὅπως ἀγωνιζόμουν
γιὰ νὰ μὴν πεθάνω
δὲν περίσεψε καιρὸς νὰ ζήσω.

Καὶ στὸ τελευταῖο «Τραγούδι τῆς θαυμάσιας περιπέτειας» τελειώνει ἀνάλογα:

στὸ ξημέρωμα τῆς παρθένας μνήμης
Τὸν καινούργιο δρόμο μου βαφτίζω
(σου
καὶ ξεκινῶ γιὰ τὴ μικρὴ ἐλπίδα
γιὰ τὴ μικρὴ ἀγάπη
τῆς κάθε μέρας.

ΧΡ. ΡΙΖΟΠΟΥΛΟΣ

Ἐκεῖνοι ποὺ φεύγουν

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΦΙΛ. ΧΑΛΑΣ

Πλήρης ἡμερῶν ἐγκατέλειψε τὴν τελευταίαν του ἐνσάρκωσιν ὁ Ἀντώνιος Φιλ. Χαλᾶς, ὁ χαλκέντερος συγγραφεὺς καὶ μελετητὴς τοῦ Ἀποκρυφισμοῦ κα τῆς Θεοσοφίας. Κάτοχος πολλῶν ξένων γλωσσῶν ὁ μεταστὰς εἶχε κολοσσιαίαν μόρφωσιν, ἀποτελῶν ζωντανὸν ἐγκυκλοπαιδικὸν λεξικόν. Ἡ μνήμη του ἦτο ἀπέραντη. Ἠδύνατο νὰ ἀπαγγέλῃ ἀπὸ στήθους στίχους μεγάλων ποιητῶν εἰς τὸ πρωτότυπον: Ὅμηρον, Βιργίλιον, Δάντε, Σαῖξπηρ, Γκαῖτε, ἀρχαίους συγγραφεῖς. Ἦτο φανατικὸς μελετητὴς καὶ θαυμαστὴς τῆς Ἑλ. Π. Μπλαβάτσκυ, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔλεγεν ὅτι ἐνεπνέετο.

Ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν συγγραμμάτων του ξεχωρίζομεν τὰ βιβλία του: Ἐκπληκτικαὶ ἀποκαλύψεις τῆς Ἑλένας Π. Μπλαβάτσκυ περὶ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, Ἡ ἀλληλογραφία μου μὲ τὸν Κωστῆν Παλαμᾶν, Τὸ εἰς τὸν Ἑλληνικὸν Ἀλφάβητον ὑπολανθάνον μυστήριον. Ὁ «Ἰλισὸς» διαφωνοῦσε μὲ πολλὰς ἀπὸ τὰς κατὰ τὰ τελευταῖα ἰδίως ἔτη δραστηριότητάς του, ἀλλὰ δὲν ἔπαυσε νὰ τὸν ἐκτιμᾶ καὶ νὰ εὑρίσκεται εἰς ἐγκαρδίους σχέσεις μαζί του. Μετέστη ἐνῶ ἐξέδιδεν εἰς τὴν ἀγγλικὴν τὸ τελευταῖον του βιβλίον «ὁ Ἐπιμενίδειος ὕπνος». Ἂς εἶναι ἤρεμος ὁ βίος του εἰς τοὺς πνευματικοὺς κόσμους.

ΧΡΟΝΙΚΑ

Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἀθηναγόρας εἰς τὰς Ἀθήνας

ΘΑ ΕΛΘΗ ΚΑΤΑ ΤΟ ΦΘΙΝΟΠΩΡΟΝ

Λίγες μέρες μετα τὴν ἐκλογή του, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν κ. Ἱερώνυμος μετέβη στὴν Κωνσταντινούπολι, ὅπου ἐπεσκέφθη τὸν Οἰκουμενικον Πατριάρχη κ. Ἀθηναγόρα. Τον συνωδευσαν ὁ Μητροπολίτης Πατρῶν κ. Κωνσταντῖνος —ὁ ὁποῖος, ὡς Προεδρος τῆς Συνοδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, διεδραμάτισε σημαντικον ρολο στὶς τελευταῖες ἐξελίξεις— καὶ ὁ Κασσανδρείας κ. Συνέσιος. Στις συνομιλίες που εἴχαν, όπως ἀνέφερε τὸ ἐκδοθεν ἀνακοινωθέν, «κατέληξαν εἰς πλήρη συμφωνίαν, ὅσον ἀφορᾶ εἰς την περαιτέρω πορείαν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ἐν τῇ ἣν κατέχουσιν εὐθύνη ἀπέναντι τῆς ἱστορίας και τοῦ ποιμνίου αὐτῶν.

Ἡ κοινὴ πορεία τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου και τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας ἀναφέρεται κυρίως εἰς το ζήτημα τῆς βελτιώσεως τῶν σχέσεων γενικώτερα τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ τοῦ Καθολικισμοῦ μέσα σ' ἕνα κοινο χριστιανικο πλαίσιο, με τελικὸ ἀντικειμενικο σκοπὸ τὴν ἑνωσί των.

Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἐδήλωσεν ὅτι θὰ ἔλθῃ στὰς Ἀθήνας, ὅταν, τὸ φθινοπωρο, θα πραγματοποιήσῃ μεγάλη περιοδεία εἰς τας Ὀρθοδόξους χώρας, ἀνταποδίδων τας ἐπισκέψεις τῶν Προκαθημένων τῶν Ἐκκλησιῶν των στὸ Φανάρι.

ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΤΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ

Μιλῶντας σχετικὰ μὲ τὴν Ἕνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν, ὁ Μητροπολίτης Σταυρουπόλεως κ. Μάξιμος εἶπε σὲ Ἀθηναῖον δημοσιογράφο:

«Ἡ ἑνοτης καὶ ἡ ἕνωσις τῶν Ἐκκλησιῶν, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸ τελικὸν καὶ πολυπόθητον τέρμα τοῦ διαλόγου, δὲν δύναται να ἐπιτευχθῇ, ὅταν ἑκάστη Ἐκκλησία ἀποκλείῃ δι' ἑαυτὴν το ἐνδεχόμενον τῆς πλάνης. Ἡ πεποίθησις ἑκάστης Ἐκκλησίας, ὅτι μόνον αὐτὴ κατέχει τὴν ἀλήθειαν καὶ ὅτι οὐδέποτε πλανᾶται, ἀποκλείει τὸν διάλογον καί, κατὰ συνέπειαν, ἀδυνατεῖ να ἴδῃ καθαρὰν τὴν ἀλήθειαν.

»Ὁ διάλογος, συνεχίζει ὁ Μητροπολίτης Μάξιμος, δὲν ζητεῖ νὰ ἐπιβάλῃ τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ νὰ τὴν ἀνακαλύψῃ.

»Μία ἕνωσις τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν δὲν σημαίνει οὔτε τὴν ἀνατολὴν τῆς Δύσεως, οὔτε τὴν δύσιν τῆς Ἀνατολῆς. Δὲν σημαίνει τὴν δη-

μιουργίαν μιᾶς ὑπερεκκλησίας, οὔτε ἀφομοίωσιν τῶν ἐκκλησιῶν εἰς μίαν, σημαίνει ἁπλῶς τὴν ἐπανασύστασιν τῆς μιᾶς Ἐκκλησίας, τὴν ἐπιστροφὴν τῶν ἐκκλησιῶν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν.

»Ὀφείλομεν νὰ ἰσοπεδώσωμεν τὰ πάντα ἐντὸς τῆς ψυχῆς μας διὰ νὰ διευκολύνωμεν τὴν προσγείωσιν τοῦ Θεοῦ ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας... Χρειάζεται θυσιαστήριον, ὅπου νὰ παραδώσωμεν εἰς τὸ πῦρ τὰς ὀξειδώσεις τοῦ χρόνου καὶ τὰς ψυχώσεις τῶν περιστάσεων. Τοὺς κληρονομικοὺς ἀνταγωνισμοὺς καὶ τὰς συμβατικότητας τῆς Ἱστορίας. Ἐκεῖ θὰ ἐναποθέσωμεν τὰ μίση καὶ τὰ πάθη, τὰ εὔφλεκτα φρύγανα τοῦ παρελθόντος, διὰ νὰ ὑπογράψωμεν ἐκεῖ, ἐν ἀγάπῃ καὶ διὰ τῆς ἀγάπης τὴν συμφωνίαν τῆς χάριτος. Δὲν θὰ θυσιάσωμεν τὴν ἀλήθειαν. Θὰ θυσιάσωμεν τὰ πάντα διὰ τὴν ἀλήθειαν. Ἡ ἀλήθεια δὲν θυσιάζεται. Αὐτὴν διασώζει ὁ Θεὸς καὶ τὴν διατηρεῖ ἀκατάλυτον.»

ΔΙΕΘΝΟΠΟΙΗΣΙΣ ΤΗΣ ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ;

Ὁ πόλεμος Ἰσραὴλ - Ἀράβων ἀπέδειξε, γιὰ μιὰ ἀκόμη φορά, τὸν διχασμὸ τῶν ἀντιλήψεων τῶν διαφόρων χριστιανῶν ἡγετῶν στὴν Ἀμερική. Ὅπως παρετήρησε τὸ περιοδικὸ «Νιούσγουήκ», οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ συνεδρίου τῶν Βαπτιστῶν ἔδειξαν περισσότερο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν τύχη τῶν ἱεραποστολῶν τους στὶς Ἀραβικὲς χῶρες, παρὰ γιὰ τὴν τύχη τοῦ Ἰσραήλ. Ἀντίθετα, ἡ διάσκεψις τῶν καθολικῶν ἐπεσήμανε τοὺς κινδύνους μιᾶς «τελικῆς λύσεως τοῦ ἰσραηλιτικοῦ ζητήματος» ὑπὲρ τῶν Ἀράβων. Πολλοὶ Χριστιανοὶ ἔμειναν οὐδέτεροι, ὅπως εἰς τὴν Νέα Ὑόρκη ὁ καρδινάλιος Σπέλμαν, τοῦ ὁποίου ἡ ἀρχιεπισκοπικὴ περιοχὴ περιλαμβάνει περισσότερους Ἑβραίους παρὰ τὸ Τὲλ - Ἀβίβ. Οἱ Ἰσραηλινοὶ περίμεναν μεγαλύτερη συμπαράστασι. Καὶ ψυχράθηκαν πιὸ πολὺ ὅταν ἀκούσθηκε ἡ πρότασις τοῦ Πάπα Παύλου Στ´, περὶ διεθνοποιήσεως τῆς Ἱερουσαλήμ. Ἕνας ραββίνος παρετήρησε — γιατὶ ὄχι καὶ τῆς Ρώμης;

Τὸ ζήτημα ἀποκτᾶ κρισιμότητα, γιατί, ὅπως μετεδόθη, τὸ Ἰσραήλ, ἀντίθετα πρὸς τὶς συστάσεις τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν, ἔσπευσε νὰ προσαρτήσῃ τὸ πρώην Ἰορδανικὸ τμῆμα τῆς Ἱερουσαλήμ.

Ο ΑΡΧΑΙΟΣ ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΣΟΛΟΜΩΝΤΟΣ

Ἡ κατάληψις τῆς Ἱερουσαλὴμ ὑπὸ τῶν Ἰσραηλινῶν, ἐπαναφέρει στὴν ἐπικαιρότητα τὸ ζήτημα τῆς ἀνοικοδομήσεως τοῦ Ναοῦ τοῦ Σολομῶντος, ἐλάχιστον τμῆμα τοῦ ὁποίου, κατὰ τοὺς Ἑβραίους θεολόγους, εἶναι ὁ λεγόμενος Τοῖχος τῶν Ὀδυρμῶν, ὅπου ἀπὸ αἰώνωνπροσέρχονται διὰ νὰ προσευχηθοῦν Ἑβραῖοι ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον.

Ὁ πρῶτος Ναὸς ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Σολομῶντος τὸ 966 π.Χ. Ὁ ναὸς αὐτὸς κατεστράφη ὑπὸ τῶν Βαβυλωνίων κατὰ τὸν 6ον αἰῶνα π.Χ., ὅταν ὅμως οἱ Ἑβραῖοι ἐπέστρεψαν ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν τῆς Βαβυλῶνος, ἀνήγειραν τὸ 515 π.Χ. ἕναν δεύτερον ναόν, ὁ ὁποῖος κατεστράφη καὶ αὐτὸς ὅταν οἱ Ρωμαῖοι ἐπυρπόλησαν τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ διεσκόρπισαν τοὺς κατοίκους της ἀνὰ τὴν Ὑφήλιον. Οἱ ἐλάχιστοι Ἑβραῖοι, ποὺ παρέμειναν στὴν καταστραφεῖσαν πρωτεύουσάν των, ἤρχοντο νὰ πενθήσουν τὴν συμφορὰν τῆς πατρίδος των εἰς τὸ μόνον ἐναπομεῖναν ὄρθιον τμῆμα τοῦ Ναοῦ, τὸν Τοῖχον τῶν Ὀδυρμῶν.

Ἀπὸ τότε, οἱ Ἑβραῖοι συζητοῦν πῶς καὶ πότε πρέπει νὰ ἀνοικοδομηθῇ ὁ Ναός. Ὁ φιλόσοφος Μαϊμονίδης, ὁ συντάκτης τοῦ θρησκευτικοῦ κώδικος τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, ὑποστηρίζει ὅτι ὁ Ναὸς πρέπει νὰ ἀνοικοδομηθῇ ὅταν ἡ Ἱερουσαλὴμ κατακτηθῇ καὶ πάλιν ἀπὸ τοὺς Ἑβραίους, καὶ οἱ ἐχθροὶ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ συντριβοῦν. Οἱ περισσότεροι Ραββῖνοι, ὅμως, ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ ἀνοικοδόμησις τοῦ Ναοῦ μπορεῖ νὰ γίνῃ μόνον μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Μεσσία.

Ἡ Ἰουδαϊκὴ θεολογία προβάλλει πολλὰ ἐμπόδια γιὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ Ναοῦ. Ἐν πρώτοις, οἱ ἱερεῖς του, συμφώνως πρὸς τὴν βιβλικὴν ἐ-

πιταγήν, πρέπει νὰ κατάγωνται ἀπὸ τον ἀδελφον τοῦ Μωυσῆ, προφήτην Ἀαρών. Σήμερον ὅμως εἶναι ἀδύνατον να ἀνατρεξη κανεὶς πολλοὺς αἰῶνας πίσω, διὰ νὰ ἐξακριβώση την καταγωγην μιᾶς οἱασδήποτε ἑβραικῆς οἰκογενείας. Ἐπὶ πλέον, ἡ ἀρχαία ἑβραϊκὴ λατρεία, μὲ τας καθημερινας αἱματηρὰς θυσίας της, προσβαλλει τον ἀνθρωπισμὸν τῶν περισσοτέρων Ἑβραίων. Τέλος, προβάλλει καὶ το ὑλικον ἐμπόδιον ὅτι ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ ἀρχαίου Ναοῦ ὑψώνεται τωρα τὸ Τέμενος τοῦ Ὀμάρ, ἀπὸ το ὁποῖον, ὡς ἰσχυρίζεται μια ἀραβικὴ παραδοσις, ὁ Μωάμεθ ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανούς. Ἡ καταστροφὴ τοῦ Τεμένους αὐτοῦ δια τὴν ἀνέγερσιν τοῦ νέου ναοῦ θα προκαλοῦσε τοσα μίση, ὥστε οὔτε καὶ οἱ φανατικώτεροι τῶν Ἑβραίων δεν τολμοῦν να την ἀντιμετωπίσουν. Καὶ μόνη των ἐλπις ἀπομένει, ὡς ἐδήλωσεν ὁ ἱστορικος Ἰσραὴλ Ἐλδάδ, να «συμβῆ κάποιος σεισμος» διὰ νὰ ἐξέλθη το προβλημα αὐτο ἀπο το σημερινον ἀδιέξοδον.

Η ΑΓΑΜΙΑ ΤΩΝ ΚΛΗΡΙΚΩΝ

Ὁ Πάπας Παῦλος Στ´ σὲ ἐγκύκλιο του προς τοὺς Ρωμαιοκαθολικοὺς ἐπισκόπους, ὑπο τον τίτλον Sacerdotalis Celibatus, χαρακτηρίζει τὴν ἀγαμία τοῦ κλήρου ὡς «λαμπρον κοσμημα», που ἡ Ἐκκλησία ὀφείλει νὰ περιφρουρηση, ἂν καὶ μερικοὶ νεώτεροι ἱερεις, ἀκόμη και ἐπίσκοποι, θεωροῦν ὅτι πρέπει να ἐγκαταλειφθῆ ὡς λείψανον τοῦ μεσσαιωνικοῦ καλογηρισμοῦ. Θεωροῦμεν —τονίζει ὁ Ποντίφηξ— ὅτι ὁ ἤδη ἰσχύων νόμος τῆς ἀγαμίας θὰ ἔδει να ἐξακολουθήση συνδέων σταθερῶς τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἱερατεῖον, και ἐνισχύων τον κληρικον εἰς την ἀποκλειστικήν, ὁριστικὴν και συνολικὴν ἐκλογὴν τῆς μοναδικῆς καὶ ὑπερτάτης ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ.»

Ὁ Παπας δὲν ἀποδέχεται τὴν ἄποψιν ὅτι ἡ καταργησις τῆς ἀγαμίας θὰ εἰσῆγε νέον αἷμα στὴν ἐκκλησία. Ἡ ἔλλειψις, εἶπε, επαρκῶν και ἱκανῶν ὑποψηφίων τῶν ἐκκλησιαστικῶν σχολῶν ὀφείλεται στὸ γεγονος ὅτι ὅτομα καὶ οἰκογένειαι ἀπώλεσαν τὴν ἰδεαν, τοῦ Θεοῦ καὶ παντὸς ἱεροῦ, καθὼς καὶ τὴν ἐκτίμησι γιὰ τὴν ἐκκλησία ὡς θεσμὸν σωτηρίας. «Βέβαια, λέγει, ὁ ἄγαμος κληρικὸς εἶναι μόνος καὶ ἡ μοναξια αὐτὴ ἀποτελεῖ μέγα βάρος, ἀλλὰ δὲν θὰ μετανοήση ὁ κληρικος δι' αὐτὸν τὸν λόγον. Ἄλλως τε καὶ ὁ Χριστὸς ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἦτο μονος.»

Ἡ Παπικὴ ἐγκύκλιος αἰφνιδίασε, διότι ἀνεμένετο νὰ συζητηθῆ τὸ θέμα στὴν προσεχῆ Σύνοδο τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Πάπας ἀναγνωρίζει ὅτι ἡ ἀγαμία δὲν ἀποτελεῖ δογμα, ἄλλως τε ὁ ἀπόστολος Παῦλος μονον συστάσεις διατυπώνει στὰς ἐπιστολας του, ὁ δὲ Ἀπόστολος Πέτρος, ὁ προκάτοχος τοῦ Παπα, ἦτο ἔγγαμος.

Στην Ἀμερικὴ ἔγιναν πολλὰ σχόλια. Ὁ Παπας, εἶπε ὁ Καναδὸς θεολογος Γκρεγκορυ Μπάουμ, ἐπεβεβαίωσε ἕναν κανονα, ἀλλὰ θὰ ἐξετάσωμε την βασιμοτητα τῶν ἐπιχειρημάτων του. Ἡ «Ἐθνικὴ Ἕνωσις Κληρικῆς Ἀνανεώσεως» εἰς τὰς Η.Π.Α. εδηλωσεν ὅτι δὲν βλέπει εἰς τὴν Παπικὴν ἐγκύκλιον αὐστηραν ἀπαγόρευσιν τῆς ἀγαμίας. Ετσι, το ζήτημα παραμενει.

ΤΟ «ΠΑΤΕΡ ΗΜΩΝ»

Ἡ Γενικὴ Σύνοδος τῆς «Ἡνωμένης Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ», ἀριθμούσης δύο ἑκατομμύρια πιστῶν, ἡ ὁποια συνῆλθε στο Σινσινάτι τῶν Η.Π.Α., ἐνέκρινε ἁπλούστευσιν τῆς Κυριακῆς προσευχῆς. Πρόκειται περὶ ἀπαλείψεως ὡρισμένων ἀρχαϊκῶν ἀντωνυμιῶν (Πάτερ ἡ μ ῶ ν, ἄφες ἡ μ ι ν κ.λ.π.) ὡς καὶ λέξεων (ὀφειληματα — ἀντικαθίστατοι μὲ τὴν λέξιν ἁμαρτίες, τον ἄρτον τὸν ἐπιούσιον — ἀντικαθίστατοι μὲτὴν καθημερινὴ τροφή). Ετσι, το νέον κείμενον, τὸ ὁποῖον ὅμως δεν εἶναι ὑποχρεωτικον διὰ τοὺς 7.000 ναοὺς τῆς ἐν λόγῳ Ἐκκλησίας, ἔχει ὡς ἀκολούθως:

«Πατερα μας εἰς τοὺς οὐρανούς, ἂς τιμᾶται το ὄνομά Σου, ἂς ἔλθη ἡ βασιλεία Σου καὶ ἂς γεννηθῆ τὸ θέλημα Σου εἰς την γῆν, ὅπως εἰς τοὺς οὐρανούς. Δῶσε μας τὴν ἀναγ-

καιοῦσαν ἡμερησίαν τροφὴν καὶ συγχώρησε τὰς ἁμαρτίας μας, καθὼς καὶ ἡμεῖς συγχωροῦμε ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι μᾶς ἠδίκησαν. Προφύλαξέ μας ἀπὸ τὸν πειρασμὸν καὶ σῶσε μας ἀπὸ τὸ πονηρόν.»

Μερικοὶ ἀντιπρόσωποι εἶπαν ὅτι θὰ δοκιμάσουν τὴν νέαν «ἔκδοσιν» τῆς προσευχῆς, ἂν καὶ νομίζουν ὅτι ἡ εἰς ἀρχαΐζουσαν ἀγγλικὴν πιστὴ ἀπόδοσις τοῦ ἑλληνικοῦ ἀρχετύπου εἶναι πολὺ δημοφιλής.

ΤΕΧΝΑΣΜΑ ΣΤΟ ΚΗΡΥΓΜΑ

Ἕνας Γάλλος ἱερεύς, φιλοξενούμενος συναδέλφου του εἰς τὸ μικρὸ ἐλβετικὸ χωριὸ Ὀβρονὰνς (στὸ γαλλόφωνο καντόνιο τῆς Γενεύης) ἐζήτησε νὰ κηρύξῃ τὸν θεῖον λόγον, τὸ ὁποῖον ἐδέχθη πολὺ εὐχαρίστως, τιμῆς ἕνεκεν, ὁ Ἑλβετός. Καὶ τὸ κήρυγμα ἄρχισε κανονικά...

Ἀλλὰ σὲ μιὰ στιγμὴ κάποιος ἀπὸ τὸ ἐκκλησίασμα ἐφώναξε λέγοντας ὅτι εἶναι ἄθεος!

Πρὸς στιγμὴν ἐπεκράτησε σύγχυσις καὶ ἀμηχανία μεταξὺ τῶν πιστῶν. Ἀλλὰ ὁ κηρύσσων ἱερεύς, χωρὶς νὰ ταραχθῇ καθόλου ἀπροχώρησε πρὸς τὸ μέρος τοῦ ἀθέου καί, πρὸς γενικὴ κατάπληξι, ἄρχισε μιὰ θεολογικὴ συζήτησι μαζί του, γιὰ τὴν ὕπαρξι τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐπειδὴ τὸ ἐκκλησίασμα δυσφοροῦσε, ὁ Γάλλος ἱερεὺς ἀπεκάλυψε ὅτι ἡ συζήτησις ἦταν σκηνοθετημένη καὶ ὅτι ὁ «ἀντίπαλός» του δὲν ἦταν καθόλου ἄθεος, ἀλλὰ ἐξ ἴσου πρὸς τοὺς ἄλλους πιστός. Φωνὲς ἀκούσθηκαν ἀπὸ τὸ ἐκκλησίασμα: «Σκάνδαλο! Τί πράγματα εἶναι αὐτά!». Τὴν ἄλλη ἡμέρα μερικοὶ κατέφυγαν στὸν ἐπίσκοπο καὶ ἄλλοι στὸ δικαστήριο. Παρ' ὅλα αὐτά, ποτὲ ἕνα θεῖο κήρυγμα δὲν ἐσημείωσε τόση ἐπιτυχία.

Ὁ διάλογος ἔχει πάντοτε... ἐνδιαφέρον...

ΠΙΣΤΕΥΕΤΕ ΕΙΣ ΤΟΝ ΘΕΟΝ;

Τὸ ἐρώτημα αὐτὸ ὑπέβαλε στοὺς ἀναγνώστας της ἡ ἐφημερὶς «Σὰν» τοῦ Λονδίνου. Ἀπήντησαν 12.000, ἐκ τῶν ὁποίων 9.500 «ναί», ἤτοι ποσοστὸν 79%.

Σ' ἕνα πλῆθος γράμματα ἕνα πλῆθος ἄνθρωποι ἐπέμεναν πὼς κάποια προσωπικὴ ἐμπειρία —κάποια καταστροφή, σωματικὸς πόνος ἢ ἀναποδιὰ στὴ ζωή— τοὺς ὡδήγησε στὸ φωτεινὸ δρόμο τῆς πίστεως. Ἰσάριθμες, ὡς τόσο, εἶναι οἱ περιπτώσεις, ποὺ παρόμοια ἐμπειρία εἶχε τ' ἀντίθετα ἀποτελέσματα.

Ἕνας ἀπὸ τοὺς ἐπιστολογράφους ἐκθέτει μὲ τὴ σαφήνεια ἐκφραστικῆς λιτότητος τὴν περίπτωσί του. Ἦταν, γράφει, βαθύτατα θρησκευόμενος ἄνθρωπος, ὥς ὅτου ξέσπασε ὁ πρῶτος παγκόσμιος πόλεμος. Στρατεύθηκε, πῆρε μέρος σὲ μιὰν ἀπὸ τὶς φονικώτερες μάχες καί, ἀπὸ τότε, ἔπαψε νὰ πιστεύῃ στὸ Θεό.

Ἕνας ἄλλος ἀπώλεσε τὴν πίστι του στὰ πιὸ μαῦρα χρόνια τῆς ζωῆς του, ὅταν ἦταν κρατούμενος στὸ στρατόπεδο τοῦ Μπούχενβαλντ. Κι' ἕνας ἀκόμη, ποὺ ἦταν δέκα χρόνια ἐπίτροπος στὴν ἐκκλησία τῆς ἐνορίας του, δὲν μπορεῖ να πιστέψῃ πὼς ὁ Θεὸς ἐπέτρεψε τὴν ἐξόντωσιν ἕξη ἑκατομμυρίων Ἑβραίων στὴν ἐποχὴ τῆς χιτλερικῆς παντοδυναμίας.

Ἡ πίστις ἢ ἡ ἀπιστία, σὲ ἕνα ποσοστό, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τί εἰκόνα τοῦ Θεοῦ ἔχει πλάσει κανείς. Ἐπίσης, ἀπὸ λόγους κοινωνικούς. Πολλοὶ ἔγραψαν γιὰ τὰ κοινωνικὰ ἐμπόδια καὶ τὶς προλήψεις καὶ τὶς δεισιδαιμονίες τῶν ἀνθρώπων, ποὺ τοὺς εμποδίζουν νὰ μιλήσουν μὲ παρρησία, νὰ ἐκθέσουν τὶς πεποιθήσεις καὶ τὶς ἀμφιβολίες τους σ' ἀνθρώπους τοῦ στενοῦ τους κύκλου. Ἰδιαίτερα, οἱ ἄπιστοι συναντοῦν ἀνυπέρβλητα ἐμπόδια στὴν ἀνάγκη ποὺ αἰσθάνονται ν' ἀνοίξουν τὴν καρδιά τους στοὺς ἀνθρώπους μὲ τοὺς ὁποίους ζοῦν κατω ἀπὸ τὴν ἴδια στέγη.

Ὁ ἄθεος, πέρα ἀπὸ τὴν ὀρθότητα ἢ ὄχι τῆς πνευματικῆς του τοποθετήσεως, σημαδεύεται μ' ἕνα κοινωνικὸ στίγμα, ποὺ τὸν ἀκολουθεῖ σ' ὅλη του τὴ ζωή. Ὁ ἄνθρωπος, σὰν ὀντότης, μπορεῖ νὰ πλησιάζῃ στὴν ἀπόλυτη ἐλευθερία, ὄχι, ὅμως, καὶ ἡ ὀργανωμένη κοινωνία. Ἔχει αὐτὴ δεσμεύσεις ἀπαραίτητες γιὰ τὴν ὕπαρξι

της καὶ ἡ θρησκεία κατέχει ἀνάμεσά τους ἐξέχουσα θέσι. Ὁ ἄθεος εἶναι ἡ ἐξαίρεσις. Κι' ὅσο κι' ἂν γι' αὐτό χρειάζεται προσωπικό θάρρος, εἶναι ὁ δακτυλοδεικτούμενος.

Γιὰ τοὺς ἀνθρώπους χωρὶς πίστι, ἡ ἔλλειψίς της εἶναι καθαρὰ θέμα συνειδήσεως καὶ σπάνια συναντᾶται σ' αὐτοὺς ὑπεροπτική ἀντίδρασις στὴν ὀργανωμένη θρησκεία. Ἀντίθετα, ὅπως γράφουν πολλοί, ἀπὸ τὰ μύχια τῆς ψυχῆς τους ἐπιθυμοῦν τὴν βολική ἄνεσι, τὴν γαλήνη καὶ τὴν ἠρεμία ποὺ χαρίζει στον θρησκευόμενο ἄνθρωπο ἡ πίστις. Καὶ ἔχει γι' αὐτοὺς κάτι τὸ πολὺ τραγικὸ ἡ ἀδυναμία τους νὰ πιστέψουν.

Αὐτὸ μᾶς ἐνθυμίζει τὸν Φρόυδ, ποὺ ἦταν τῆς γνώμης, ὅτι κατὰ βάθος ὅλοι, ἀπὸ τὸν αὐστηρότερο θρησκόληπτο ἕως τὸν σκληρότερο ἐπαναστάτη, δὲν ζητοῦν παρὰ τὸν ἐσωτερικὸ λυτρωμό...

ΛΟΓΙΚΑ ΟΝΤΑ ΣΤΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ

Οἱ Ἀμερικανοὶ ἐπιστήμονες ἐπραγματοποίησαν σειρὰ πειραμάτων γιὰ τὴν ἐνίσχυσι τῆς ὑποθέσεως ὅτι ὑπάρχει ζωὴ στὸν πλανήτη Δία. Σ' ἕνα ἐργαστήριο ἐδημιουργήθη ἡ καλουμένη «ἀρχικὴ ἀτμόσφαιρα», ἀποτελουμένη ἀπὸ μεθάνιο, ἀμμωνίαν καὶ ὕδωρ. Ἔπειτα ἡ «ἀτμόσφαιρα» αὐτὴ τοῦ Διὸς ὑπεβλήθη εἰς τὴν ἐπίδρασιν διαφόρων εἰδῶν ἐνεργειῶν, αἱ ὁποῖαι ὑπάρχουν εἰς τὴν φύσιν· τὴν ὑπεριώδη ἀκτινοβολίαν τοῦ ἡλίου, τὰς ἠλεκτρικὰς ἐκκενώσεις, τὴν θερμικὴν ἀκτινοβολίαν καὶ τὴν ἰονίζουσαν ἀκτινοβολίαν.

Ὡς ἀποτέλεσμα τῶν πειραμάτων, οἱ ἐπιστήμονες ἔλαβον τοὺς οἰκοδομικοὺς «πλίνθους» ἐκ τῶν ὁποίων ἀποτελοῦνται τὰ ζωντανὰ κύτταρα. Τὸ μεῖγμα τοῦ μεθανίου, τῆς ἀμμωνίας καὶ τοῦ ὕδατος ὑπεβλήθη ἐν συνεχείᾳ εἰς τὴν ἐνέργειαν τῆς ἠλεκτρικῆς ἐκκενώσεως, μίαν ἀπομίμησιν καταιγίδος εἰς τὴν πρωτόγονον γῆν· οἱ ἐπιστήμονες διεπίστωσαν ὅτι ἄνω τῶν 90% τοῦ ἀρχικοῦ μεθανίου ἔπειτα ἀπὸ 24 ὥρας μετετράπησαν εἰς ὀργανικὰς ἑνώσεις. Τὸ πείραμα αὐτὸ ἀποδεικνύει ὅτι εἶναι πλήρως δυνατὸν νὰ ἐμφανισθῇ ζωὴ εἰς τὸν Δία, ὅπως ἐνεφανίσθη εἰς τὴν γῆν εἰς τὸ μακρυνὸν παρελθόν.

Ἀλλά, μόνον εἰς τὸν Δία; Κατὰ τὸν γνωστὸν Ἀμερικανὸν ἐρευνητὴν τῶν γαλαξιῶν κ. Χάρλεϋ Σέπλεϋ, ἐπὶ ἑνὸς ἑκατομμυρίου ἀστέρων ὑπάρχει ἕ ν α ς πλανήτης μὲ συνθήκας εὐνοϊκὰς διὰ την ἐμφάνισιν καὶ ἐξέλιξιν τῆς ζωῆς. Ἑπομένως εἰς τὸν ἡμέτερον Γαλαξίαν πρέπει νὰ ὑπάρχουν 100.000 κατωκημένοι ἀπὸ ὄντα πλανῆται.

Ὁ κ. Χάρλεϋ Σέπλεϋ, πιστεύει, ὅτι οἱ κάτοικοι ἄλλων πλανητῶν ἠμποροῦν νὰ διαφέρουν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τόσον ὅσον διαφέρουν οἱ ἐλέφαντες ἀπὸ τὰ μικρόβια καὶ αἱ μέλισσαι ἀπὸ τοὺς σπόγγους.

Ὁ Μπέρναρντ Λάβελ, διευθυντὴς τοῦ ραδιοαστρονομικοῦ ἀστεροσκοπείου τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Μάντσεστερ, εἰς συνέντευξίν του πρὸς τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ παγκοσμίου Τύπου, ἐδήλωσε: «Δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι εἰς τοὺς ἄλλους πλανήτας ὑπάρχουν λογικὰ ὄντα. Ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι διὰ τὴν ἀνάπτυξίν των χρειάζονται 3 ἑκατομμύρια ἔτη, ὅπως καὶ εἰς τὴν Γῆν, τότε εἰς τὸ τμῆμα ἐκεῖνο τοῦ Σύμπαντος τὸ ὁποῖον εἶναι προσιτὸν εἰς τὴν παρατήρησίν μας καὶ ἔχει ἡλικίαν 10 δισεκατομμυρίων ἐτῶν, θὰ πρέπει νὰ ὑπάρχουν ὄντα πρὸ πολλοῦ ἀναπτυχθέντα ἢ ἄλλα, τὰ ὁποῖα ἐμφανίζονται τώρα.»

Ὁ Ρῶσος ἀκαδημαϊκὸς Β. Γ. Φεσένκωφ γράφει εἰς τὸ ἄρθρον του «Τὸ διαστημικὸν μέλλον τῆς ἀνθρωπότητος» ὅτι εἰς τὰ ὅρια τοῦ ἡμετέρου Γαλαξίου πρέπει νὰ ὑπάρχουν πλανῆται, κατωκημένοι ἀπὸ ὄντα τὰ ὁποῖα κατὰ τὸ ἐπίπεδον τῆς ἀναπτύξεως των ὑπερέχουν τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ ἀκαδημαϊκὸς Β. Φ. Κούπρεβιτς εἰς τὸ ἄρθρον του «Γῆ, ζωή, διάστημα» γράφει ὅτι ἀναμφιβόλως εἰς τοὺς ἄλλους πλανήτας θὰ εὕρωμε νέας καὶ ἀγνώστους εἰς ἡμᾶς μορφὰς ζωῆς, οἱ ὁποῖαι εἰς τὴν ἱστορικήν των ἐξέλιξιν ἔχουν προχωρήσει εἰς ἑκατοντάδας ἑκατομμυρίων ἐτῶν.

Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

Σὲ μία ἀνακοίνωσι τῆς ΟΥΝΕΣΚΟ ἀναφέρεται ὅτι ἐπιστήμονες τοῦ Πανεπιστημίου Χάρβαρτ ἐξήτασαν ἴχνη λεπτοτάτων βακτηριακοῦ τύπου ὀργανισμῶν (δηλαδὴ τῆς θεωρουμένης ἀρχαιοτάτης μορφῆς ζωῆς) ἐπὶ βράχων στὸ Τράνσβαλ. Καὶ φρονοῦν ὅτι χρονολογοῦνται πλέον ἀπὸ 3.000 ἑκατομμύρια χρόνια. Ὁ ἀρχαιότερος ἕως τώρα κυτταρικὸς μικροοργανισμὸς ἦτο ἡλικίας μόνον 2.000 ἑκατομμυρίων ἐτῶν.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΡΧΑΙΟΓΝΩΣΙΑ

Τὰς ἀρχὰς Ἰουνίου ἔγιναν εἰς τὴν Σουηδίαν τὰ ἐγκαίνια ἑνὸς μοναδικοῦ στὸν κόσμο Ἰνστιτούτου Ὀστεολογικῶν ἐρευνῶν, εἰς τοὺς σκοποὺς τοῦ ὁποίου περιλαμβάνεται καὶ ἡ ἐξακρίβωσις στοιχείων ποὺ ἀφοροῦν τὴν ἱστορία τῆς ἀρχαίας καὶ προϊστορικῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὴν τελετὴ τῶν ἐγκαινίων παρέστη καὶ ὁ Ἕλλην καθηγητὴς κ. Ἰω. Ἀμπατζῆς, ὁ ὁποῖος καὶ ἔδωσε πληροφορίας διὰ τὸ ἔργον τοῦ Ἰνστιτούτου.

Ἔχουν σταλῆ ἐκεῖ πρὸς μελέτην τὰ εὑρήματα τῆς Ἀμερικανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἀποστολῆς, ἡ ὁποία μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1952 - 1957 ἔκαμε ἀνασκαφὰς εἰς Πελοπόννησον καὶ περισυνέλεξε σχεδὸν 24.000 κομμάτια ὀστῶν μόνον ἀπὸ τὴν περιοχὴν Λέρνας τῆς Ἀργολίδος.

Ἀπὸ τὰ κομμάτια ὀστῶν ποὺ ἐξητάσθησαν προέκυψε μεταξὺ ἄλλων, ὅτι εἰς τὴν Λέρναν ὑπῆρχε πλουσία «πανὶς» ἀπὸ τῆς Νεολιθικῆς ἐποχῆς. Τὰ ἄγρια ζῶα ποὺ ὑπῆρχαν τότε ἐκεῖ ἦσαν ὁ λύκος, ἡ ἀλώπηξ, ὁ ἀσβός, ἡ ἄρκτος, ἡ ἐνυδρίς, ἡ δενδρόβιος ἰκτίς, ὁ λύγξ καὶ ἡ νυφίτσα. Ὑπῆρχαν ἐπίσης τότε βόνασοι, ἀγριόχοιροι, ἔλαφοι, δορκάδες (ζαρκάδια) καὶ λαγοί.

Ἀπὸ τὰ κατοικίδια ζῶα ἀντεπροσωπεύοντο κατὰ σειρὰν πλειονότητος τὸ πρόβατον, ἡ κατσίκα, ὁ χοῖρος καὶ ὁ βοῦς.

Τὰ πρῶτα ἴχνη ὄνου διαπιστώνονται εἰς τὴν Λέρναν τῶν ἀρχῶν τῆς Πρωτοελλαδικῆς περιόδου περὶ τὸ 3.000 π.Χ., ἐνῶ οἱ πρῶτοι ἵπποι (μία ράτσα των μικρᾶς σωματικῆς ἀναπτύξεως) ἐμφανίζονται περὶ τὸ 2.000 π.Χ. εἰς τὴν Λέρναν τῶν Μεσοελλαδικῶν χρόνων.

Ἐπίσης προκύπτει, ὅτι ἀπὸ τῆς Νεολιθικῆς ἐποχῆς μέχρι τοῦ τέλους τῆς Πρωτοελλαδικῆς περιόδου, περὶ τὸ 2000 π.Χ., ἐκυριαρχοῦσαν εἰς τὴν περιοχὴν αὐτὴν τῆς Πελοποννήσου τὰ «νηκτικὰ» καὶ τὰ ὑδρόβια πτηνὰ (κορμοράνος, πάπια, ἐρωδιός, νυρόκα, χήνα, κύκνος, γερανὸς κ.ἄ.). Εἰς νεώτερον στρῶμα ἐρειπίων ἐμφανίζεται ὁ ἱέραξ καὶ κατόπιν ἡ ἥμερη ὄρνις. Πιθανῶς νὰ πρόκειται περὶ τῆς πρώτης ἐμφανίσεως τῆς κόττας εἰς τὴν Εὐρώπην.

Ἡ ἐμφάνισις νέων εἰδῶν πτηνῶν περὶ τὸ 2000 π.Χ. μαρτυρεῖ ὅτι ἔλαβε χώραν τότε μεγάλη ἀποξήρανσις καὶ ἀποψίλωσις τῶν δασῶν.

Ἐξ ἄλλου, κατὰ τὴν ἀνακοίνωσι τοῦ καθηγητοῦ κ. Μαξίμου Μητσοπούλου στὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, μία γιγαντιαία χελώνα, μήκους 2,5 μέτρων, ζοῦσε στὸν ἑλληνικὸ χῶρο πρὸ 13 ἑκατομμυρίων χρόνων. Ἀπολιθωμένα ὀστᾶ της καὶ μέρη τοῦ κελύφους της ποὺ βρέθηκαν στὸ Πικέρμι τῆς Ἀττικῆς (σὲ γεωλογικὰ στρώματα τῆς ἀνωτέρας Μειοκαίνου περιόδου), ἐξετάσθηκαν ἀπὸ τὸν εἰδικὸ παλαιοντολόγο Αὐστριακὸ καθηγητὴ Φ. Μπάχμαγιερ, διευθυντὴ τοῦ Μουσείου Φυσικῆς Ἱστορίας τῆς Βιέννης.

Πρόκειται περὶ ἑνὸς εἴδους τῆς πλέον μεγαλοσώμου χελώνης ποὺ ἔζησε στὸν πλανήτη. Παρόμοια ὀστᾶ ποὺ περιλαμβάνουν καὶ τὸ κρανίο καὶ βρέθηκαν στὴν Σάμο τὸ 1931 βρίσκονται τώρα στὸ Μουσεῖο Φυσικῆς Ἱστορίας τῆς Βιέννης.

Ὁ χῶρος τοῦ Αἰγαίου ἦταν πρὸ 13.000.000 χρόνων ξηρὰ καὶ φιλοξενοῦσε πολλὰ εἴδη ζώων, τὰ ὁποῖα ἐξηφανίσθησαν μὲ τὴν ἐξέλιξη. Στὴν Ἑλλάδα ἔχουν βρεθῆ ἀπὸ παλαιοντολογικὲς ἔρευνες ἀρκετὰ εἴδη χελωνῶν ποὺ ἔζησαν πρὸ πολλῶν ἑκατομμυρίων χρόνων. Ἀπολιθώματά τους συναντῶνται σὲ μουσεῖα τοῦ ἐξωτερικοῦ. Τὸ σημερινὸ εἶδος ἔχει ὀνομασθῆ ἑλληνικὴ χελώνα, «τεστοῦντο Γκρέκα», καὶ ζῆ στὸν χῶρο τῆς νο-

τίου Εὐρώπης, τῆς βορείου Ἀφρικῆς καὶ τῆς δυτικῆς Ἀσίας.

ΜΗΠΩΣ ΤΑ ΦΥΤΑ ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΝΤΑΙ;

Τὸ συναρπαστικὸ αὐτὸ ἐρώτημα τίθεται κατόπιν πειραμάτων διεξαχθέντων στὴ Ρωσία ὑποἐπιστημόνων, μελῶν τοῦ Ἰνστιτούτου Ἐρευνῶν Φόντερ.

Τὰ πειράματα ἔγιναν μὲ καλαμπόκια που ἔχουν τὴν περίεργη ἱκανότητα νὰ ἐπιζοῦν σὲ συνθῆκες ξηρασιας. Οἱ ἐπιστήμονες ἐφύτεψαν ἕνα καλαμπόκι σὲ μια τεχνητὴ ἔρημο, μέσα σὲ γυάλα. Ἂν καὶ προσεχαν νὰ διατηρῆται ξηρος ὁ ἀέρας καὶ νὰ μὴν ποτίζεται τὸ χῶμα τῆς «ἐρήμου», τὸ καλαμπόκι ἀνεπτύχθη φυσιολογικά. Αὐτὸ —εἶπαν οἱ Ρῶσοι— ἔγινε, διότι τὸ ἐβοήθησαν ἕξη ἄλλα καλαμπόκια ἔξω ἀπὸ την τεχνητὴ ἔρημο. Ἡ θεωρία αὐτὴ ἐξηλέγχθη διὰ τοῦ ποτίσματος τῶν ἐξωτερικῶν καλαμποκιῶν μὲ ραδινεεργὸ νερό. Σὲ τρεῖς ἡμέρες διεπιστώθη ραδιενεργὸ νερὸ καὶ στὸ ἀπομονωμένο φυτό. Ἐπιμελεῖς μετρήσεις ἀπεδειξαν ὅτι περιείχοντο σχεδὸν 70 τοῖς ἑκατὸν ραδιενεργοῦ ὕδατος στα φύλλα, 75% στὸ στέλεχος και 90% στὴ ρίζα. Ἀλλὰ το νὰ φθάση το ραδιενεργον ὕδωρ στὸ χῶμα τῆς γυάλας δὲν ἦταν διόλου ἄπλο. Φαίνεται πως ὑπάρχει κάποιο μυστικό, κάποια μέθοδος, με την ὁποίαν τα φυτα μποροῦν ν' ἀνταλλασσουν νερό, ἀκομη καὶ ἂν οἱ ρίζες των δεν εἶναι πλησιον. Ἔτσι ἐξηγεῖται πῶς μερικα καλαμπόκια, θεωρούμενα «ξερικα», ἐπιζοῦν. Εἶναι ἀπο το «πνεῦμα κοινότητος» τοῦ φυτικοῦ κοσμου.

ΣΠΑΡΑΓΓΙΑ ΚΑΙ ΚΑΡΚΙΝΟΣ

Στο ἰατρικο περιοδικὸ «Λάνσετ» τοῦ Λονδίνου, ἐδημοσιεύθη ὅτι σὲ μια περιπτωσι λεμφοσαρκώματος ἑνὸς σκύλου, ἐπετεύχθη «δραματικὴ βελτίωσις» με την βοήθεια ἐνέσεων Ἀσπαραγινασης (ὀρρὸς ἀπὸ σπαράγγια). Τὰ σπαράγγια μήπως πρόκειται ν' ἀποκαλύψουν τὸ μυστικὸ τοῦ καρκίνου; Ποιός ξέρει...

Ἡ Ἀσπαραγινάση ἀνεκαλύφθη τὸ 1953 κατὰ λάθος, ὅταν ὁ βιολόγος Κὶντ Ἴντ παρετήρησε ὅτι καρκινογόνοι ὄγκοι τῆς οἰκογενείας τῆς λευχαιμίας ἐξαφανιζόταν στὰ ποντίκια ὅταν τοὺς ἔκαναν ὀρροὺς ἀπὸ ἰνδικὰ χοιρίδια.

Γιατί; Χωρὶς ἄλλο, θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ δώση τὴν ἐξήγησι, ὅτι ὁ ὀρρὸς τοῦ ἰνδικοῦ χοιριδίου περιέχει κάποιο παράγοντα ποὺ φθείρει τὰ κακοήθη κύτταρα.

Οἱ ἐπιστήμονες ἔπρεπε νὰ περιμένουν ὀκτὼ ὁλόκληρα χρόνια γιὰ νὰ μάθουν τὴ φύσι αὐτοῦ τοῦ παράγοντος. Ἐπρόκειτο, ὅπως εἶχε ἐπισημάνει ὁ Ἀμερικανὸς ἐρευνητὴς Μπρούμ, γιὰ τὸ ἔνζυμο Ἀσπαραγινάση, ποὺ καταστρέφει ἕνα ἀμινοξύ, τὴν Ἀσπαραγίνη, τῆς ὁποίας τὰ κακοήθη κύτταρα ἔχουν ἀπόλυτη ἀνάγκη γιὰ νὰ ζήσουν καὶ νὰ ἀναπτυχθοῦν.

Ἡ Ἀσπαραγίνη περιέχεται στὶς τροφές μας. Τὰ σπαράγγια εἶναι γεμάτα ἀπὸ αὐτήν. Οἱ ἄνθρωποι δὲν ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ Ἀσπαραγίνη, ἐνῶ ὡρισμένα λευχαιμικὰ κύτταρα τοῦ ποντικοῦ πεθαίνουν ἐὰν τὴν στερηθοῦν.

Αὐτὸ σημαίνει ὅτι, ἐπὶ τοῦ παρόντος, περισσότερο μπορεῖ νὰ αἰσιοδοξοῦν οἱ... ποντικοί. Ἀλλά, μόνον ἐπὶ τοῦ παροντος. Ἕνας νέος ἀγώνας ἀρχίζει, για τὴν πλήρη διακρίβωσι τοῦ ὅπλου τῶν σπαραγγιῶν.

Η ΨΥΧΗ ΣΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ

Αὐτο μποροῦσε να συμβῆ μόνον στην Ἀμερική: Το δικαστήριον τῆς πόλεως Φοινιξ τῆς Ἀριζόνα ἀσχολεῖται (καὶ θ' ἀσχολῆται ὅλο το καλοκαίρι) με το θέμα: Πῶς μπορεῖ ν' ἀποδειχθῆ ἐπιστημονικα ἡ ὕπαρξις τῆς ψυχῆς. Το δικαστήριον ἦταν ὑποχρεωμενο να διατάξη «ἀποδείξεις», διοτι ἕνας ἐκκεντρικος μεταλλωρύχος τῆς Ἀριζόνας, ὁ Τζαίημς Κίντ, ἐξέφρασε τὴν τελευταία του θέλησι νὰ δοθῆ ὁλόκληρη ἡ περιουσία του (ἐκτιμηθεῖσα εἰς 198.138 δολλάρια καὶ 53 σέντς!) εἰς τὴν ἔρευνα τῆς ὑπάρξεως ψυχῆς καὶ τοῦ τρόπου ἀποχωρισμοῦ ἐκ τοῦ σώματος κατὰ τον

θάνατο. Ἔπρεπε, λοιπόν, νὰ πεισθῆ τὸ δικαστήριον περὶ τοῦ μᾶλλον δικαιούχου κληρονόμου. Παρουσιάσθηκαν 17 ὀργανώσεις καὶ 78 μεμονωμένα ἄτομα ὡς διεκδικηταὶ τῆς κληρονομίας. Καί, ὅπως ἦταν ἑπόμενο, κατετέθησαν ἀπίθανα πράγματα.

Ἡ Νόρα Χίγκινς, νοικοκυρά, 57 ἐτῶν, αὐτοπεριγραφομένη ὡς διορατική, ὑπεστήριξε ὅτι ἡ ψυχὴ δὲν ἔχει ὑλικὴν ὑπόστασιν, ἀλλὰ εἶναι μιὰ λεπτὴ ὁμιχλώδης μορφὴ στὸ σχῆμα τοῦ σώματος. Ἐξεταζομένη, ἐδήλωσε, ὅτι ἔβλεπε στὴν αἴθουσα τοῦ δικαστηρίου τὴν ψυχὴ τοῦ Κίντ, νὰ ἔχη τὰ χέρια πίσω στὴν πλάτη καὶ νὰ κόβη βόλτες, κουνῶντας πότε-πότε τὸ κεφάλι, κατὰ τὴν ἐξέτασι τῶν αἰτητῶν...

Ἡ Τζὴν Μπράιτ, νοικοκυρά, ἐπίσης, 48 ἐτῶν, ὑπεστήριξε ὅτι αὐτὴ μπορεῖ νὰ ἀξιοποιήση τὴν κληρονομία, διότι ἕνας φίλος της ὀδοντίατρος, ποὺ πέθανε πρὸ δύο ἐτῶν, εἶναι εἰς τακτικὴν ἐπαφὴν μαζί της καὶ τῆς δίδει πληροφορίες γιὰ τὸ ὑπερπέραν μὲ ἕνα «ναί» ἢ ἕνα «ὄχι» στὰ τιθέμενα ἐρωτήματα. Ἡ ἰδία ἀπαντᾶ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο στὰ ἐρωτήματα τοῦ δικαστοῦ, μάλιστα ὄχι μὲ τὸ στόμα, ἀλλὰ κουνῶντας ἀνάλογα τὸ κεφάλι της.

Ὁ Οὐΐλλιαμ Ντέννις, 64 ἐτῶν, γεωφυσικός, ὑποστηρίζει ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι τὸ κέντρον τῶν κοσμικῶν κραδασμῶν. Ὅταν τὸ ἀνθρώπινο σῶμα ζῆ, ἡ ψυχὴ τοῦ δίνει τὴν δύναμι νὰ σκέπτεται καὶ νὰ κινῆται. Ὅταν τὸ σῶμα πεθάνη, δὲν μπορεῖ νὰ δέχεται τέτοιους κραδασμούς.

Ὁ δόκτωρ Ρῖτσαρδ Ἄιρλαντ, ἱδρυτὴς τῆς «Ζωϊκῆς Ἐκκλησίας» (1.400 μέλη), ὑπεστήριξε ὅτι ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ ἐπικοινωνῆ μὲ ψυχὲς νεκρῶν καὶ ζώντων, ἀλλὰ ἠρνήθη νὰ ἐπιδείξη αὐτὴ τὴν ἱκανότητα.

Ὁ Βίρατ Ἀμβουδχά, 51 ἐτῶν, ἀντισυνταγματάρχης στὸν στρατὸ τοῦ Σιάμ, ἔφθασε μὲ ἄδεια ἀπὸ τὸ Μπανκὸκ γιὰ νὰ διεκδικήση τὴν κληρονομία, βασίζοντας τὴν ἀξίωσί του στὴν αἰνιγματικὴ δήλωσι ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ἕνα «λίαν θαυμάσιο καὶ λεπτεπίλεπτο πραγματάκι».

Ὁ Τσάρλς Σέμπερν εἶπε ὅτι «ἁπλούστατα, ἡ ψυχὴ εἶναι ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος», στηριχθεὶς στὴν βιβλικὴ περικοπή, ἡ ὁποία ἀναφέρει ὅτι ὁ Θεὸς ἔλαβε πηλόν, ἐνεφύσησε πνοὴν καὶ ἔπλασε τὸν ἄνθρωπο.

Ἡ Μάργκαρετ Μάρτιν, νοικοκυρὰ καὶ αὐτή, εἶπε ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι... ἀτμὸς καὶ ἐκδηλώνεται μὲ τὴν ἀναπνοή.

Ἄλλοι καὶ ἄλλες εἶπαν ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι στὸ κεφάλι, στὴν κοιλιά, διάσπαρτη σ' ὅλο τὸ σῶμα, στὴν καρδιά, στὶς ἀρτηρίες μὲ τὸ αἷμα καὶ σὲ ἄλλες θέσεις.

Ὁ Τζὰτζ Μάγιερς τῆς Ἐπισκοπαλιανῆς Ἐκκλησίας ἐδήλωσε, ὅτι ἀφότου ἄρχισε ἡ διαδικασία στὸ δικαστήριο, ἔλαβε 4.500 ἐπιστολὰς μὲ ὑποδείξεις γιὰ τὴ ψυχή. Ἡ πιὸ παράξενη ἦταν ἀπὸ τὴν Ἰνδία, ποὺ ἔλεγε: «Ἂν ζητᾶτε ἀπόδειξι γιὰ τὴν ὕπαρξι τῆς ψυχῆς, πάρετε ἕναν ἄνθρωπο ἑτοιμοθάνατο καὶ κλεῖστε τον σ' ἕνα μικρὸ δωμάτιο. Πόρτες, παράθυρα, φεγγίτες, χαραμάδες, νὰ σφραγισθοῦν ἐπιμελῶς, ὥστε νὰ μὴ μπορῆ ἡ ψυχὴ νὰ βγῆ ἔξω. Ὅταν ὁ ἄνθρωπος πεθάνη, ἡ ψυχή, θέλοντας νὰ βγῆ, θὰ προσκρούση στὴν πόρτα ἢ στὸ τζάμι ἑνὸς παραθύρου — ἔτσι θὰ ἔχετε τὴν ἀπόδειξι περὶ ὑπάρξεως ψυχῆς»...

Ὁ Ρίτσαρντ Σπάρνευ, ρωμαιοκαθολικὸς διδάσκαλος φιλοσοφίας στὸ Καλλέγιο Σὰν Ἀντόνιο τῆς Καλιφόρνιας, προτίθεται νὰ ὑποβάλη στὸ δικαστήριο ἕξη τόμους περιέχοντας 50 ἀποδείξεις περὶ ὑπάρξεως ψυχῆς.

Ὁ πάστωρ Φράνκλιν Λαίαρ, 54 ἐτῶν, ἀπὸ τὸ Πρίνσετον, εἶναι τῆς γνώμης, ὅτι ἡ ψυχή, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ σώματος, πηγαίνει σὲ ἄλλο σῶμα, χρησιμοποιεῖται δηλαδὴ γιὰ τὴν ἐμψύχωσι ἑνὸς ἄλλου γεννωμένου πλάσματος. Καὶ προσέθεσε ὅτι κατὰ τὴν γνώμη του, ὁ στρατηγὸς Ντὲ Γκὼλ περιέχει τὴν ψυχὴ τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος, πρᾶγμα ποὺ «ἀποδεικνύεται» ἀπὸ τὴν προσπάθειά του να ἑνώση τὴν Εὐρώπη.

Τέλος, τὴν κληρονομία διεκδικεῖ καὶ ἡ χήρα τοῦ κληροδότου.

Ο ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΟΣ

ΜΕΤΑΞΥ ΜΑΣ

Τὰ Γραφεῖα τοῦ «Ἰλισοῦ», Δραγατσανίου 6, ὄροφ. 6ος, (Πλ. Κλαυθμῶνος) εἶναι ἀνοικτὰ μονον κάθε Δευτέρα καὶ Παρασκευὴ 11 - 1. Οἱ φίλοι τοῦ «Ἰλισοῦ» πρέπει νὰ τὰ ἐπισκέπτωνται.

ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ μὲ ταχ. ἐπιταγὴν εἰς τὴν διεύθυνσιν: «Κωστῆν Μελισσαρόπουλον, Δραγατσανίου 6, Ἀθήνας, 122». Ἀποστολαὶ μὲ τραπεζιτικὰς ἐπιταγὰς ἢ ἐντολάς, μᾶς δυσκολεύουν. Να ἀναγράφεται καθαρὰ τὸ ὀνοματεπώνυμον καὶ ἡ διεύθυνσις τοῦ ἀποστολέως.

ΤΙΜΗ τομων παρελθόντων ἐτῶν δραχμαὶ 50. Τιμὴ τεύχους δραχ. 10. Δὲν ὑπάρχουν μεμονωμένα τεύχη Νο 1, 3, 4, 5, 6, 8, 10, 11, 12, 15, 16, 18, 23, 25, 28, 29, 33, 44 οὔτε τόμοι ἐτῶν 1957 καὶ 1962.

ΚΥΠΡΟΣ : Ἀντιπρόσωπος τοῦ «Ἰλισοῦ» δι' ὁλόκληρον τὴν Κύπρον: «Βιβλιοπωλεῖον Ἀντων. Στυλιανοῦ, Λεμεσος - Κύπρος».

ΧΩΡΙΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ. Τεύχη τα ὁποῖα ἀπεστάλησαν στοὺς κατωτέρω συνδρομητάς μας, ἐπεστράφησαν ἀπὸ τὸ Ταχυδρομεῖον μὲ τὴν σημείωσιν: «μετώκησε» ἢ «ἄγνωστος». Παρακαλοῦνται ὅσοι τοὺς γνωρίζουν νὰ τοὺς εἰδοποιήσουν ἢ νὰ μᾶς δώσουν τὰς διευθύνσεις των.

ΑΘΗΝΩΝ:
Ν. Θεοτοκᾶτος, Ἱπποκράτους 32. Ἰω. Χαρσμίτσης, Λυκαβηττοῦ 1.

ΕΠΑΡΧΙΩΝ
Ἀνδρ. Διαμαντίδης, Μαυρομιχάλη 4, Ἀλεξανδρούπολις. Κ. Ἰατρίδης, Ἄστρον Κυνουρίας, Ἀρκαδία. Ἀντ. Σελέντης, 7ης Μεραρχίας 41, Καβάλα. Νικ. Λιαρᾶκος, Στρωμνίτσης 1, Ἔδεσσα.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Φιλ. Φάλμπος: Τὸ χρονικὸν τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ νέου Τεκτονικοῦ Μεγάρου Ἀθηνῶν. Ἀνάτυπον 1965.

Φιλ. Φάλμπος: Wolfgang Amadeus Mozart, ὁ Ἐλευθεροτέκτων μουσουργός. Ἀνάτυπον 1966.

Ε. Ν. Πλατῆς: Λόγια δημοτικὴ καὶ γλωσσικὸς πουρισμός. Ἀνάτυπο, Ἀθήνα 1967.

Μιχαὴλ Ν. Πισσα : Τα ἀνθρώπινα (ποιήματα) και Ἡσιόδου: Ἔργα καὶ Ἡμέραι, Λευκωσία 1967.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ:

«Παναθήναια» (73, Μάιος 1967).

«Περιοδικὸ Ἑλληνίδων Βορείου Ἑλλάδος», (91, Μάιος - Ἰούν. 1967).

«Κρῖκος» Λονδίνου (197, Μάιος 1967 καὶ 198, Ἰούν. 1967).

«Ὁ Κόσμος τῆς Ψυχῆς» (196, Ἰούνιος και 197, Ἰουλ. 1967).

«Ὁ Φυσιολάτρης» (225, Ἰούλιος 1967).

«Ἠπειρωτικὴ Ἑστία» (175 - 176, Νοέμ.— Δεκ. 1966).

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ

Παρακαλοῦνται οἱ συνδρομηταὶ τοῦ «Ἰλισοῦ», ὅσοι δὲν ἀπέστειλαν τὰς συνδρομάς των 1967, νὰ τὰς ἀποστείλουν, χωρὶς ἀναβολήν, διὰ νὰ μᾶς ἀπαλλάξουν ἀπὸ τὸν κόπον καὶ τὴν δαπάνην τῆς προσωπικῆς ὑπομνήσεως, καθὼς καὶ —διὰ τοὺς ἐν Ἀθήναις— ἀπὸ τὴν δαπάνην τῆς προμηθείας τοῦ εἰσπράκτορος καὶ τοὺς ἰδίους ἀπὸ τὴν ἐνόχλησίν του. Ὁ «Ἰλισὸς» δὲν ἀποθησαυρίζει. Ὅλα τὰ ἔσοδα διατίθενται διὰ τὴν βελτίωσιν τοῦ περιοδικοῦ. Μὴν ἀμελήσετε τὴν ἀποστολὴν τῆς συνδρομῆς.

ΑΙΟΛΟΥ	70	Τηλ,	312.322	ΑΘΗΝΑΙ
ΙΟΥΛΙΑΝΟΥ	115	Τηλ.	831.768	ΑΘΗΝΑΙ
ΑΝΔΡΟΜΑΧΗΣ	289	Τηλ.	968.467	ΚΑΛΛΙΘΕΑ